

Devijantno ponašanje - životne priče malodobnih korisnika odgojnog doma

Šiško, Ela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:913506>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**DEVIJANTNO PONAŠANJE – ŽIVOTNE PRIČE MALODOBNIH
KORISNIKA ODGOJNOG DOMA**

ELA ŠIŠKO

Split, 2020.

**ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
DJETINJSTVO I DRUŠTVO**

DIPLOMSKI RAD

**DEVIJANTNO PONAŠANJE – ŽIVOTNE PRIČE MALODOBNIH
KORISNIKA ODGOJNOG DOMA**

Mentorica: prof.dr.sc. Sanja Stanić

Studentica: Ela Šiško

Split, rujan 2020.

SADRŽAJ

1.UVOD	4
2.PRAVO DJETETA NA ŽIVOT U OBITELJ	6
2.1.PRAVA DJETETA	6
3.INTERVENCIJE KAO PODRŠKA OBITELJIMA U RIZICIMA	8
4.POJMOVNE ODREDNICE DEVIJANTNOG PONAŠANJA.....	9
4.1.DEVIJANTNO PONAŠANJE	9
4.2.POJAM MALOLJETNIČKE DELIKVENCije	10
4.3.RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI	12
5.UTJECAJ OBITELJSKIH PRILIKA, ŠKOLSKOG OKRUŽENJA I VRŠNJAKA NA PONAŠANJE MLADIH.....	14
5.1.OBITELJ	14
5.2. ŠKOLA I VRŠNJAČKE GRUPE.....	19
6.TEORIJE DEVIJANTNOG PONAŠANJA.....	24
6.1.BIOLOŠKE TEORIJE	24
6.2.SOCIOLOŠKE TEORIJE.....	26
7.KRIMINALITET DJECE I MALOLJETNIKA.....	31
7.1.KAZNENA DJELA MALOLJETNIKA U HRVATSKOJ.....	31
7.2.UDALJENJA IZ OBITELJSKOG DOMA I ODGOJNIH USTANOVA.....	34
8.METODOLOŠKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA.....	36
9.ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA.....	40
10.ZAKLJUČAK.....	59
11.LITERATURA.....	61
12.PRILOZI	65
Sažetak	111
Summary	112
Bilješke o autorici	113

1.UVOD

Kada se govori o pojavama koje su normalne, očekivane, zakonite i društveno prihvatljive, postoji izvjesnost i o pojavama koje odstupaju od istog . Sve ono odstupajuće, nazivamo devijantnim. Najočitiiji oblik devijantnosti, delinkvencija, obuhvaća teže oblike asocijalnog, antisocijalnog i kriminalnog ponašanja, kao što su: krađa, pljačka, namjerno izazivanje štete itd. Pojam o kojem ćemo u ovom radu govoriti je devijantno ponašanje i maloljetnička delinkvencija. Maloljetnička delinkvencija ^{predstavlja} nedruštveno i protudruštveno ponašanje osobe u razvojnem periodu, koje je odraz njezina poremećenog biološkog, psihološkog i socijalnog razvoja. Taj protudruštveni oblik ponašanja opasna je i složena socijalno-patološka pojava, vrlo osjetljiv i težak općedruštveni problem. Maloljetnička delinkvencija upućuje na činjenicu da je društvo sa svojim institucijama propustilo reagirati na signale koje je mlada osoba slala obitelji, školi, vršnjacima i drugim ključnim osobama iz svog okruženja, tražeći pomoć i potporu (Paušek i dr., 2017: 255).

Proces odgajanja specifično je ljudski čin koji se temelji na biološkim, obiteljskim i društvenim faktorima. Odgojna funkcija obitelji proizlazi iz činjenice da dijete relativno duži period svog života provodi u obitelji i da je upravo obitelj sredina u kojoj ono sazrijeva, razvija se i priprema za život. Obitelj predstavlja jedan od najvažnijih faktora za pojavu delinkventnog ponašanja kod djece i maloljetnika (Paušek i dr., 2017: 256). Unatoč konvencijskom pravu djeteta na odrastanje u obitelji, nekada život to pravo prekrši. Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, smještena u domovima, djeca su koja nemaju roditelje, koju su roditelji napustili ili im je oduzeto roditeljsko pravo. Ta djeca predstavljaju posebno ranjivu društvenu skupinu s rizikom za pojavu dodatnih teškoća i devijantnosti.

Cilj ovoga rada bio je čuti, razumijeti i interpretirati životne priče malodobnih korisnika odgojnog doma, te prikazati njihova iskustva tijekom odrastanja i boravljenja u institucijama socijalne skrbi. Kako bi što bolje razumjeli kako korisnici percipiraju vlastita iskustva, živote i interakcije s drugima, odabrana je *life story* metoda. *Life story* , prema Labareeu, daje „glas“ onima čiji glasovi se možda ne čuju ili su namjerno ignorirani ili potisnuti (Labaree, 2006: 122).

U teorijskom dijelu rada, raspravljat će se o pravima djeteta i obiteljima u rizicima, o pojmovnim odrednicama devijantnog ponašanja, utjecajima na ponašanja maloljetnika, te će se dati pregled socioloških teorija devijantnog ponašanja. U drugom, metodološkom dijelu rada, definiraju se predmet, cilj, metoda, uzorak i ostali metodološki aspekti rada. Nakon toga,

interpretiraju su rezultati istraživanja s osvrtima na prijašnja istraživanja unutar ovog područja. Zatim slijedi zaključak sa prikazom ključnih rezultata provedenog istraživanja. Također je priložen popis korištene literature, te su u arhivi prikazani protokol životne priče i transkripti razgovora. Naposljetku je priložen sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku, te biografija autorice.

2.PRAVO DJETETA NA ŽIVOT U OBITELJ

2.1.PRAVA DJETETA

Rođenjem prvog djeteta započinje roditeljska njega i skrb. Roditelji iz dana u dan uče i prikupljaju nova iskustva i započinju svoj odnos s djetetom. Pripreme za roditeljstvo počinju već od rane trudnoće, gdje veliku ulogu igra zadovoljstvo brakom i odnos između partnera. Nezadovoljstvo brakom, poslom, financijskim stanjem odražava se na nezadovoljstvo zbog roditeljske uloge koja se, tada, doživljava kao stres ili neugoda. Do prve godine života dijete otvara komunikacijske kanale, prepoznaje primljene emocije i obrađuje ih. Razvija sposobnost povezivanja i iskazivanja emocija s odgovarajućim pokretima, glasanjima, pogledom i sl. Zapamćena iskustva pomažu u izgradnji *selfa* i razlikovanja vlastitog bića od okruženja. Kako dijete sazrijeva, traži socijalni oslonac od bliskih osoba (majka, otac), odnosno, upute kako tumačiti i kako se ponašati u nepoznatim situacijama (UNICEF, 2008: 27-29).

Poremećaji u odnosu između roditelja i dojenčeta, uzrokovano odvajanjem ili traumatičnim iskustvima, imaju snažan utjecaj na tjelesni, psihološki i socijalni razvoj djeteta. Prvi razorni učinci izostanka roditeljske skrbi zapaženi su kod djece koja su zbog gubitka oba roditelja ili njihove nesposobnosti za skrb, smješteni u institucije. Psihoanalitičar Rene Spitz zapazio je visok mortalitet zbrinute dojenčadi i psihološke poteškoće djece koja su dugo boravila u domovima za nezbrinutu djecu. Država se kao „institucionalni roditelj“ često pokazuje kao zanemarujući jer ljudi u sustavu skrbi za djecu nisu dovoljno osnaženi i podržani kako bi djelovali u najboljem interesu djece. Ukoliko dijete odrasta u okolini u kojoj su mu uskraćeni ljubav, sigurnost, roditeljska njega, u njegovom se mozgu mnoštvo sinapsi neće očuvati. Bez podražaja i korištenja, moždane stanice odumiru. Djetetov mozak koji raste u okruženju bez ljubavi i pažnje znatno će se razlikovati od mozga djeteta koji odrasta u osjećajno bogatom ozračju (UNICEF, 2008: 29-30).

Djeca koja su izložena zlostavljanju, zanemarivanju ili dezorganiziranosti odnosa s roditeljem mogu dugotrajno imati poremećen obrazac ponašanja. Ta djeca se u odrasloj dobi teško snalaze, manje su uspješni u životu, imaju osjećaj da ih nitko ne razumije, često postaju „buntovnici bez razloga“ i ovisnici, odlaze u kriminal i socijalno odstupajuća ponašanja (UNICEF, 2008: 32)

Republika Hrvatska, kao stranka Konvencije, uvrstila se među napredne zemlje koje su preuzele obvezu osiguranja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda. Poštivanje, zaštita i

promicanje ljudskih prava zadatak je koji proizlazi iz hrvatskoga Ustava. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži objavljuje tekst *Konvencija o pravima djeteta* – međunarodni dokument koji sadrži univerzalne standarde koje država mora jamčiti svakom djetetu. U Konvenciji se govori, prije svega, o obvezama odraslih u odnosu prema djetetu kao i o obvezama brojnih društvenih čimbenika o zaštiti djece. To je prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu. Za razliku od *Deklaracije o pravima djeteta* (1959.) koja ima moralnu poruku, Konvencija o pravima djeteta je pravni akt koji zakonski obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredbi te uključuje pravo nadziranja primjene u državama koje su ju prihvatile i ratificirale (UNICEF, 1989: 1).

Članci se u Konvenciji mogu razvrstati na četiri prava (Maleš, 2001: 3-4) :

- prava preživljavanja – osiguravaju djetetu zadovoljavanje temeljnih potreba za njegovu opstojnost (pravo na život, pravo na odgovarajući životni standard, pravo na prehranu, pravo na smještaj, pravo na zdravstvenu pomoć)
- razvojna prava – osiguravaju djetetu najbolji mogući razvoj (pravo na obrazovanje, pravo na igru, pravo na slobodno vrijeme, pravo na kulturne aktivnosti, pravo na informiranje, pravo na slobodu misli i izražavanja (vjere))
- zaštitna prava – osiguravaju zaštitu djeteta (prava na zaštitu od zlorporabe, zapostavljanja i izrabljivanja, na zabranu dječjeg rada, zaštitu od droga, alkohola, duhana, na zaštitu djece izbjeglica, djece u oružanim sukobima, djece u zatvorima)
- prava sudjelovanja – omogućuju djetetu aktivno sudjelovanje u svojem okruženju, regionalnom/nacionalnom /svjetskom, koja ga pripremaju za aktivnog građanina u budućnosti (pravo na slobodno izražavanje svojih misli i pravo na udruživanje).

Pravo je djeteta da uživa skrb roditelja, te da se ne odvaja od roditelja protiv njihove volje, stoga će izdvajanje iz obitelji moći uslijediti tek kada je ono nužno i u najboljem interesu djeteta. Kao i djeca, roditelji imaju svoja prava, dužnosti i odgovornosti. U Republici Hrvatskoj roditeljsku skrb imaju isključivo roditelji i posvojitelji, neovisno o tome žive li zajedno ili odvojeno. Kada je obitelj u krizi država je dužna pružiti odgovarajuću pomoć roditeljima u obavljanju njihovih dužnosti te razvijati ustanove i službe za dječju zaštitu i skrb. Izdvajanje djeteta iz obitelji predstavlja miješanje u pravo na poštovanje obiteljskog života, a takvo miješanje mora biti u skladu sa zakonom . Zaštita dobrobiti i prava djeteta društvena je obveza i potreba. Izdvajanje djece trebalo bi se smatrati samo privremenom

mjerom, a svaka mjera koja se odnosi na takvu skrb mora biti u skladu s ciljem ponovnog uspostavljanja zajednice roditelja i djeteta (UNICEF, 2008: 48-50).

Planiranje i provođenje neposredne skrbi za djecu čiji je razvoj ugrožen u obitelji je proces koji započinje otkrivanjem nekog od oblika zanemarivanja i zlostavljanja djeteta, poremećaja u ponašanju ili drugih psihofizičkih i razvojnih teškoća djeteta odnosno cijele obitelji, a završava tek onda kada je djetetova obitelj u potpunosti spremna preuzeti sve odgojne funkcije ili kada dijete odraste i samo je u stanju brinuti se za sebe (Ajduković, 1998: 42.).

Kad se otkrije neki od oblika ugroženog razvoja djeteta u obitelji, nadležni centar za socijalnu skrb, prema Obiteljskom zakonu, ima na raspolaganju sljedeće mjere za zaštitu djeteta : (a) upozorenje roditeljima na pogreške i propuste u skrbi i odgoju, (b) određivanje stalnog nadzora nad izvršavanjem roditeljskog prava, (c) oduzimanje prava na čuvanje i odgoj djeteta i povjeravanje djeteta drugoj osobi ili ustanovi i (d) oduzimanje roditeljske skrbi . Mjera izdvajanja djeteta iz obitelji te njegov smještaj u dom ili drugu obitelj kao radikalna mjera poduzima se kad su interesi djeteta toliko ugroženi da se ranije navedenim radnjama ne može postići željeni učinak. To su slučajevi kad roditelji u većoj mjeri zanemaruju podizanje i odgoj djeteta ili kad postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta, te kad svoje dijete zlostavljaju (fizički, psihički, seksualno ili promatranjem nasilja među roditeljima) (Alinčić i dr., 2007: 303).

3.INTERVENCIJE KAO PODRŠKA OBITELJIMA U RIZICIMA

Rizik je složeni pojam koji upućuje na nepovoljne okolnosti koje su u pravilu vezane uz izvanjske događaje. Rizici mogu biti socijalne ili psihosocijalne prirode. Socijalne rizike možemo odrediti kao nepovoljne društvene okolnosti koje onemogućavaju ili predstavljaju prijetnju zadovoljavanju potreba članova društva i mogu dovesti do nepovoljnih ishoda na osobnoj, obiteljskoj i razini zajednice, te kao takve predstavljaju prijetnju društvu u cjelini. Psihosocijalni rizici odražavaju nepovoljnu interakciju individualnih i socijalnih okolnosti, koja onemogućava ili predstavlja prijetnju zadovoljavanju potreba pojedinca i ostvarivanju njegovih značajnih uloga. Čimbenici rizika su individualna obilježja, socioekonomski, kulturni, demografski i drugi uvjeti i okolnosti koji povećavaju vjerojatnost neodgovarajućih odgojnih postupaka i neprimjernog obiteljskog okruženja te ugrožavanja djeteta u obitelji. Osobe koje dobivaju ili koriste usluge socijalne skrbi nazivaju se korisnicima (UNICEF,2008: 62-68).

Intervencije su namjerni postupci namijenjeni podupiranju i/ili pomaganju korisnicima da savladaju svoje teškoće i postignu svoje ciljeve povezane s razvojem potrebnih znanja, vrednota i vještina. Pojam intervencije odnosi se na psihoterapiju, zastupanje, posredovanje, socijalno planiranje, rad u zajednici i mnoge druge aktivnosti koje pripadaju suvremenom konceptu (psiho)socijalnog rada. Tretmanske intervencije za visokorizične obitelji u obiteljskom domu započele su svoj razvoj 70-ih godina prošlog stoljeća u SAD-u, dok se preventivne i rane intervencije poduzimaju u slučajevima manjeg rizika djece i mladih ili postojanja rizika samo u okolini. Glavni ciljevi intervencija s visokorizičnim obiteljima i djecom su: sprječavanje izdvajanja djece/mladih s poremećajima u ponašanju iz obitelji, osnaživanje i osposobljavanje obitelji za adekvatno funkcioniranje, poboljšanje ponašanja djece/ mladih (Ajduković, 2008: 62-63).

Podrške i pomoć obiteljima pod rizikom mogu biti od umjerenog do snažnog intenziteta, ovisno o stupnju rizika. Nepovoljna sociodemografska obilježja; slabe roditeljske kompetencije (znanja, vještine i stavovi o odgoju), slabe socijalne interakcije u zajednici i mala ili nepostojeća socijalna mreža; kronični psihosocijalni stresori; psihosocijalni rizici nadilaze resurse obitelji. Primjeri takvih situacija su npr. kronični alkoholizam ili ovisnost nekog od članova obitelji, stalna nezaposlenost, nasilje kao obrazac obiteljske komunikacije, kronične poteškoće u odgoju djece, djeca već očituju poteškoće u ponašanju i sl. (UNICEF, 2008: 68).

4. POJMOVNE ODREDNICE DEVIJANTNOG PONAŠANJA

4.1. DEVIJANTNO PONAŠANJE

Nenormalno, nezakonito ili devijantno, pojmovi su sveprisutni u svim društvima kroz povijest. Jedna od definicija devijantnosti kaže da se devijantnost sastoji od onih činova koji ne slijede norme i očekivanja neke određene društvene skupine, krše ih i proturiječe. Sam pojam je relativan i ne postoji neka apsolutna definicija devijantnosti. Dakle, devijantno je svako djelovanje koje odstupa od normi i vrijednosti prihvaćenih u nekoj vrsti zajedništva ili društvenosti. Ovisno o obliku, ostvaruje se i društvena reakcija, od nagrade do blage i teške kazne. Prema Clinardovoj definiciji, zločin i delinkvencija najočitiiji su oblici devijantnosti (Žuvela i dr., 2016: 18).

Krajem 19. stoljeća pojavljuje se socijalno patološka koncepcija proučavanja devijantnosti koja uspoređuje društvo s biološkim organizmom, a uzrok devijantnosti nalazi u

patološkim uvjetima življenja u velikim gradovima i društvima. Socijalna patologija polazi od uvjerenja da zdravo društvo ima neke univerzalne zakone, te isto tako može razviti patološke i abnormalne pojave poput kriminala, samoubojstva, alkoholizma, nasilja, mentalnih bolesti. Konceptija društva kao organizma podrazumijeva njegovo zdravlje, dok je svaka bolest (društveni problem ili devijantno ponašanje) nepoželjna, te se smatra povredom moralnih očekivanja. Devijantnost se objašnjava iz dvije perspektive – bolest unutar društva i bolest pojedinih osoba, a uzroci su joj: loše nasljeđe, psihički poremećaj, mentalna zaostalost, alkoholizam, nedostatak obrazovanja, individualni nemoral, osobna neprilagodba (Matić, 2003: 91-92).

4.2. POJAM MALOLJETNIČKE DELINKVENCije

Definiranje pojma maloljetničke delinkvencije je nužno promatrati u širem kontekstu same pojave. Pojam je prvenstveno određen kaznenopravnim odrednicama, ali i društveno neprihvaćenim ponašanjima za koja ne postoje pravne posljedice. Način definiranja pojma maloljetničke delinkvencije reflektira se na nekoliko različitih segmenata, od opsega pojave, prevencije i tretmana, do organizacije institucija koje se u krugu svog rada bave mladima (Carić 2002: 25) :

- *usko shvaćanje pojma maloljetničke delinkvencije* – sva ponašanja maloljetnika koja su inkriminirana u zakonodavstvu, uz uvažavanje načela zakonitosti. To su ona ponašanja koja sukladno zakonu imaju elemente kaznenih djela
- *šire shvaćanje pojma maloljetničke delinkvencije* – sva ponašanja koja znače kršenje nekog pravnog propisa. Na taj način podrazumijevaju se ne samo kaznena djela, već i sva druga ponašanja koja su u suprotnosti s bilo kojom pravnom normom u zemlji
- *najšire shvaćanje maloljetničke delinkvencije* – podrazumijeva i sva ponašanja, situacije, stanja maloljetnika koja odstupaju od normalnog ili se smatraju nepoželjnim i štetnim. Time se maloljetnička delinkvencija poistovjećuje s odgojnom zapuštenosti i društvenom neprilagođenosti maloljetnika. To zapravo znači proširenje pojma maloljetničke delinkvencije i na razna preddelinkventna stanja (npr. bježanje od kuće, međuvršnjačko nasilje, konzumacija alkohola i opojnih sredstava) koja pogoduju kršenju pravnih normi.

Pod maloljetničkom delinkvencijom podrazumijevamo nedruštveno i protudruštveno ponašanje osobe u razvojnom periodu, koje je odraz njenog poremećenog biološkog,

psihološkog i socijalnog razvoja. Takav oblik ponašanja, opasna je i složena socijalno-patološka pojava, ne samo kriminološki, pravni, ekonomski i sociološki, nego i ozbiljan obiteljski, pedagoški, medicinski te težak općedruštveni problem. Maloljetnička delinkvencija ukazuje na činjenicu da je društvo sa svojim institucijama propustilo reagirati na signale koje je mlada osoba slala obitelji, školi, vršnjacima i drugim ključnim osobama iz svog okruženja, tražeći pomoć i podršku. Prema širem shvaćanju, maloljetničkom delinkvencijom smatraju se svi oblici poremećaja u ponašanju maloljetnika, odnosno svako ponašanje mladih kojim se krše legalne i moralne norme društvene sredine. Ovakvim određenjem delinkventnog ponašanja mladih obuhvaćeni su i oni oblici ponašanja koji su specifični za djecu, a nisu pravno inkriminirani kod odraslih počinitelja (bježanje iz škole, bježanje od kuće, skitnja, konzumiranje alkohola i sl.) (Žuvela i dr., 2016: 19).

Glavne karakteristike osobnosti maloljetnog delinkventa su asocijalnost, emocionalna i socijalna nezrelost, egocentričnost, destruktivnost, nasilnost, nepoštivanje autoriteta, prkos, neposlušnost, neprijateljsko raspoloženje prema drugima, nesposobnost stvaranja bliskog dodira s okruženjem i osobama s kojima živi. Među delinkventima ima mladih osoba koje boluju od psihoza ili iskazuju snažne psihopatske smetnje i poremećaje (Žuvela i dr., 2016: 19).

Delinkventno ili kriminalno ponašanje mladih fenomen je koji se naziva različitim izrazima (asocijalno, devijantno, problematično, antisocijalno), a najčešće se govori o poremećajima u ponašanju. *Poremećaji u ponašanju* termin je koji se odnosi na skupinu različitih formi neadekvatnog, društveno neprihvatljivog, štetnog i inkriminiranog ponašanja djece i mladeži. Pri tome različite vrste poremećaja u ponašanju mogu biti međusobno vrlo usko povezane uzrocima i posljedicama, kao i načinima interveniranja društva. Riječ je o ponašanjima kojima djeca i mladi čine određene teškoće, štete, probleme bilo samima sebi, bilo drugoj osobi, skupini ili zajednici. Pri tome takvo ponašanje mora imati negativne posljedice na obrazovno i radno postignuće djeteta te njegovo socijalno i ukupno ponašanje i funkcioniranje. Poremećaji u ponašanju počinju uobičajeno kao ometajuća ponašanja u školskoj sredini ili u sredini gdje provode slobodno vrijeme, s problemima u učenju i ponašanju u razredu, izostancima s nastave, sukobima s vršnjacima (Martinjak i Odeljan, 2016: 9).

U predadolescentnoj i adolescentnoj dobi manifestiraju se i kao prkosno ponašanje, koje uključuje i agresivnost prema članovima obitelji, vršnjacima i učiteljima te

sklonost skitnji i bježanju od kuće. Još teži oblici poremećaja u ponašanju sadrže, osim već nabrojanih, konzumaciju alkohola i droga, što je povezano s ozbiljnim problemima u obrazovanju i nerijetko rezultira prekidom školovanja, a sve više poprima i oblike kažnjivog ponašanja, što uključuje počinjenje prekršaja ili kaznenih djela.¹

Termin *asocijalno ponašanje* podrazumijeva one oblike ponašanja koji su u suprotnosti s društveno prihvaćenim normama ponašanja (njime je obuhvaćen jedan uži segment delinkvencije), ali ovakva ponašanja nisu pravno inkriminirana i sankcionirana. *Antisocijalno ponašanje* u sukobu je s normama društva, vezuje se za djecu starijeg uzrasta i najbliže je pojmovnom određenju delinkvencije. *Socijalna neprilagođenost* pojavljuje se kao reakcija na stresne događaje u životu, na promjene i traume koje mogu izazvati prolazne poremećaje, najčešće kod adolescenata, tzv. adolescentne krize. Stručnjaci ponekad imaju probleme u točnoj identifikaciji socijalne neprilagođenosti i adolescentne krize jer je teško utvrditi jesu li određene pojave u adolescenciji normativna razvojna kriza ili pojava koja izlazi iz normativnih okvira (Zrilić, 2011: 72).

4.3. RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI

U pokušaju objašnjenja uzroka maloljetničke delinkvencije ne postoji isključivi pristup ili teorija kojom bi se opisali svi čimbenici koji utječu na ovu pojavu. *Rizični faktori ili činitelji rizika* izražavaju se kao vjerojatnost, izvjesnost i mogućnost budućih problema. To su svi utjecaji koji povećavaju izvjesnost ozbiljnijih poteškoća u procesu socijalizacije djeteta, a variraju od bioloških, obiteljskih, do uvjeta šire okoline, uključujući školu. Razlikujemo dvije veće skupine (Martinjak i Odeljan, 2016: 23):

- rizične osobine – spol je jedan od značajnih činitelja rizika razvoja maloljetničke delinkvencije, no u sklopu rizičnih predispozicija javljaju se temperament, hiperaktivnost, kao i neke kognitivne poteškoće djeteta
- obilježja okruženja – uvjeti okoline koji imaju neposredan i posredan učinak na ukupnu količinu rizika. Siromašni roditelj s većom će vjerojatnošću, pod utjecajem socijalnih stresora, postati depresivan ili/i agresivan i kao takav slabije tolerantan na frustraciju te skloniji zlostavljanju

¹ <http://www.czss-makarska.hr/index.php/djeca-i-mladi-s-poremecajima-u-ponasanju>

Williams, Ayers i Artur navode najčešće spominjane i u istraživanjima potvrđene rizične čimbenike koje su podijelili u pet kategorija: biološke, individualne, rizike vezane uz školu, obitelj i zajednicu (Martinjak i Odeljan, 2016: 24).

Tablica 1. Rizični čimbenici (Martinjak i Odeljan, 2016 prema Williams i sur., 1997,2016:24.)

GENETSKI ILI BIOLOŠKI ČIMBENICI	INDIVIDUALNI I VRŠNJAČKI ČIMBENICI	RIZIČNI ČIMBENICI POVEZANI SA ŠKOLOM	RIZIČNI ČIMBENICI U OBITELJI	RIZIČNI ČIMBENICI U ZAJEDNICI
perinatalna trauma	misli o delinkventnom ponašanju	siromašno akademsko postignuće	problemi u obitelji	kronično nasilje u zajednici
neurotoksičnost u trudnoći	povezanost s delinkventnim vršnjacima	školski neuspjeh	obiteljski konflikti	siromaštvo (ekonomska deprivacija, kvaliteta stanovanja, zdravstvena i socijalna skrb, škole)
alkohol ili droga (majke)	utjecaj vršnjaka	disciplinski problemi	obiteljska povijest visokorizičnog ponašanja	
		nedostatna privrženost školi	neadekvatna ponašanja roditelja kao modela	

Brojne su definicije kojima znanstvenici opisuju obilježja zaštitnih faktora. Za razliku od rizičnih čimbenika, *zaštitni su čimbenici* oni koji utječu na razvoj djece i mladih tako da povećavaju vjerojatnost pozitivnih razvojnih ishoda. Činitelji zaštite također se mogu definirati kao unutarnje i vanjske snage koje pomažu djetetu da bolje podnosi ili koje ublažuju rizike (Kranželić Tavra, 2002: 3).

Nadalje, Shader navodi dva shvaćanja zaštitnih čimbenika. Prema jednom shvaćanju rizični i zaštitni čimbenici promatraju se kao suprotni polovi jednog kontinuuma (dobar uspjeh u školi s jedne strane, a s druge strane školski neuspjeh; naime, poznato je da je loš uspjeh u školi često povezan s delinkventnim ponašanjem). Drugo shvaćanje promatra zaštitne čimbenike kao obilježja koja u interakciji s rizičnim djeluju tako da umanjuju njegov loš utjecaj (Martinjak i Odeljan, 2016: 25).

Vance, Fernandez i Biber (1998) pronašli su niz psihosocijalnih zaštitnih čimbenika povezanih s dobrim obrazovnim rezultatima, a koji uključuju dobre vještine rješavanja problema, čitanje na razini kronološke dobi ili više, sposobnost ostvarivanja i održavanja dobrih odnosa s vršnjacima i odraslima, pristupačnost, smisao za humor te prisustvo odrasle osobe kao mentora u školi. Ostali zaštitni čimbenici su pozitivna veza s brižnim odraslim osobama, samostalnost i kompetentnost te visoke aspiracije. Što se tiče uspješnih škola, autorica Dryfoos (1997) govori kako škola koja je podržavajuća, ali pruža i izazove, može izvršiti snažan utjecaj na živote mladih ljudi (Kranželić Tavra, 2002: 5).

5.UTJECAJ OBITELJSKIH PRILIKA, ŠKOLSKOG OKRUŽENJA I VRŠNJAKA NA PONAŠANJE MLADIH

5.1.OBITELJ

Obitelj je, prema Goluboviću, spona između biološkog i društvenog, osnova na kojoj je nastalo ljudsko društvo. Kao i društvo, obitelj se razvijala ovisno o vremenu, prostoru i društvenom sustavu (Janković, 2004: 13-14). U suvremenom svijetu koji se odlikuje raznolikošću i čestim promjenama, roditeljstvo postaje jedna od najodgovornijih, a vjerojatno i najtežih uloga u obiteljskom životu. Roditeljstvo idalje predstavlja jednu od univerzalnih društveno-kulturnih uloga pojedinaca. Sa socio-kulturnog aspekta, roditeljstvo možemo definirati kao složen skup socijalnih stavova (očekivanja i ciljeva) i različitih praksi u kojima dolazi do spoja bio-socijalnog aspekta ljudske prokreacije sa socijalno-kulturnim aspektima brige, skrbi i odgoja novih generacija (Milić, 2007: 175).

Važno je istaknuti da su odrednice suvremenog roditeljstva usko povezane s vanjskim utjecajima. Uz individualne značajke roditelja i djeteta te njihove životne uvjete, neizostavni su utjecaji šire okoline koja uključuje kontekst društva i kulture. Na roditeljstvo utječu ekonomski čimbenici i vanjski rad. Socioekonomski status obitelji kao rizični čimbenik možemo promatrati s aspekta materijalne situacije obitelji, uvjeta stanovanja, obrazovanja i zaposlenosti roditelja, ali isključivo u kontekstu njihove povezanosti s drugim čimbenicima (Daly, 2008).

Uvjeti stanovanja doprinose ukupnom ekonomskom standardu. U obiteljima s lošim stambenim uvjetima prisutnija je tenzija među članovima obitelji pa mladi odlaze izvan obiteljskog doma, čime su podložniji negativnim utjecajima socijalne sredine u kojoj žive. Istraživači ističu da se nerijetko u obiteljima s relativno povoljnim uvjetima stanovanja

također nailazi na lošu obiteljsku klimu i asocijalna ponašanja članova obitelji te ovakve situacije upućuju na to da se činjenica koja govori o uvjetima stanovanja mora nužno promatrati sveobuhvatno s drugim čimbenicima (Martinjak Odeljan, 2016: 30).

Obrazovanje i zaposlenost roditelja kao mogući rizični čimbenik ne možemo, kao ni jedan drugi čimbenik, promatrati izolirano. Istraživanja provedena u Hrvatskoj upućuju na zaključak da među roditeljima maloljetnih delinkvenata dominiraju oni nižeg ili najnižeg obrazovanja i radnih kvalifikacija. Nezaposlenost ili opasnost od nezaposlenosti mogu utjecati na doživljaj roditeljstva. Siromaštvo utječe na roditelje promjenom njihova vrijednosnog sustava, a time i na odnose s djecom, odnosno stil roditeljskog ponašanja. Hooper i sur. (2007) ističu da siromaštvo umanjuje energiju za aktivno participiranje roditelja u svakodnevnim aktivnostima i odgoju djeteta te utječe na kreiranje stilova ponašanja koji vode autoritarnom i permisivnom. Problemi vezani uz siromaštvo, nezaposlenost i neodgovarajuće uvjete stanovanja stvaraju odnose koji mogu biti visokorizični za nasilje nad djecom. Primjerice, ekonomski pritisak može dovesti do većeg osjećaja bespomoćnosti oca koji vodi strožem načinu odgoja, odnosno nasilnim metodama (Martinjak Odeljan, 2016: 31).

Siromašne obitelji zasigurno nisu u stanju zadovoljiti neke bitne potrebe svoje djece, pa često prijeti opasnost da zbog materijalnih briga i frustracije roditelji zanemare svoje odgojne uloge, a katkad je loše materijalno stanje obitelji posljedica osobnih i moralnih svojstava roditelja pa oni ni pod povoljnijim uvjetima ne bi bili dorasli svojim odgojnim zadaćama (Dobrenić i dr.,1975: 8).

Utjecaj obitelji na devijantno ponašanje možemo podijeliti na skupine rizičnih utjecaja u obiteljskom okruženju . Odnosi između roditelja i djece te različiti roditeljski odgojni stilovi utječu na razvoj osobnosti djeteta. Privrženost između roditelja i djece posredno nam govori o utjecaju koji roditelji imaju na svoje dijete. Ukoliko se dijete ne osjeća povezano sa svojim roditeljima, ne percipira ih kao važne osobe čije moralne vrijednosti i ponašanja je potrebno internalizirati ili se s njima ne identificiraju u određenoj razvojnoj fazi, cjelokupna mogućnost roditeljskog utjecaja na dijete je minimalizirana. Najpoznatiju klasifikaciju roditeljskih stilova predložili su Maccoby i Martin. Kombinacijom dimenzija emocionalnosti i kontrole, identificirali su četiri različita roditeljska stila: autoritativan, autoritaran, permisivan i indiferentan gdje se emocionalnost proteže od hladnoće, udaljenosti, odbacivanja djeteta i neprijateljstva, do topline, odnosno do prihvaćanja djeteta. Kontrola se odnosi na postupke

koje roditelji primjenjuje u nastojanju da modificiraju ponašanje i unutrašnja stanja koja postavljaju pred dijete (Žuvela, 2016: 20) .

Temeljna obilježja ovih roditelja su (Klarin, 2006: 25-26):

a) *autoritativan roditeljski stil* koji rezultira maksimalnom potporom i poštovanjem, uz postavljanje jasnih granica ponašanja. Roditelj otvoreno i često pokazuje ljubav, pruža potporu i potiče dijete, ali u okvirima zadanih ograničenja. Ovaj odgojni stil ima pozitivne učinke na razvoj djeteta

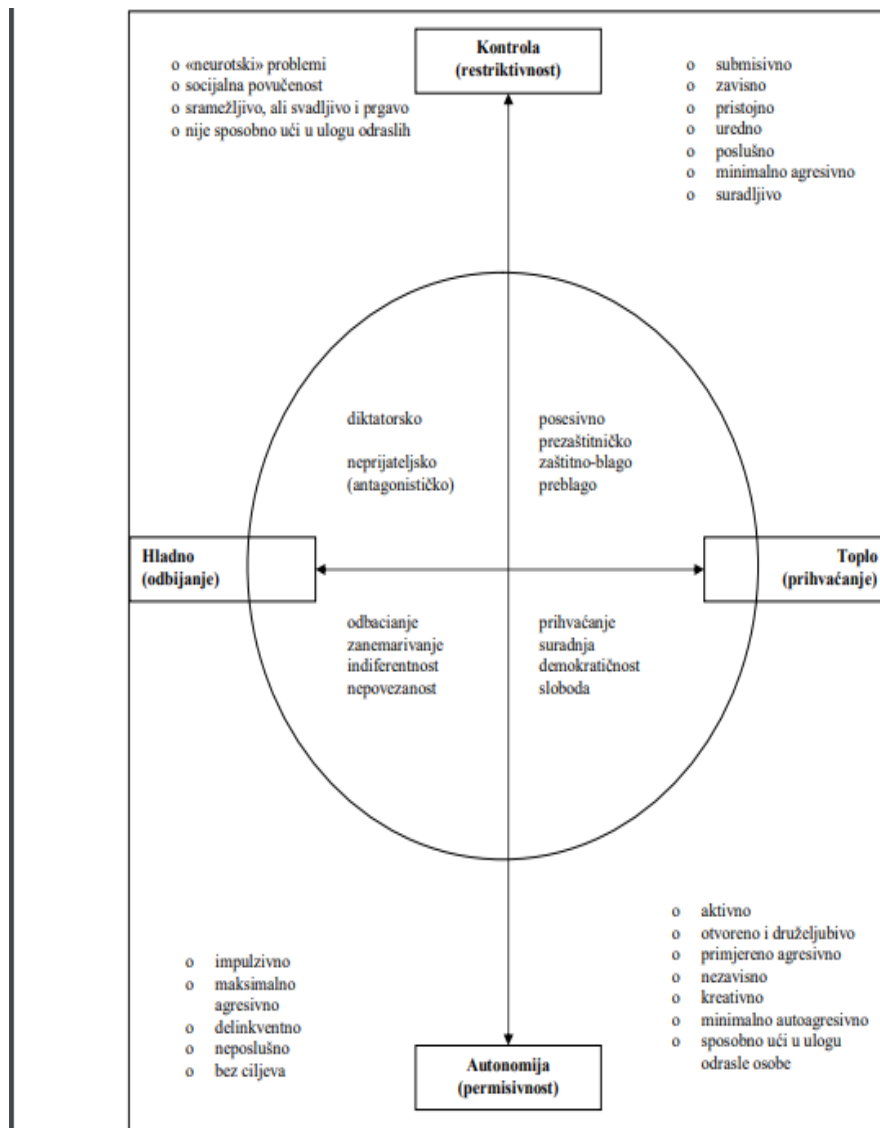
b) *autotoritarni roditeljski stil* koji uključuje visoku razinu kontrole i nadzora. Takav roditelj je strog, postavlja nerealno visoke zahtjeve i pri tome upotrebljava silu. Autoritarni roditelji ne pokazuju toplinu i ljubav prema djetetu. To su roditelji koji pokazuju dominaciju i moć u odnosu na dijete od kojeg očekuju poštivanje pravila, bez dodatnih objašnjenja

c) *popustljivi roditeljski stil (permisivan)* koji podrazumijeva visoku razinu topline i ljubavi, ali je razina nadzora vrlo niska. Pravila ponašanja nisu jasno definirana i postavljena pa su djeca često nezrela i impulzivna. Popustljivi roditelji svojem djetetu ne pružaju jasnu i strogu strukturu, fleksibilni su u postavljanju i ispunjenju zahtjeva. Ovakav roditeljski stil onemogućuje djetetu stjecanje normi i pravila ponašanja

d) *ravnodušni roditeljski stil (indiferentan)* koji obilježava niska razina ljubavi i nadzora. Roditelji ne pokazuju toplinu i ljubav, nadzor i kontrolu, niti interes za dijete, njegove želje, potrebe, uspjehe i neuspjehe.

Sličnu je tipologiju roditeljskog ponašanja predložio Becker identificirajući 4 najznačajnije kombinacije roditeljskog ponašanja, obilježja osobnosti i ponašanja djeteta. Becker preferira topao-permisivan odnos koji stimulira aktivnost, otvorenost, društvenost. U njegovom modelu (Slika 1) prikazan je permisivan roditeljski stil uz nedostatatak emocionalne povezanosti kao stil koji stimulira agresiju, impulzivnost i delikventno ponašanje (Ricijaš, 2009: 46).

Gorman–Smith i suradnici (2002) dolaze do rezultata kako je zanemarujući roditeljski stil (niska razina discipliniranja, nadzora, emocionalnosti i povezanosti) značajan prediktor svih oblika delikventnog ponašanja mladih, što potvrđuje i Farrington (2005) koji navodi kako je niska razina roditeljskog nadzora, odnosno roditeljske kontrole najznačajniji prediktor kasnijeg delikventnog ponašanja (Žuvela, 2016: 20)

Slika 1. Tipologija roditeljskih ponašanja i osobnosti i ponašanja djeca (Ricijaš, 2009:47)

Istraživanja *jednoroditeljskih obitelji* pokazuju kako ona povećavaju vjerojatnost delikventnog ponašanja (McCord, Widom i Crowell, 2001), a drugi rezultati koji su kontrolirali utjecaj socioekonomskih varijabli minimaliziraju utjecaj jednoroditeljskih obitelji (Austin, 1978; Crockett, Eggebeen i Hawkins, 1993). Farrington (1992) navodi kako razvod braka u ranoj djetetovoj dobi nije posebno značajan kriminogeni prediktor, što bi značilo da je ispravnije promatrati efekte samog razvoda braka, odnosno okolnosti razvoda u odnosu na samu činjenicu kako roditelji više ne žive zajedno (Žuvela, 2016: 21).

Sociopatološke pojave u obitelji koje obuhvaćaju raznolike oblike neprihvatljivog, opasnog i devijantnog ponašanja istraživali su Loeber i Stouthamer-Loeber (1986) te su razvili četiri modela „obitelji pod rizikom“ koje karakterizira sljedeće (Ricijaš, 2009: 50):

- a) *zanemarujuće obitelji* – u njima roditelji posvećuju malo vremena djeci i rijetko ih nadziru. Ne provjeravaju gdje i s kim djeca provode vrijeme, niti što rade
- b) *konfliktne obitelji* – stalne svađe i sukobi između roditelja te roditelja s djecom. Često su popraćeni nasilnim ponašanjem. Metode discipliniranja djece su nepostojeće i nedjelotvorne. Djeca uče da se sukobi jedino rješavaju nasiljem te se često osjećaju odbačenim od roditelja i povlače se od njih
- c) *devijantne obitelji* – one toleriraju ili čak potiču i podupiru delinkventno ponašanje. U takvim obiteljima roditelji su najčešće agresivni i skloni delinkventnom ponašanju, a dijete je pod visokim rizikom razvijanja delinkventnog ponašanja
- d) *kaotične obitelji* – u tim obiteljima ne postoje norme i ograničenja, niti odgovornost. Osjećaj pripadnosti je nerazvijen, a bliskost među članovima je mala. Čak i vrlo značajne i teške odluke donose se brzopletu i u kratko vrijeme. Roditelji često ne vode dovoljno brige o potrebama djece. Takve obitelji često imaju niski socio-ekonomski status, a članovi imaju višestruke poteškoće u socijalnom i emocionalnom funkcioniranju.

Utjecaj zlostavljanja i zanemarivanja u ranoj dobi dovodi do dezorganizirane privrženosti, što se kasnije povezuje s povećanom razinom agresije kod djece, hostilnosti i drugih eksternaliziranih poremećaja u ponašanju kao što je delinkventno ponašanje. Rutter, Giller i Hagell (1998) navode rezultate nekih istraživanja koja govore u prilog činjenici da iskustvo zlostavljanja od strane roditelja u djetinjstvu povećava vjerojatnost delinkventnog ponašanja. Roditelji djeci prenose sustave vrijednosti, a djeca uče po modelu. Prema Fergusson i Horwood (2002), roditeljska delinkvencija i izloženost roditeljskim konfliktima snažni su prediktori kasnijeg delinkventnog ponašanja djece. Farrington (2002) osuđivanost roditelja, odnosno kriminalnu aktivnost roditelja definira kao najznačajniji prediktor delinkventnog ponašanja mladih u području varijabli obiteljskih prilika (Žuvela, 2016: 23).

Ranije spomenuti, Loeber i Stouthamer Loeber objavili su rezultate opsežne studije o obiteljskim prilikama kao korelatima i prediktorima poremećaja u ponašanju maloljetnika i maloljetničke delinkvencije. Rezultati njihovog istraživanja ukazuju na to da su najsnažniji prediktori delinkvencije i devijantnog ponašanja mladih vezani uz poremećene odnose u obitelji, slabo nadgledanje djece, slabu uključenost roditelja u odgoj djece, antisocijalno ponašanje roditelja te mnogobrojnost članova obitelji. Robins i Lewis zaključuju da kriminalna aktivnost roditelja ne djeluje na djecu kao poticaj na kriminalne radnje, već je riječ o modelu antisocijalnog ponašanja, kumulativnom djelovanju sklonosti alkoholu, niskom

obrazovnom statusu, nezaposlenosti, socijalnoj pomoći te različitim poremećajima osobnosti (Mikšaj-Todorović i dr., 2006: 1039).

Prema istraživanju Mikšaj- Todorović i suradnika (2006). , rezultati su pokazali su da se može potvrditi temeljna hipoteza prema kojoj obitelji s poremećenim odnosima, posebno u obliku svađa i fizičkih razračunavanja, imaju značajno nepovoljniju obiteljsku strukturu, socio-ekonomski status te više sociopatoloških pojava.

O povezanosti strukture obitelji te obiteljskih odnosa s obilježjima maloljetnih počinitelja kaznenih djela i u hrvatskoj znanstvenoj literaturi nalazimo mnoge značajne radove. Poldrugač i Cajner-Mraović (1998) naglašavaju veći udio deficitnih obitelji kod počinitelja nasilnih kaznenih djela negoli kod drugih, nenasilnih kaznenih djela. U obiteljima adolescenata nasilnih prijestupnika naglašenija su negativna obilježja oca – posebno prijašnja osuđivanost oca, nerad i skitnja. Isti autor nalazi da je alkoholizam oca naj snažniji prediktor svih oblika devijantnog ponašanja maloljetnika. Kovčo (1999) ističe alkoholizam nekog od članova obitelji (otac, majka, drugi članovi obitelji) kao najzastupljeniju pojavu kod maloljetnih delinkvenata (52.8% slučajeva), a zatim slijede nerad roditelja (20.3%), skitnja roditelja (14.0%), osuđivanost članova obitelji (11.8%) te promiskuitetno ponašanje roditelja (6.6%). Ajduković je (2001) utvrdila da su prekomjerno konzumiranje alkohola, skitnja, vezanost nekog člana uz prostituciju, osuđivanost oca i kvaliteta odnosa u obitelji značajno povezani s čestim tjelesnim kažnjavanjem djece te ravnodušnim roditeljstvom (Mikšaj-Todorović i dr., 2006: 1040).

5.2. ŠKOLA I VRŠNJAČKE GRUPE

Zbog svoje uloge najvažnija poveznica obitelji i društva je škola. To je prva institucionalna stepenica prema široj socijalizaciji koja ima ulogu obrazovanja i socijalizacije. Očekivanja su u današnjem društvu vrlo visoka. Modernim načinom života polako se gubi primarna odgojna zadaća obitelji pa se ti nedostaci nastoje ispuniti u školskom okruženju. Stručnjaci nemaju nimalo dvojbi da kvalitetna škola podrazumijeva stjecanje znanja i kvalifikacija te da istovremeno stvara pozitivno ozračje u kojem će djeca razvijati socijalizacijske vještine. Školski uspjeh se odnosi na produkt ili ishod obrazovanja. Posljedice slabog školskog uspjeha jesu višestruke. Lošije školsko postignuće često dovodi učenika do odbijanja škole te do razvijanja negativnih osjećaja vezanih uz školu, a to dalje povećava vjerojatnost pojave problema u ponašanju. Na loš uspjeh praćen ponavljanjem razreda uglavnom dolazi i do bježanja s nastave, do konačnog odustajanja od škole, što za

sobom veže višak slobodnog vremena, skitnju, druženje s osobama asocijalnog ponašanja i nemogućnost pronalaska zaposlenja (Martinjak i Odeljan, 20116: 37-39).

Pod pojmom školskog neuspjeha često se podrazumijevaju loše ocjene u školi s obzirom na to da je sustav ocjenjivanja usmjeren na bročano procjenjivanje akademskog postignuća. Nedvojbeno je da se mlade delikvente karakterizira kao loše učenike, s lošim ocjenama i velikim brojem izostanaka iz škole i neopravdanih sati, što potvrđuju i brojna istraživanja (Bašić i dr., 2005: 21) :

- u istraživanju provedenom na uzorku od 900 mladih počinitelja kojima je u razdoblju od 1985. do 2001. godine izrečena neka kaznena sankcija ili je kazneni progon obustavljen, nađena je trećina maloljetnika čija obrazovna dob zaostaje za kronološkom; s ponavljanjem razreda jedan ili više puta bilo je oko 23% maloljetnika
- metaanaliza Maquina i Loebera pokazala je da je slabiji školski uspjeh povezan s vremenom započinjanja, učestalošću i ozbiljnošću delinkventnog ponašanja, a sve to neovisno o spolu i socioekonomskom statusu učenika.

Čimbenici koji mogu doprinijeti školskom neuspjehu (Bašić i dr., 2005: 22):

- čimbenici vezani uz učenika: nizak IQ, poteškoće u učenju, nedostatak prosocijalnog ponašanja, anksioznost, poremećaj pažnje, motivacija, osjećaj odbačenosti od strane učenika i odraslih u školi
- čimbenici vezani uz školu: opća klima škole, vještine i znanja učitelja, edukacija, metode i tehnike podučavanja, vjerovanja i stavovi učitelja o učenicima i poslu
- čimbenici vezani uz obitelj: uključenost obitelji u školovanje i obiteljski stavovi prema školovanju, komunikacija roditelja i učitelja, roditeljsko očekivanje uspjeha, discipliniranje u obitelji, roditeljski nadzor
- čimbenici vezani uz društveni kontekst: neosjetljivost plana i programa rada na različita kulturalna iskustva i stilove učenja.

Izostajanje s nastave danas je postalo gotovo prihvaćen način izbjegavanja školskih obveza zbog toga što ga velik broj roditelja opravdava. O markiranju kao manifestu poremećaja u ponašanju govorimo kada učenik to radi često i kada je takvo ponašanje znatno povezano sa zadovoljavanjem školskih obveza. Bježanje s nastave ne predstavlja nužno opasnost za negativan razvoj ponašanja, ali ta pojava otvara prostor za skitnju, druženje s osobama asocijalnih sklonosti, konzumaciju alkohola, općenito provođenje vremena bez

nadzora roditelja i nastavnika. Međutim, neki američki autori (Graham, Bowling i dr.) izostajanje s nastave smatraju značajnim prediktorom delikventnog ponašanja mladih (Martinjak i Odeljan, 2016: 40).

Napuštanje škole posljedica je školskog neuspjeha, učestalog bježanja iz škole i brojnih drugih čimbenika koji su u određenom vremenskom razdoblju djelovali povezano u procesu negativnog razvoja ličnosti mlade osobe. Razlozi odustajanja od školovanja istraživali su se na uzorku od 401 mlade osobe koje nisu završile srednju školu. Utvrđeno je da postoje tri skupine razloga odustajanja (Ferić i dr., 2010: 627) :

- oko 15% mladih (većinom ženskog spola) napustilo je školovanje zbog loše materijalne situacije, manjka sposobnosti i teškoća u svladavanju gradiva. Ovi mladi imaju relativno velik broj ponavljanja razreda, dolaze iz slabo obrazovanih obitelji te su niskog socioekonomskog statusa
- oko 34% mladih (većinom su mladići) školovanje je prekinulo zbog manjka motivacije i interesa za školu, ali dijelom i zbog financijskih problema. Ovi mladi dolaze iz obitelji prosječnog do nižeg socioekonomskog statusa
- oko 51% mladih školovanje je napustilo zbog manjka motivacije i velikog broja izostanaka, ali i nekih drugih specifičnih razloga, primjerice zbog bolesti.

Robert Agnew istraživao je obilježja škole koja se povezuje sa delikventnim ponašanjima njenih učenika. Stopa delikvencije veća je u školama s višim postotkom siromašnih učenika, muških i pripadnika manjinskih grupa. Takve škole nisu tople i nemaju kvalitetne odnose učenika i učitelja, niti je naglašeno uzajamno poštovanje i interes učitelja za učenike. Važno je naglasiti kako je privremena suspenzija i izbacivanje iz škole loš mehanizam kontrole i modificiranja ponašanja mladih te je povezan s daljnjom kriminalnom aktivnosti (Ricijaš, 2009: 54).

Vršnjačke grupe predstavljaju značajni socijalizacijski čimbenik u školskoj dobi djece, posebice u ranoj adolescenciji, kad je njihov utjecaj najsnažniji. U smislu rizičnosti utjecaj vršnjaka treba promatrati zajedno s individualnim rizičnim čimbenicima, obiteljskim i školskim okruženjem. Vrlo važan čimbenik u vršnjačkim grupama jest vršnjački pritisak u smislu nagovaranja, poticanja i općenito prihvaćanja delinkventnog ponašanja kao normalnog. U težnji da bude dio grupe, da ima nekakav status među vršnjacima i da je prihvaćen, dijete prihvaća pravila grupe i potiskuje vrijednosti stečene tijekom dotadašnjeg

odgoja i socijalizacije. Ako izostane roditeljski nadzor i iskazivanje brige o djetetu, dijete će prihvatiti izazov vršnjačkog ponašanja, pa makar to bio i neki oblik antisocijalnog ili delinkventnog ponašanja (Martinjak i Odeljan, 2016: 40-41).

Rezultati istraživanja autora Brown i Clasen (1986.) pokazuju da u ovom području postoje razlike s obzirom na spol adolescenata; naime, adolescenti su podložniji vršnjačkom pritisku za rizična ponašanja nego adolescentice. Dječaci puno češće u adolescenciji prihvaćaju uvjerenja koja podržavaju delinkvenciju u odnosu na djevojke. U istraživanju percepcije utjecaja vršnjaka iz perspektive roditelja i samih maloljetnika utvrđeno je da roditelji značajno povezuju delinkventno ponašanje svoje djece njihovim druženjem s antisocijalnim vršnjacima, dok iz percepcije maloljetnika ta povezanost ne postoji (Ricijaš, 2009: 55).

Tolan sažima vjerojatnost utjecaja vršnjaka na mlade u tri kategorije prema njihovim obilježjima (Tolan i Loeber, 1993):

1. druženje s delikventnim prijateljima – povećava vjerojatnost delikventnog ponašanja
2. vještine pregovaranja s vršnjacima – oni koji imaju slabije vještine pregovaranja, podložniji su pritisku vršnjaka
3. vještine uspostavljanja interpersonalnih odnosa (intimnost, povjerenje) – oni koji imaju lošije razvijene vještine uspostavljanja odnosa, podložniji su pritisku vršnjaka

Ranije smo spomenuli vršnjačko nasilje kao jednu od pojava delikventnog ponašanja mladih. Posljednjih smo godina svjedočili brojnim slučajevima ekstremnog nasilja u hrvatskim školama (ubojstva, ranjavanja, samoubojstva), gdje je vršnjačko nasilje jedan od najčešćih faktora tih događaja. Međuvršnjačko nasilje definira se kao izloženost namjerno negativnom, ponavljanom djelovanju od strane jednog ili više učenika, nerazmjerne stvarne ili perceptivne snage zbog kojeg dijete trpi tjelesnu i/iliemocionalnu štetu, a nemoćno je da se odupre. Nasilje među mladima dijeli se na (Martinjak i Odeljan, 2016: 61) :

- fizičko – svi oblici fizičkog zlostavljanja, a za posljedicu imaju nanošenje ozljeda; šamaranje, udaranje rukama, nogama i predmetima, guranje, čupanje kose, ugrizi i opekotine, zaključavanje i ugrožavanje slobode kretanja, izlaganje opasnostima itd
- emocionalno – verbalne i emocionalne prijetnje i ucjene, izgovaranje pogrđnih riječi, izolaciju od prijatelja i/ili obitelji, nazivanje pogrđnim imenima, kontroliranje nečijeg ponašanja, kretanja, govora i odijevanja

- seksualno – spolno uznemiravanje, kao što su dobacivanje i uvredljivi komentari, ili bilo koji oblik fizičke seksualne aktivnosti (ljubljenje, dodirivanje, prisilni spolni odnos) bez pristanka druge osobe
- ekonomsko – krađa , uzimanje i/ili iznuđivanje novca
- kulturalno – vrijeđanja na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi.

U okviru definicije ističu se tri bitna elementa: trajanje, negativni postupci i neravnopravan odnos snaga. Ključni elementi koji su u osnovi nasilja među vršnjacima su: namjera da se povrijedi, ozlijedi ili nanese fizička, socijalna ili emocionalna šteta; žrtva nasilje nije isprovocirala; neravnopravnost moći, odnosno, snage u odnosu između žrtve i počinitelja nasilja. Stvarni i/ili percipirani nerazmjer snaga može se pojaviti u situacijama ako je učenik (žrtva) zaista fizički slabiji od učenika (počinitelja nasilja), ako žrtva sebe doživljava fizički ili mentalno slabijom, događa se bar jednom na tjedan, odnosno, postoji prijetnja daljnjim nasiljem. Kada nasilje eskalira, u djece žrtava pojavljuje se strah, koji omogućava počinitelju nasilja da nastavi zlostavljanje vjerujući da neće biti prijavljen (Puharić, Baričević, 2014: 117).

Postoje određene pravilnosti s obzirom na spol, dob, lokaciju i vrstu zlostavljanja (Olweus, 1993: 105):

- nasilje među vršnjacima češće se događa u školi nego na putu do ili iz škole
- dječaci češće koriste fizičku agresiju, dok djevojčice češće koriste verbalnu i indirektnu agresiju. Smatra se da je to tako jer je djevojčicama više stalo do socijalnih odnosa te one, kada žele napakostiti jedna drugoj, nastoje narušiti upravo te odnose (ogovaranjem, izolacijom, izbjegavanjem)
- djevojčice češće zlostavljaju djevojčice, dok dječaci zlostavljaju i dječake i djevojčice.
- neka istraživanja pokazuju kako su dječaci češće žrtve zlostavljanja, barem u osnovnoj školi, dok druga istraživanja pokazuju kako su i djevojčice i dječaci zlostavljani u istoj mjeri
- počinitelji nasilja rijetko djeluju sami. U pola slučajeva zlostavljanje se događa jedan na jedan, u pola je uključeno više djece.
- zlostavljanje ne završava s osnovnom školom, ono se nastavlja i u srednjoj školi.
- zlostavljanje od strane dječaka opada nakon 15. godine, dok zlostavljanje od strane djevojčica opada nakon 14. godine.
- nasilje među vršnjacima prisutno je u svakoj školi bez obzira na to radi li se o školi koja je u gradu, u predgrađu ili na selu.

Koliko je nasilje među vršnjacima raširena pojava, najbolje prikazuju rezultati opsežne studije *Svjetske zdravstvene organizacije* koja je provedena u 40 država svijeta 2005. i 2006. godine. U istraživanju je sudjelovalo 202 056 djece i mladih (od 11, 13 i 15 godina). Rezultati pokazuju kako je nasilje među djecom i mladima raširena pojava koju prijavljuje 10,7% (N=21,192) djece i mladih. U baltičkim zemljama poput Latvije, Estonije i Litve, djeca i mladi prijavljuju najvišu stopu nasilnog ponašanja, dok je u skandinavskim zemljama, poput Norveške, Švedske i Finske, zabilježena najniža stopa. U spomenutom istraživanju Svjetske zdravstvene organizacije od ukupnog broja sudionika istraživanja, njih 10,7% možemo svrstati u skupinu nasilnika, 12,6% djece nalazi se u ulozi žrtve te izjavljuje kako svakodnevno doživljava nasilnička ponašanja od svojih vršnjaka (Puharić, Baričević, 2014: 117).

Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba provela je 2003. godine istraživanje o vršnjačkom nasilju među djecom u školi. Istraživanje je obuhvaćalo 25 osnovnih škola u 13 gradova Republike Hrvatske, a sudionici ispitivanja učenici su od 4. do 8. razreda. Prema njihovim rezultatima, 27% djece svakodnevno doživljava neke oblike nasilja u školi (verbalnog i tjelesnog). 16% djece gotovo se svakodnevno ponaša nasilno prema drugoj djeci, pri čemu 8% djece istodobno i čini i doživljava nasilje. Dječaci se znatno češće ponašaju nasilno, ali i doživljavaju nasilje. Od desete do četrnaeste godine povećava se učestalost nasilnog ponašanja, osobito verbalnog, što znatno pogoršava školski uspjeh djece. Žrtava, ali i djece koja su nasilnici. Zabrinjavajuće je da se samo 22% djece žrtava nasilja obrati odrasloj osobi za pomoć, od toga 11% obratilo se za pomoć nastavnicima (Puharić, Baričević, 2014: 118).

6. TEORIJE DEVIJANTNOG PONAŠANJA

6.1. BIOLOŠKE TEORIJE

Biološke teorije polaze od pretpostavke da biološki čimbenici uzrokuju u potpunosti ili djelomično kriminalno ponašanje. Teorijska objašnjenja uzročnosti kriminalnog ponašanja predstavnici teorija pronalaze u biološkim karakteristikama čovjeka. Smatraju neke ljude „rođenim zločincima“ zbog njihovih tjelesnih karakteristika. Tadašnja istraživanja su bila empirijske prirode te su se koristile morfološke metode, stoga biološke teorije ne predstavljaju teoriju u klasičnom smislu te riječi. Teorijske prirode je samo ideja o tome da delinkventno ponašanje može biti potaknuto biologijom čovjeka, ali istraživanja su većinom empirijske, eksperimentalne prirode. U početku ovih istraživanja u obzir su se uzimale

isključivo biološke karakteristike. Međutim, javljanjem kritika ovih teorija i potaknuto razvojem, prvenstveno psihologije i sociologije u vremenu oko II. svjetskog rata, prvotna teorija se revidirala (Martinjak, Odeljan, 2016: 11).

Predstavnik *antropološke teorije*, talijanski psihijatar Cesare Lombroso nastojao je u svojim istraživanjima dokazati vezu između delinkventnog ponašanja i tjelesnih obilježja delinkvenata. Zastupao je stajalište da postoji određeni antropološki tip „rođeni zločinac”, kod kojeg se već pri rođenju uočavaju karakteristike tijela koje smatra predispozicijama, ali ne i determinacijama za buduće kriminalno ponašanje. Svoju teoriju Lombroso temelji na istraživanju obujma i veličine mozga 5907 prijestupnika i 383 preminula prijestupnika, te ih uspoređuje s rezultatima istraživanja školske djece. Razlikuje ubojice od kradljivaca, navodeći da ubojice (uska lubanja, ispupčene jagodice) nikada ne krađu, a kradljivci (napadna pokretljivost ruku i lica, male nemirne oči, guste obrve, rijetka brada, nisko zabačeno čelo) izbjegavaju fizičke sukobe. Osobe sklone silovanju imaju duge uši, spljoštenu lubanju, približene oči, tupi nos. Nakon brojnih kritika teorije, Lombroso kasnije u literaturi naglašava socijalnu određenost individualnih sklonosti devijantnom ponašanju (Matić, 2003: 71-72).

Lombrosov nasljednik Enrico Ferri proširuje teoriju smatrajući da je rođeni zločinac, osim biološkim, uvjetovan i psihološkim kapacitetom te je razvio opis pet tipova „zločinaca” (Martinjak i Odeljan, 2016:12) :

- rođeni zločinac (tjelesni nedostaci, neosjetljivi, bez osjećaja krivnje)
- duševno bolesni delinkventi (bez moralnih vrijednosti, duševni bolesnici)
- zločinci iz strasti (neuravnotežene, preosjetljive osobe, u afektu čine kriminalno djelo)
- slučajni zločinci (bez urođenih sklonosti, pod utjecajem vanjskih faktora čine manja i nehajna kriminalna djela)
- zločinci iz navike (psihički labilne osobe s urođenom predispozicijom za kriminalna djela).

Teorije nasljeđa zastupaju mišljenje da su nasljedne psihičke i fizičke osobine jedan od glavnih uzroka delinkventnog ponašanja. Zastupnici ove teorije smatraju da je sklonost kriminalitetu nasljedna osobina, što opravdavaju činjenicama da se u nekim obiteljima iz generacije u generaciju pojavljuje sklonost kriminalnom ponašanju. Richard Dugdale je u svom istraživanju 1877.godine na obitelji Juke, koju je pratio kroz šest generacija, ustanovio da određeni ljudi imaju „loše“ gene koje se prenose krvlju. Kriminal u obitelji neposredno je popraćen siromaštvom (Dugdale, 1877: 44-46).

Delinkventno ponašanje zagovornici *psihoanalitičke teorije* (Sigmund Freud, Alfred Adler) objašnjavaju preko nesvjesnih psihičkih procesa, što znači da su naše misli, osjećaji i radnje rezultat djelovanja pokretača kojih nismo svjesni. Prema Freudu, ličnost čine tri osnovne strukture koje imaju snažan utjecaj na naše ponašanje (Martinjak i Odeljan, 2016: 15):

- *id* predstavlja nagon, sebično zadovoljavanje vlastitih želja i potreba. Ponašanje ljudi kod kojih je dominantna ova komponenta najbolje se može opisati na primjeru novorođenčeta koje u toj životnoj fazi bezuvjetno traži da se njegove potrebe ispune;
- *ego* predstavlja, razum, svijest, mišljenje. Kako dijete sazrijeva, razvija se u interakciji osobina ličnosti i socijalne okoline, postupno ego zamjenjuje id i kanalizira ponašanja tako da se sebičnost potiskuje i izgrađuje se osjećaj brige za tuđe potrebe;
- *superego* predstavlja moralnu savjest koja se odnosi na stalno preispitivanje izbora dobrog i lošeg u ponašanju.

Ego je u stalnoj borbi između zahtjeva ida i superega te nastoji postići kompromis, a ukoliko to ne postigne, zahtjevi ida se potiskuju, što u određenom razdoblju može izazvati komplikacije i odraziti se na ponašanje. Zdrav razvoj i sazrijevanje u ranoj životnoj dobi presudni su za buduće društveno prihvatljivo ponašanje. Traumatizirajući događaji u djetinjstvu, zbog kojih se ne razvijaju ego i superego, uzrok su dominaciji ida kod delinkventnih osoba koje svoje ponašanje usmjeravaju na zadovoljenje sebičnih potreba, ne uvažavajući društvene ni moralne norme sredina u kojima žive (Martinjak i Odeljan, 2016: 15).

6.2.SOCIOLOŠKE TEORIJE

Kako smo ranije definirali, devijantnost je svako odstupanje od normi, stoga je potrebno dobro razumjeti značenje i važnost normi u svakodnevnom životu. Prema Clinardu i Meieru, norme se odnose na očekivano ponašanje u određenoj situaciji, one reguliraju društvene odnose i ponašanje. Članovi društva uče i prenose norme s generacija na generaciju, inkorporiraju ih u vlastite živote i jezik, ideje i vjerovanja grupe kojoj pripadaju. Ljudi ne gledaju svijet samo svojim očima već ga poimaju u okvirima koji su oblikovani kulturom i drugim grupnim iskustvima. Skup normi koje zajedno prenose očekivanja o prikladnom ponašanju osobe u specifičnoj situaciji nazivamo društvena pravila. Norme koje pojedinac uči unutar obitelji ponekad se razlikuju od normi i društvenih pravila u grupama vršnjaka, grupi na poslu ili političkoj grupi. Pojedinac sudjeluje u različitim društvenim

grupama i pripadnost pojedinim grupama može smatrati važnijim, stoga svoje ponašanje uglavnom prilagođava normama te grupe. Vrijednosti i norme mogu se bitno razlikovati u pojedinim kulturama, a isto tako i među društvenim grupama unutar jedne kulture (Clinard i Meier, 2011: 10-12).

Umnožavanjem kulturnih različitosti u društvu i društvenim promjenama koje su uslijedile nakon Prvog svjetskog rata i Velike svjetske krize, javila se potreba za nekim novim objašnjenjima društvenog stanja. Mnoštvo novopridošlih osoba raznolikih kultura, različitih normi i vrijednosti, useljava u američka urbana područja te dolazi do brzog porasta uvjeta potrebnih za porast devijantnosti. Thomas, Znaniecki i Cooley, predstavnici Čikaške škole, 1918.godine izvorno postavljaju koncept *društvene dezorganizacije* kojim objašnjavaju društveno stanje koje proizvodi devijantnost (Matić, 2003: 93).

Korijen problema vidi se u nestabilnosti društvenih normi i aktivnostima zajednice, a devijantnost je rezultat nejednakog društvenog razvoja, s mnoštvom društvenih promjena i sukoba koji djeluju na individualno ponašanje. *Teorija socijalne organizacije (društvenog reda)* naglašava da je društvo organizirano kada ljudi postavljaju zajedničke temeljne vrijednosti i norme, kada postoji visok stupanj društvene regulacije i unutarnje kohezije. R.Meier navodi da uključenost i povezanost običaja, uspješan timski rad i visoki moral vode harmoniji društvenih veza. Mnogi se teoretičari slažu da se koncept socijalne dezorganizacije preslikava samo na grupnu razinu, i to nižeg društvenog sloja. Život u nižoj klasi (prenapučenost stanovništvom, nezaposlenost, siromaštvo, loše obrazovanje) nudio je najveću prisutnost devijantnosti jer je i razina dezorganizacije bila najviša, a ona je povratno proizvodila najveći broj devijantnih slučajeva (Matić, 2003: 100).

Stanje u kojem ne postoje društvene regulacije, što na individualnoj razini rezultira neizvjesnošću na koju pojedinac odgovara društveno neprilagođenim ponašanjem, naziva se anomija. Začetnik *teorije anomije*, francuski sociolog Emile Durkheim, anomiju društva izučavao je krajem 19. stoljeća. Njegov koncept predstavlja sliku društva u kojem nema jasnih normi i kriterija koji određuju prihvatljiv način ponašanja ljudi u zajednici, a moral i običaji ne djeluju kao regulacijski element. Takva stanja nastaju za vrijeme velikih društvenih turbulencija kao što su rat, katastrofa ili prijelaz iz jednog političko-ekonomskog sustava u drugi. Stare društvene norme zbog određenih razloga više se ne prihvaćaju, a nove se još nisu konstituirale. Dezorijentirani pojedinac tada počinje stvarati svoja pravila, ne obazirući se na društveno okruženje. Nedostatak socijalne kontrole, kada društvo ne reagira ili nije u

možnosti reagirati, uzrok je, prema Durkheimu, pojave devijantnosti (Martinjak i Odeljan, 2016: 17).

Slom normativne društvene strukture, bez obzira nastupa li napretkom ili krizom, manifestira se na individualnoj razini kao stanje tjeskobe, neizvjesnosti ili traženja. S obzirom da je to psihološka situacija koja olakšava izbor krajnjih postupaka, Durkheim društveno stanje vidi specifičnim uzrokom samoubojstva koje varira od društva do društva. Uzroke objašnjava pojmom socijalne integracije – broj i jačina društvenih odnosa neke osobe s drugima. Što je integracija pojedinca unutar društvene skupine veća, vjerojatnost da će počiniti samoubojstvo je manja. Primjerice, što je veća obiteljska spona pojedinca koja ga veže za domaću skupinu, to je manja vjerojatnost da će izlaz iz životne teške situacije potražiti u nekom očajničkom koraku (Matić, 2003: 102).

Američki sociolog Robert Merton je produbio Durkheimovu teoriju, a fokusirao se na društveni položaj građana na javno priznatoj ljestvici. On smatra da su kulturalni ciljevi jasno postavljeni za sve građane, no oni nisu na jednak način dostupni svim strukturama društva. To znači da su društvene vrijednosti kao što su stjecanje bogatstva, društveni status, školovanje i zdravstvene usluge težnja svih slojeva društva, no za one iz nižih slojeva, koji su opterećeni siromaštvom i nezaposlenošću, takva težnja ostaje neostvariva. Da bi ipak dosegli neki od tih ciljevi, zbog nezadovoljstva i pritiska društva, ljudi se okreću protuzakonitim ponašanjima (Martinjak i Odeljan, 2016: 18).

Merton osmišljava klasifikaciju individualnih reagiranja na društvenu situaciju anomalije: konformizam, inovacija, ritualizam, povlačenje i bunt. Konformizam definira kao prihvaćanje i kulturnih ciljeva i sredstava za njihovo ostvarivanje. Konformisti se za uspjeh bore općeprihvaćenim sredstvima poštujući društvena pravila, za razliku od inovatora koji žele postići kulturalne ciljeve neinstitucionalnim putem (pljačkaši). Do povlačenja dolazi kod pojedinaca koji su kroz životni put prihvaćali i kulturalne ciljeve i institucionalna sredstva, ali nisu postigli uspjeh. Rezultat toga je sukob unutarnje moralne obveze poštivanja zakona s potrebom i pritiscima korištenja nedopuštenih sredstava kojima se može postići cilj, a takav konflikt dovodi do korištenja mehanizma bijega (alkoholičari, narkomani, marginalne skupine). Naposljetku, bunt je obilježen odbacivanjem i ciljeva i sredstava, rušenjem društvenog poretka kako bi se uspostavio novi poredak s odgovarajućim kulturnim ciljevima (teroristi) (Lalić i Pilić, 2001: 100-101).

Socijalizacijska teorija ili teorija učenja polazi od pretpostavke da se devijantnost, kao i svako drugo djelovanje, jednostavno uči. Kao što se socijalizacijom uče norme i vrijednosti koje društvo prihvaća ili nagrađuje, ista načela učenja pojavljuju se u usvajanju devijantnih normi i vrijednosti koje društvo odbacuje i kažnjava. Najpoznatija socijalizacijska teorija devijantnosti Edwina H. Sutherlanda, teorija *diferencijalne asocijacije*, kombinira analize nedevidantnih s devijantnim društvenim grupama i potkulturama – diferencijalnim organizacijama. Na grupnoj razini, Sutherland dokazuje da je devijantno ponašanje posljedica normativnog konflikta. Na individualnoj razini, normativni konflikti rezultiraju devijantnim ponašanjem kroz diferencijalnu asocijaciju – ponašanje naučeno od primarnih skupina, interakcijom s drugim osobama u bliskim grupama. Komunikacija putem televizije, časopisa, medija ima sekundarnu ulogu u učenju devijantnosti. Diferencijalna asocijacija može varirati u frekvenciji, trajanju, intenzitetu i prednosti (Maleš, 2003: 113-114).

Teorija je primjenjiva i na sociologijskoj grupnoj razini. Statistički podaci govore da je među uhićenim i osuđenim osobama više muških, nižeg socioekonomskog statusa i iz urbanih područja, a manje je pripadnika iz viših društvenih slojeva. Takva neravnoteža objašnjava se većom izloženosti nekih grupa devijantnim normama i većom mogućnošću učenja, internalizacije i primjene devijantnih normi. Žene su tradicionalno odanije zakonu, dok se socijalizacijskim procesima muškarce uči dominantnosti, natjecateljstvu, agresiji koja može rezultirati u nasilništvu (Elliott i Ageton, 1980: 98- 103).

U procesu definiranja devijantnosti, teoretičari *teorije etiketiranja* smatraju da glavnu ulogu ima reakcija društva na određeno ponašanje. Zagovornik teorije, Howard Becker, devijantnost ne definira u odnosu na ponašanja kojima se krše društvene norme već u odnosu na reakcije i sankcije društva koje su usmjerene prema određenim djelima i postupcima. Devijantnim se smatra onaj kojem je devijantna etiketa uspješno dodijeljena, a devijantno ponašanje je ono ponašanje koje je označeno kao devijantno. Teorija se usredotočuje na posljedice interakcije devijantne osobe i konvencionalnog društva, osobito na interakciju s agensima društvene kontrole kao što su policijski dužnosnici, psihijatri, savjetnici, svećenici, ministri i učitelji. Njihovom reakcijom na ponašanje etiketiraju se pojedinci koji su napravili nešto devijantno. Označiti nekoga etiketom delinkventa, kriminalca, ovisnika, prostitutke ili umobolne osobe može imati ozbiljan utjecaj na daljnji život i aktivnosti te osobe. Devijantna etiketa može uzrokovati osnovne promjene u načinu na koji pojedinac percipira devijantnost. Bitna je razlika između primarne devijantnosti (osoba sudjelujući u devijantnom ponašanju prekrši društvene norme, ali ne poima sebe devijantnim) i sekundarne (ponašanje osobe

pomirene s ulogom devijanta). Devijantna etiketa proizvodi društvenu ulogu i daljni glavni društveni status koji će imati devijant. Pripisana etiketa devijanta isključuje pojedinca iz sudjelovanja u konvencionalnim društvenim grupama, štoviše, pospješuje razvoj devijantne karijere i priključivanje organiziranim devijantnim grupama (Clinard i Meier, 2011: 90-92).

Konfliktna perspektiva naglašava pluralističku društvenu prirodu i različitu raspodjelu moći između društvenih grupa. Zbog moći koju imaju, neke grupe mogu kreirati društvena pravila koji će služiti ostvarenju vlastitih interesa, isključujući interese drugih. Prema konfliktom načinu gledanja, devijantnost je sukob između interesa različitih društvenih dijelova i željene moći da se oblikuje javno mnijenje i društvena politika. Tradicionalne okvire ove teorije zadali su Marx i Simmel, prema kojima društvo nije označeno vrijednosnim konsenzusom, nego borbom između društvenih klasa i klasnim konfliktom između društvenih grupa s više ili manje moći. Državu nije neutralni čimbenik koji smiruje napetost suprotstavljenih skupina, već je u službi vladajućih interesa. Tako su i zakoni potpuno na strani viših slojeva i suprotstavljeni nižim društvenim slojevima (Matić, 2003: 124-125).

Prema Bongeru, čovjek je rođen s društvenim nagonima i ako na njih utječe pozitivno okruženje, mogu se izazvati psihički procesi koji sprječavaju pretvaranje egoističnih ideja u djela. Egoistička tendencija ne čini sama po sebi jednog pojedinca prijestupnikom, jer okruženje (kapitalistički sustav) stvara egoističnu osobu, ali ne znači da će svaki egoist postati prijestupnik. Proizvođači proizvodnju stvaraju zbog profita i zagovaraju gledište da to čine zbog općeg dobra, gdje je potrošač jednostavno prevaren. Bonger medijima, koji su na strani vladajućih skupina, pripisuje faktor za kriminalno ponašanje jer opisuju kriminalna djela, objavljuju slike žrtava čime bude znatiželju i nagon za imitacijom. Mladi ljudi u nižim slojevima društva su prisiljeni razmišljati o vlastitim interesima, te skloni imitaciji, poprimaju loše navike, grubo izražavanje, počinju raditi zbog zarade, i u godinama kada im je najpotrebniji nadzor, osamostaljuju se. Osim dječjeg rada, dugo radno vrijeme, loši uvjeti stanovanja, skupno stanovanje, pomanjkanje znanja i stručnosti, smatraju se bitnim uzrocima kriminaliteta (Matić, 2003: 126).

Taylor, Walton i Young zločin smatraju oblikom racionalnog odgovora koji je određen socijanim uvjetima, nepravednom raspodjelom društvenih dobara, a kriminal „bijelih ovratnika“ zaštićen je povećanjem kapitala bogatih. Zastupnici konfliktih teorija smatraju devijantnost nepromjenjivom činjenicom kapitalističkog društva. Glavnu odgovornost i izvor

devijantnosti nalaze unutar društvenih struktura, a osobe devijanti nisu odgovorni za svoja ponašanja jer su prisiljeni takvima postati (Matić, 2003:128).

Teorija kontrole uzrok devijantnosti pronalazi u odsustvu društvene kontrole i zabrane. Ako se društvena kontrola reducira iz nekog razloga, rezultat toga će biti povećanje devijantnosti. Devijantno ponašanje češće će se pojaviti među društvenim grupama i pojedincima koji su u manjoj mjeri integrirani u društvu. Teorija kontrole nije koncentrirana na motive zločina; ona zapravo pretpostavlja da ljudi djeluju racionalno i da bi se, kad bi se pružila prilika, svatko upustio u devijantno ponašanje (Giddens, 2007: 213).

Kombinacijom unutarnje i vanjske kontrole, ljudi se suzdržavaju od kršenja normi. Takav oblik kontrole predstavlja ograničenja koja svaka osoba ima u svojoj nutrini i proizlaze iz osobnog okruženja. Motivacija za devijantno ponašanje pojavljuje se kao produkt ljudske prirode, određenih situacija i okolnosti. Ljudska je priroda na negativnoj strani neutralne točke, ljudi su prirodno egocentrični i teže zadovoljenju vlastitih želja i potreba na najlakši način, čak i nedopuštenim sredstvima. Smanjivanjem stupnja unutarnje i vanjske kontrole, ljudi se ponašaju u skladu s motivacijom, što omogućuje devijantno ponašanje (Clinard i Meier, 2011: 96).

Teorija socijalne kontrole težište u objašnjenju razvoja kriminalnog ponašanja stavlja na adolescentno razdoblje. Adolescentove obveze prema obitelji, školi i drugim socijalnim institucijama, te buduća radna uloga, eksterni su izvori socijalne kontrole koji izazivaju odbojan stav prema kriminalu. Primarni interni izvori su osobni stavovi, vrijednosti i vjerovanja. Utjecaj institucija socijalne kontrole (sud, policija) ovisi o osobnim stavovima prema poštivanju zakona, što pripada u internu kontrolu. Eksterna kontrola se odnosi na predvidiv rizik od policijske prisile i legalnog sankcioniranja od pravosudnog sustava (Matić, 2003:133).

7.KRIMINALITET DJECE I MALOLJETNIKA

7.1.KAZNENA DJELA MALOLJETNIKA U HRVATSKOJ

Puno čimbenika utječe na broj kaznenih djela i prijavljenih maloljetnih osoba, kao što su zakonske promjene, različito pozicioniranje prekršajnih i kaznenih djela, kvaliteta rada policije i drugih mehanizama otkrivanja kriminaliteta, svjesnost i senzibiliziranost građana za prijavljivanje određenih kaznenih djela i slično. Službeni podaci Ministarstva unutarnjih poslova mogu pružiti uvid u trendove u odnosu na određeno vremensko razdoblje. Prema

rezultatima istraživanja Ricijaša i dr. (2014) broj evidentiranih kaznenih djela koja su počinile maloljetne osobe (djeca i maloljetnici) je u padu od 2011. do 2015. godine, i to za 19,5%. Kretanje broja prijavljenih maloljetnih osoba, kao i broj kaznenih djela maloljetni osoba, bilježi kontinuirani pad od 2011. do 2015. godine, i to za 15,4%, međutim, najveći pad u odnosu na 2011. godini zabilježen je u 2014. godini, kada je prijavljeno 13,7% manje maloljetnih osoba. Najveći broj prijavljenih kaznenih djela, maloljetnici su imali u području imovinski kaznenih djela (krađe i teške krađe) čiji udio u ukupnom broju kaznenih djela počinjenih od strane maloljetnika iznosi 89%, iako je značajan udio i kaznenih djela s elementima nasilja te neovlaštena proizvodnja i promet drogama (Martinjak i Odeljan, 2016: 50-52).

Fenomen nasilja predstavlja temu koja otvara niz različitih pitanja – od etičkih, psiholoških, socioloških, kriminoloških do državnopravnih i kaznenopravnih. Imamo li u vidu da je riječ o pojavi koja u središtu ima pojedinca kao nasilnika, pojedinca kao žrtvu, ali i društvenu reakciju na nasilje koja na nasilje nasilnika odgovara novim „nasiljem“ u obliku društvene, odnosno kaznene sankcije, ta usmjerenost na proučavanje nasilja postaje jasna. Uz to, valja napomenuti da živimo u nemirnom svijetu u kojem je nasilje nad ljudima češće, brutalnije i rafiniranije nego ikada prije (Cajner Mraović i dr., 2002: 235).

Teži oblici nasilja, naročito ubojstva, silovanja i razbojstva, kriminalni su fenomeni snažnog destruktivnog utjecaja na socijalnu sredinu, te izazivaju medijsku pozornost, zabrinutost i nespokojsvo. Ta pojava dobiva posebnu težinu i naročito zabrinjava kad su počinitelji teških kaznenih djela nasilja maloljetnici, U današnje vrijeme mladi se sve više nasilnički ponašaju. Ulična razbojništva, razbojničke krađe, nanošenje tjelesnih ozljeda i teških tjelesnih ozljeda, sudjelovanje u tučnjavi, nasilničko ponašanje, oštećenje tuđe stvari, najučestaliji su oblici nasilnog ponašanja mladih (Cajner Mraović i dr., 2002: 235).

Prema strukturi počinjenih kaznenih djela s elementima nasilja iz tablice 2 vidljivo je da su maloljetnici u razdoblju od 2011. do 2015. godine najviše počinili tjelesne ozljede i teške tjelesne ozljede, dok su se maloljetnici češće i nasilnički ponašali. Podatak koji zabrinjava je broj kaznenih djela ubojstava u pokušaju u 2011., 2013. i 2014. godini koja su počinili maloljetnici (Martinjak i Odeljan, 2016:54).

Tablica 2. Kretanje broja nasilnih kaznenih djela maloljetnika na području Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015. godine (Martinjak i Odeljan, 2016:54)

Maloljetnici - nasilna kaznena djela					
godina	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
ubojstvo	1	1	1		
ubojstvo u pokušaju	4	0	4	7	1
teško ubojstvo	1	0			
teško ubojstvo u pokušaju	2	0			
teška tjelesna ozljeda	78	82	49	60	50
tjelesna ozljeda	259	227	187	119	108
sudjelovanje u tučnjavi	1	1	8	5	
nasilničko ponašanje	72	41	0	0	10
UKUPNO	418	352	256	191	168

Prema izvještajima MUP-a iz 2018.godine, od 1490 prijavljena kaznenih djela koja su počinili maloljetnici, najčešća su bila kaznena djela protiv imovine. Prijavljeno je 778 slučaja, dok je 2017. zabilježeno 1184 slučaja. Pad broja kaznenih djela primijećen je i u područjima kaznenih djela protiv privatnosti (nedozvoljena uporaba osobnih podataka) te protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece. Porast kaznenih prijava vidljiv je u područjima kaznenih djela protiv života i tijela. U 2017.godini zabilježena su 2 ubojstva i 44 teške tjelesne ozljede, a u 2018.godini 4 ubojstva i 47 teških tjelesnih ozljeda. Ukupan broj krivičnih djela maloljetnika u 2017.godini bio je 2083 te je vidljiv pad prijavljenih djela za 28,5% u 2018.godini.²

²

<https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Statisticki%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202018.%20godini.pdf>

7.2. UDALJENJA IZ OBITELJSKOG DOMA I ODGOJNIH USTANOVA

Kada govorimo o nestaloj djeci i maloljetnicima, onda najčešće mislimo na udaljenja iz obiteljskog doma ili bjegove iz odgojnih ustanova. Međutim, nisu rijetki slučajevi odvođenja djece od strane drugog roditelja („roditeljske otmice“), nestanci sa smrtnim posljedicama (samoubojstva ili nesretni slučajevi, primjerice pri utapanju) te slučajevi kada djeca i maloljetnici postaju žrtve kaznenih djela (Martinjak i Odeljan, 2016: 56).

Udaljenjima iz obiteljskog doma najčešće su podložne emocionalno nestabilne mlade osobe, impulzivne, agresivne ili odgojno zapuštene, dok je kod nekih više naglašena potreba za slobodom i neovisnošću. Adolescenti često bježe od kuće iz razloga što je doživljavaju neprijateljskom, da bi kaznili svoje roditelje, izazvali njihov osjećaj krivnje ili da bi pobjegli od kazne i obveza. Udaljenje također može biti i trenutačna reakcija na sukob ili kontrolirano i planirano ponašanje kao odraz nepotpune socijalizacije ili neprilagođenosti. Bježanje može značiti i poziv u pomoć ili zahtjev mlade osobe da se odnos okoline prema njoj promijeni (Šuperina i dr., 2003: 161).

Među najčešćim motivima i uzrocima udaljenja od kuće su oni obiteljski: poremećeni obiteljski odnosi (međusobni odnos roditelja, odnos roditelja prema djetetu/djeci), prisutnost alkoholizma kod člana obitelji, psihičko zlostavljanje i fizičko kažnjavanje ili pak loši stambeni i materijalni uvjeti. Ostali motivi bijega od kuće nalaze se u negativnom utjecaju društva, u želji za zabavom ili u školskom neuspjehu. Također, uzroci i razlozi udaljenja djece iz obiteljskog doma najčešće su povezani s visokom razinom stresa i frustracije djeteta koju udaljenjem pokušava razriješiti, ali pritom dodaje da udaljenja od kuće mogu biti i situacijske prirode, kada dijete reagira na određeni aktualni događaj kao što je, primjerice, razvod roditelja. Takvo ponašanje može biti rezultat mladenačke nepromišljenosti te ne mora nužno ukazivati na duboke poremećaje u obiteljskoj dinamici ili kod djeteta³

Bježanje djece ili maloljetnika iz odgojnih ustanova najčešće je motivirano strahom od boravka u instituciji (prvenstveno bojazni od nepoznatog), nenaviknutošću na pravila i strukturirane uvjete života, sramom zbog boravka u instituciji, strahom od neprihvatanja od strane ostalih štićenika, osjećajem neuklopljenosti u odgojnu grupu u adaptacijskom razdoblju, doživljajem doma kao neke vrste zatvora, nezadovoljstvom

³ <https://nestali.gov.hr/istaknute-teme/rijec-strucnjaka-84/samovoljno-udaljenje-djece-od-kuce-ili-iz-ustanove-275/275>

uvjetima smještaja, željom za povratkom obitelji, traženjem uzbuđenja, povodljivošću za osobom koja dulje planira bijeg i općenito povodljivošću za vršnjacima, strahom od sudskog postupka i njegova ishoda/sankcije, osjećajem prevarenosti i negativnim stavom prema predstavnicima sustava (socijalne skrbi, policije). Djeca rijetko bježe iz ustanova s ciljem povratka roditeljima, već se upute u skitnju gradom u kojem se ustanova nalazi ili u grad iz kojeg su otišli u dom. Nerijetko ih za vrijeme bijega zatiče policija u počinjenju kaznenog djela (pretežno krađama, provalama i razbojstvima), jer ne raspolažu nikakvim sredstvima za preživljavanje. Djeca ili maloljetnici skloni bježanju iz odgojnih ustanova („djeca ulice“) idealna su meta asocijalnih osoba izvan ustanova za vrbovanje i za ulogu žrtve različitih zloporaba (podvođenje i uključivanje u prostituciju uključivanje u trgovinu drogom ili trgovanje djecom). Usmjereni na sakrivanje od policije i odraslih osoba koje bi ih mogle zapaziti ili prijaviti, tijekom bijega iz odgojnih ustanova maloljetnici se često nalaze u napuštenim kućama, dvorištima, u vagonima na željezničkim kolodvorima, u improviziranim ostavama/kućicama kraj vrtova ili polja ili u praznim vikendicama ⁴

⁴ <https://nestali.gov.hr/istaknute-teme/rijec-strucnjaka-84/bjezanje-djece-iz-odgojnih-ustanova-273/273>

8.METODOLOŠKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA

Predmet: predmet istraživanja su životne priče maloljetnih štićenika *Centra za pružanje usluga u zajednici Split*, javne ustanove socijalne skrbi čije je stručno djelovanje usmjereno na djecu i mlade s poremećajima u ponašanju i osobnosti. Ustanova kroz svoje programe skrbi o djeci i mladima s manifestiranim i dijagnostički potvrđenim poremećajima u ponašanju, djeci i mladima u potrebi kratkotrajne skrbi, te djeci i mladima potrebitim kratkotrajne podrške i savjetodavnog rada.

Temeljni cilj: otkriti kakav je život djece i mladeži u domu za odgoj iz njihove perspektive, te saznati njihove životne priče.

Metoda istraživanja: životna priča (*the life story interview*)

Pričanje priča o vlastitim životima toliko je prirodno među ljudima da smo često nesvjesni njihove važnosti. U tradicionalnim društvima pričanje priča igralo je glavnu ulogu u životima ljudi, s generacije na generaciju prenosile su se bezvremenske vrijednosti, lekcije i obrasci življenja. Pripovijedanje je u ljudskoj krvi, daje nam smjernice, potvrđuje naše vlastito iskustvo, vraća vrijednost življenju i jača društvene veze (Atkinson, 1998: 121).

U ovom istraživanju, kao metoda prikupljanja podataka koristila se životna priča, odnosno narativni pristup. Narativni pristup (biografska studija) omogućuje uvid u cijeli životni tijek osobe, gdje je fokus na svim dosadašnjim i sadašnjim iskustvima koje osoba ima (Miller, 2000). Biografske metode koriste se kako bi se prikupili podaci iz života osobe i opisali značajni događaji koji su bili prekretnica u životu te osobe i faktori koji tome doprinose (Denzin, 1989). Brojne akademske discipline u svojim istraživanjima koriste metodu životne priče koja se razvila iz usmene povijesti, životne povijesti i drugih etnografskih pristupa. Životna priča (*life story*) kvalitativna je metoda prikupljanja podataka i informacija o cjelokupnom životu jednog čovjeka. To je priča koju osoba želi reći o životu kojeg je živio i čega se o njemu sjeća, te što želi da se o tom životu zna. Sociolozi ih koriste kako bi definirali i razumjeli odnose i grupne interakcije. Metoda životne priče nije terapija, to je čin pričanja priče koji često pomogne sudioniku/pripovjedaču razjasniti stvari koje prije nije shvaćao ili uviđao (Atkinson, 1998: 123).

Američka etnografija je početkom 20. stoljeća počela koristiti metodu životnih priča u svojim istraživanjima kao alternativu etnografskim deskripcijama. Prvi koji je primijenio takvu metodu bio je antropolog Paul Radin, koji je 1909. godine započeo razgovore s Indijancem Crashing Thunder iz Vinebago plemena i bilježio njegova sjećanja. Karakteristika

tog intervjua jest činjenica da je riječ o običnoj osobi kroz čiji se život prelama život i kultura njegovog plemena, a interes je počivao na pojedincu, ne na zajednici. Radin je istakao značaj svog rada kao pionirskog, ali i to da je ta osoba prihvatila težak zadatak – pričati o sebi i svom životu iskreno i pošteno (Tierney i Clemens , 2012: 268).

Prema Adleru, u pričanju priča dobijamo širu perspektivu osobnog iskustva i osjećaja što nam daje jasnije značenje života, kao i jasnije znanje o samom sebi. U dijeljenju naših priča, dijelimo dragocjena iskustva i uvide s drugima što osobi može donijeti radost, zadovoljstvo i unutarnji mir, mogućnost oporavka i stvaranje zajednice. Životne priče mogu pomoći istraživačima da postanu svjesniji raspona mogućih uloga i standarda koji postoje unutar ljudske zajednice. One mogu definirati mjesto pojedinca u društvenom poretku stvari i mogu objasniti ili potvrditi iskustvo kroz moralni, etički ili društveni kontekst određene situacije (Atkinson, 1998: 125-129).

Životna priča razvija se u tri faze. Prva faza je planiranje, odnosno priprema za intervju, te razumijevanje zašto i kako ta metoda može biti djelotvorna. Druga je faza intervjuiranje u kojem intervjuer treba voditi osobu kroz njegovu životnu priču, uz snimanje razgovora. Zadnja faza je transkripcija i interpretacija intervjua. Atkinson predlaže izostavljanje intervjuerovih komentara i pitanja kako bi sudionikova životna priča postala povezana narativna forma (Atkinson, 1998: 131).

Cilj životne priče je da se dublje, temeljnije, slojevitije i detaljnije sagleda perspektivu grupe sudionika, da se bolje razumiju njihove skrivene potrebe, težnje i namjere, njihovu točku gledišta, stil objašnjavanja i zaključivanja, životno vođenje i način obrade životnog iskustva. Ovaj način istraživanja koristi se onda kada istraživač želi saznati psihološku pozadinu nekog fenomena ili razloge ponašanja koje se ne može u potpunosti razumjeti (Tierney i Clemens , 2012: 270).

Uzorak, vrijeme i mjesto provođenja intervjua

U ovome istraživanju sudjelovalo je pet štićenika *Centra za pružanje usluga u zajednici Split*, koji su, uz pristanak roditelja/skrbnika i ravnatelja ustanove, dobrovoljno pristali sudjelovati i ispričati svoju životnu priču. Ideja kvalitativnog istraživanja jest namjeran odabir sudionika koji će najbolje odgovarati istraživačkim pitanjima. Prema Zelditchu, sudionici kvalitativnog i narativnog istraživanja su „reprezentativni ispitanici“ koji imaju informacije potrebne istraživaču, koji će dublje i detaljnije ispričati o sebi i o događajima koje istraživač izravno ne promatra. Uzorak u *life story* istraživanju je malen te

istraživač ovisi o nekolicini sugovornika koji otkrivaju mnogo osobnih podataka. Rezultati analize podataka ovise isključivo o istraživačkoj interpretaciji značenja skrivenih u podacima.⁵ Podaci ovog istraživanja prikupljeni su u srpnju 2020. godine u dvorištu *Centra*, face-to-face metodom u obliku neformalnog razgovora.

Za vrijeme provođenja istraživanja, dostupni su bili samo muški sugovornici. Za identifikaciju sugovornika korišteni su pseudonimi. Pseudonim ili lažno ime, koristi se s ciljem zatajivanja pravog identiteta ili kao način predstavljanja osobe u drugom svjetlu kako bi razbila predrasude o pripadnosti, podrijetlu ili spolu.⁶

O etici istraživanja

Etički kodeks istraživanja s djecom pokrenut je od strane Vijeća za djecu 2002. godine, a usvojen je 12. rujna 2003. godine. Cilj istraživanja s djecom i o djeci jest širenje i produbljanje općega, znanstvenoga i stručnog znanja o djeci – o tjelesnim, psihološkim i socijalnim aspektima njihova funkcioniranja. Etički kodeks navodi specifične standarde koji su važni u većini prilika u kojima se provode istraživanja s djecom. U istraživanju s djecom treba poštovati načela: zaštite dobrobiti djeteta, integritet cjelovite osobe, poštivanje ljudskih prava, vrijednosti i dostojanstva osobe, poštivanje privatnosti i anonimnosti sudionika, pravo djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja, pravo djeteta na samoodređenje, načelo odgovornosti u slučaju etičkih dvojbi, načelo zaštite integriteta znanosti i znanstvenika, načelo objektivnosti i poštenja u radu. Istraživanje se mora temeljiti na utvrđenim znanstvenim i profesionalnim dostignućima discipline, istraživači početnici mogu obavljati istraživanja s djecom isključivo pod vodstvom (mentorstvom) i nadzorom iskusnih istraživača. Istraživanja s djecom kao sudionicima provode se samo onda kada se značajne spoznaje o dobrobiti djeteta ne mogu steći na drugi način, postupci istraživanja moraju biti prilagođeni dobi i zrelosti djeteta, okolnosti istraživanju moraju jamčiti sigurnost djece istraživač mora pribaviti dopuštenje za istraživanje, poduzeti sve mjere radi izbjegavanja bilo kakvog ugrožavanja djece sudionika ili njima bliskih osoba.⁷

⁵

https://www.researchgate.net/publication/245584554_The_Life_History_Approach_Fieldwork_Experience

⁶ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pseudonim>

⁷

https://www.hrstud.unizg.hr/images/50017826/ETICKI_KODEKS_ISTRAZIVANJA_S_DJECOM.pdf

U ovom istraživanju, postupili smo sukladno Etičkom kodeksu istraživanja s djecom, poštujući opća načela kodeksa te postupke tijekom provođenja istraživanja. Za potrebe izrade diplomskog rada, ravnateljici *Centra za pružanje usluga u zajednici* upućena je zamolba za provedbu istraživanja od strane mentorice i profesorice na Filozofskom fakultetu u kojoj je garantirana anonimnost sudionika i povjerljivost podataka (Prilog 1). Nakon pisane suglasnosti ravnateljice, korisnicima centra i njihovim roditeljima/skrbnicima poslan je obrazac (Prilog 2) kojim smo ih informirali o ciljevima i načinu provođenja istraživanja te zatražili njihov dobrovoljan pristanak na sudjelovanje. Zbog veće sigurnosti, na početku svakog razgovora, korisnicima su ponaosob objašnjeni ciljevi istraživanja te njihova dječja prava. Zbog lakšeg praćenja intervjua, razgovor se snimao diktafonom o čemu su sugovornici bili prethodno informirani i pitani za pristanak.

9. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

Tijekom analize podataka, pokazalo se da je svaka priča posebna na svoj način i kao takvoj joj je potrebno i pristupiti. Analiza *life story* podataka zahtjeva prikaz životne priče sugovornika koja nerijetko može biti nejasna i prepuna značenja koji na prvu nisu očiti. Stoga je potrebna dobra organizacija dobivenih podataka iz transkripata te određeno vrijeme za analizu kako bi se ista prepoznala i na ispravan način prikazala. Također, vrlo često je potrebno obratiti pozornost i na ono što se u transkriptu ne vidi, skrivena značenja i načine na koje sugovornik iznosi priču (Bubić, 2016: 23). U ovom istraživanju predstavljeno je pet sugovornika sa svojim osebujnim životnim pričama.

Strukturalna obilježja

Uzeli smo u obzir šest varijabli sociodemografskog karaktera: dob, spol, porijeklo, vlastito obrazovanje, obrazovanje roditelja te radni status roditelja. Sugovornici su mladi korisnici odgojnog doma, od 14 do 17 godina. Jedan je mlađi maloljetnik (od 14 do 16 godina) i četvorica su starijih maloljetnika (od 16 do 18).

FÍĆO ima 17 godina i završio je večernju školu, zanimanje kuhar. Trenutno radi sezonski posao kako bi skupio novac za skorošnji izlazak iz odgojnog doma. Njegov brat PERKA ima 16 godina i ide u turističku školu u Splitu, zanimanje konobar. Rodom su iz Trogira, gdje im živi otac, a majka je iz Splita. Roditelji su završili srednju školu, otac pomorsku, a majka veterinarsku. Tijekom života, otac je bio pomorac i dobro zarađivao. Tim je novcem i sagradio kuću u Trogiru, gdje sada stanuje. Njihova majka nikada nije bila zaposlena.

MIKI ima 17 godina i ide u obrtno tehničku školu u Splitu, zanimanje frizer. Dolazi iz Čakovca, gdje je živio do desete godine života sa roditeljima i braćom i sestrama. O roditeljima ne zna puno. Zna da nikada nisu bili zaposleni i da su živjeli od socijalne pomoći te da nemaju završenu srednju školu.

ŽUTI ima 17 godina, pohađa obrtno tehničku školu, zanimanje stolar. Rođen je u Splitu, a živio je na Čiovu i u Vrsinama kraj Trogira. O obrazovanju svojih roditelja ne zna ništa. Zna da je majka uvijek bila nezaposlena, a otac je vojni umirovljenik. Sjeća se da je radio kao poštar u Sisku, no zbog zdravstvenih problema, morao je dati otkaz.

Najmlađi sugovornik, TAKI, ima 14 godina i rodom je iz Kaštel Gomilice. Upisao je srednju školu u Splitu, zanimanje automehaničar, ali planira prebacivanje za vozače. Njegovi

su roditelji uvijek radili. Majka je po zanimanju slastičarka, ali je radila kao čistačica. Njegov otac je profesionalni vatrogasac i vozač i radi u K.Gomilici. TAKI sebe već smatra mladim vatrogascem jer radi s ocem kad god je u mogućnosti.

Obiteljski kontekst

Sama činjenica da roditelji nisu bili prisutni u odgoju djeteta (jedan ili oba), donosi negativne konotacije u analizi životnih prilika djece i maloljetnika. Život u potpunoj obitelji, odgovarajućeg sastava i adekvatnih uloga oca i majke, u pravilu predstavlja uvjete za skladan život, pozitivan razvoj i socijalizaciju. Poremećena struktura obitelji dovodi do funkcionalne dezorganizacije ili slabljenja nekih njenih funkcija, narušavanja distribucije autoriteta, strukture odnosa i sistema prihvaćenih vrijednosti i normi ponašanja (Singer i Mikšaj-Todorović, 1989: 44).

Braća FIĆO i PERKA život u potpunoj obitelji nisu nikada doživjeli. U dječjem domu su od FIĆINE treće, a PERKINE druge godine života. Njihovi roditelji razveli su se nedugo nakon njihova rođenja.

Pa, razdvojeni su. Prije su bili zaljubljeni i onda je tu puklo, onda je mater završila u zatvoru, drogirala se heroinom. Mater je bila u zatvoru neko vrime, čača je isto nešto kratko bia u zatvoru. Kad je doša iz zatvora, doša je u bake u Trogir, on ima svoj kat koji je napravio dok je radia na brodu i sad tu živi. (Fićo)

*Radia je 10 godina na brodu, šta ja znan, biće su ga novci sj****i. Ima je puno novaca, pa se počea drogirat', biće on i mater zajedno. (Perka)*

Njihova majka ovisnica je o heroinu 30 godina, u zatvoru je bila nekoliko puta zbog krađe i posjedovanja te prodaje droge. Pokušavala se liječiti, no, bezuspješno. FIĆO i PERKA pretpostavljaju da se otac počeo drogirati zbog njihove majke, jer je prije toga živio normalnim životom. Radio je i dobro zarađivao. Imao je brak prije njihove majke i sina koji radi kao turistički vodič. Njihov otac teško je podnosio život u zatvoru, upao je u depresiju i prestao se kretati, što ga je dovelo do atrofije mišića.

Tu više nije ni bia s našom materon, biće kad je razgleda život, sve, mi u domu, on narkoman i samo zalega. Sad je u depresiji, leži...mi dođemo u njega, da mu očistimo, prisvučemo. (Perka)

Za seoske sredine karakteristična je obitelj proširena bliskim srođnicima, najčešće bakom i djedom. FIĆINA i PERKINA obitelj smještena je u Trogiru, u kući na dva kata. Tu živi njihova baka koja brine o njihovu ocu i mentalno bolesnom stricu. Žive od mirovine i socijalne pomoći, stoga ne ispunjavaju uvjete o skrbništvu. Unatoč tomu, baka je vikendima dolazila u dječji dom po njih i vodila ih kući.

A nije to neki odnos...Dođemo i mi u nje, pomognemo joj i tako, druženje, ručak. To sve baba, kad je ručak budemo svi, brat, žena, dica. (Perka)

Brinila se o nama kad smo bili u domu, dolazila bi iz Trogira u Split busen svaki vikend. Ma, najbolja baba na svitu! (Fićo)

Dok FIĆO pokazuje privrženost Trogiru i očevoj majci, PERKA više voli odlaziti kod majčine obitelji. U malom gradskom stanu, 25 kvadrata, žive baka i teta sa malim djetetom te za njih dvojicu, kažu, nema uvjeta za život. S majčine strane imaju još polubrata i polusestru o kojima znaju samo da su udomljeni. Njihova šira obitelj, iako nižeg socio-ekonomskog statusa, ne pokazuje nikakva sociopatološka ponašanja.

Na pitanje u kakvom su odnosu sa majkom, odgovaraju različito. FIĆO je ljut na majku jer se ne može izliječiti od ovisnosti i boji se za njenu budućnost kada izađe iz zatvora. PERKA je ne osuđuje i smatra da nije kriva zbog svoje bolesti. Viđaju se kada je na slobodi, ali se čuju telefonski. Za vrijeme trajanja istraživanja, posjetili su je u zatvoru.

A nije to odnos, ono ko odnos s materon i sinon...to je više odnos manje prijateljski, više situacija, događaj..čujemo se, al' se ne vidimo. Mi njoj govorimo da se mora prominit', da ne može to više tako.. Pa ono, šta kad izađe iz zatvora, opet na ulici, šta će joj se dogodit', umrit' će na ulici. (Fićo)

A ona je malo otišla, ajmo reć, ka slaba sa žvcima... prema nama je dobra, a mislin, trudi se koliko može. (Perka)

Majka u obiteljskim odnosima ima posebnu ulogu. Ona treba biti izvor topline, srdačnosti, sigurnosti i optimizma. Ako se majka ponaša nemarno, zajednica između majke i djece se ne uspostavlja i dijete ima ograničene sposobnosti prilagođavanja. Unatoč sociopatološkim ponašanjima FIĆINE i PERKINE majke (skitnja, nerad, ovisnost, sklonost promiskuitetnim vezama, osuđivanost), bake i tete djelomično su kompenzirale taj nedostatak.

U dječjem domu u Splitu živjeli su, PERKA do 12.godine, a FIĆO do 13.godine života, pohađali osnovnu školu, igrali nogomet, družili se i izgradili osjećaj pripadnosti obitelji.

Treći sugovornik, MIKI, živio je do 10.godine života sa roditeljima i osmero braće i sestara. Tog se života ne prisjeća rado i često se osjećao uplašenim. Prema Szabou (1960), dva su tipa velikih obitelji. Obitelji koje imaju veliki broj djece zbog nemara i nepromišljenosti roditelja i one koje zbog religioznih razloga ne žele ograničavati porod. Za prvu kategoriju smatra se da bi mogle imati kriminogeni značaj. MIKI se smatra jako religioznim, no tu mu religioznost nije usadila njegova obitelj, već odgajatelji u domu za nezbrinutu djecu. Njegovi se roditelji nikada nisu slagali, često su se svađali i tukli. Otac je bio alkoholičar i umro je u MIKIJEVOJ 13.godini života. MIKI sumnja u očinstvo jer je u djetinjstvu čuo razne priče o tome tko je njegov biološki otac, što daje naznaku za promiskuitetno ponašanje njegove majke.

Pa nisu se slagali, naravno. Svađali su se, tukli, bla, bla,bla. Tata je više bia grub prema mami. Prema meni rijetko. Tata je baš bija dobar s menon. Mama je bila otišla u drugo selo. Otac bi osta sam, a ja bi osta sa njim. Svi su, inače , bižali sa njom, braća i sestre. Al' uvik bi se pomirili, 20 puta. Ona bi otišla kod mame. Tu je imala kuću , pa bi tu stala sa svojim bratom i sestrom. Mene bi uvik pitala, al' ja nisan tija ić.

Kada je imao 10 godina, njega, njegova dva brata i sestru, prihvatila je udruga za nezbrinutu djecu u Kaštel Lukšiću. Tu je živio šest godina i taj period života smatra naj sretnijim. Veliku ulogu za njega imali su odgajatelji koji su mu pomogli suočiti se s očevom smrću, ali i izgraditi ga kao osobu. U toj se udruzi osjećao kao član obitelji.

Ja kad sam doša tu s 10 godina, drugi svijet mi je bija. Sve mi je bilo nestvarno. Nisan zna šta je stvarno dok nisan tu doša. Bilo mi je lipše, sigurnije. Bili smo više obitelj, ljudi to nisu zvali dom. Kuća se zvala „Mali raj“. Sve smo imali, bilo je sve super. Sve normalno. Svako radi svoje. Osjećali smo se da te neko prihvatija. Kod tih ljudi si osjetija da ti žele pomoći, čitaju nas. Kad bi ja s njima priča, ko da bi mi ušli u mozak. Naučija san puno od njih, baš su me izgradili. Za život.

MIKI se odlaskom iz obitelji uspješno socijalizirao zbog postojanja pozitivne emocionalne klime u udruzi, ali i zbog slabog osjećaja ljubavi i povezanosti sa svojom obitelji, posebno s majkom. Na njegovog starijeg brata i stariju sestru promjena je utjecala negativno. Oboje su se počeli devijantno ponašati. Brat je bio sklon tučnjavi, a sestra je

„upala“ u loše društvo i počela se drogirati. MIKI se, gledajući svoju obitelj, izolirao od njih jer smatra da negativno utječu na njega. Tijekom boravka u Kaštelima, pohađao je osnovnu školu, poštivao pravila kućnog reda, slušao odgajatelje i odbijao vraćanje kući u Čakovec.

Mlađi nisu sa mamom, većinu vremena, nego ih stariji čuvaju. A mama je našla drugoga i sad se ne bavi sa nama, ajmo reć...isto tako, ja danas kad nazovem braću, oni vide da mi ide, da san se maka od nekih stvari, da san shvatija neke stvari i vide kako odustajem od njih. Al' ajmo reć' iz dobrog razloga. Možemo bit' u kontaktu nekom, ali sad neki posebni odnos, da bi ja njih stavija na 1. misto, ne baš.

Komuniciranje s četvrtim sugovornikom, ŽUTIM, bilo je otežano. Na postavljena pitanja davao je nejasne odgovore, „skretao s teme“ te izbjegavao pričanje o svojim emocijama i ponašanjima. Kod njega su vidne emocionalne i socijalne poteškoće koje su posljedica odrastanja u kaotičnoj obitelji, obitelji bez normi i ograničenja, odgovornosti, osjećaja pripadnosti i bliskosti.

*Mater mi je teži narkoman, drogira se preko 30 godina i više, bila je na heroinu. Ne znan ni za jedno ni za drugo, zadnje šta sam čua je da je završila na psihijatriji, ja mislim na Rabu. Ispran joj je mozak dosta, stalno radi neka sr**a. Nisan je prekrizia, al ono, idem dalje, neću se vraćat' na to. Nju uopće ne triba uzet' za ozbiljno, njoj je cili život drogiranje. A ono, nisam bia sa materon, ne znan, ne volim baš pričat' o tome, teško je. Ja sam, inače, vanbračno dijete, otac je bia u braku, pa se razveo odavno i onda je posli tek doša vamo. On je njoj tija pomoć, onda san ja čua priče, to je mene iznenadilo, da se on isto drogira, znate, društvo, ovo,ono...*

ŽUTI s majkom nikada nije imao odnos. Teško se nosi sa saznanjem da je cijela majčina obitelj htjela pobačaj, koji je napravila dva puta. Nakon njegova rođenja, roditeljima je oduzeto skrbništvo nad njim, do njegove pete godine života. Tada je skrbništvo vraćeno ocu s kojim je živio do svoje 14.godine. Sugovornik tu odluku smatra velikom greškom jer misli da njegov otac nije bio sposoban odgajati dijete zbog njegove bolesti.

*A šta se tiče života s ocen, bia je dosta težak. PTSP, ne može on bit normalan ni da oće, nikad mi nije priča o svojim problemima. Ja bi uvik ovako napravia neko s***e doma, onda bi on mene tuka i to.. Koliko god ja cijenim njegov trud, on nije moga bit dobar otac. A ja i s ocem ka da san i bija sam, on nikad nije bia za taj neki odnos, ništa posebno.*

Jedanput sam ga vidija samo da mrvu travu i to mi je bilo čudno. Bacija je jednom stolicu na mene. On je sve shvaća ka moj problem. Recimo, ja san uvik ima dojam da bi on bez problema uzeo sikiru i krenija na mene. Al' nije nikad to napravija. Uvik san ima osjećaj da je puno luđi nego šta san ja vidija.

Sukobi, neslaganja, vrijeđanja, fizičko nasilje, omalovažavanje, prezir i emocionalna hladnoća narušavaju obiteljsku atmosferu, otežavaju pozitivnu identifikaciju djeteta, stvaraju osjećaj straha, nemir, napetost, ambivalentnost i razne negativne emocije. Takva atmosfera ugrožava psihičko zdravlje djece, pridonosi razvoju negativnih karakteristika ličnosti i s time povezanih oblika devijantnog ponašanja. Prema Ackermanu, emocionalne smetnje većine ljudi proistječu iz negativnih iskustava svakodnevnog obiteljskog života (Singer i Mikšaj-Todorović, 1989: 164-165).

Recimo, kad bi on priča, ja bi uvik mora štitit'. To mi se nije sviđalo. A šta se tiče matere, mater mi je često davala drogu. To je bilo, ja mislim, prošle godine. Il' pretpošle, ne znam. Ona bi to meni dala kad bi doša kod nje.

Moja mater me jedanput udrila svom forcom između nogu samo zato šta san otvoriya kišobran, to je bilo tako bešćutno od nje. Jedanput me , isto tako, neki lik kad sam bija mali, udrija između nogu. Ja san se skvrčija, a ona se nije ni okrenila. To je za ne povirovat', ljudi bi pomislili da pričan gluposti. Stalno je nešto izigravala preda mnom. Zlostavljala me. Ponekad bi me uvatila u klinč, njoj bi to bilo zabavno. Uvik bi završilo da bi ja nju puka nogom u bradu ili nešto. Zapravo, u trenutku kad san triba imat najviše roditeljske pažnje, majčine pažnje, ja je nisan dobia i to je problem veliki.

Najmlađi sudionik, TAKI, živio je s roditeljima i tri sestre do 5.razreda osnovne škole. Svoj život u obitelji doživljava najboljim za sebe, ništa mu nije nedostajalo. U njegovoj desetoj godini života, njega i njegove tri sestre, prihvatile su dvije udomiteljske obitelji. Za razliku od smještaja u ustanovu, udomiteljstvo predstavlja humaniji i prirodni oblik skrbi budući da se korisniku osigurava obiteljsko okruženje i omogućuje održavanje socijalnih veza. TAKI kao dijete nije pokazivao znakove devijantnosti, odrastao je u obitelji u kojoj nije bilo nasilja. No, njegova majka bila je ovisnica o alkoholu. Umrta je u njegovoj 12.godini života.

A svi smo se lipo slagali, znali smo otić' na Brač malo, mater nas je vodila, a čača bi nas do vlaka dovea, znali smo otić' na Gospin otok u Solin, a mene bi otac vodia na bikijade s

poslon, ja san uvik bia s njime di god je iša s kamijon, ja san uvik bija tu, iman super odnos s njime. A iman i s ovima iz vatrogasaca, imaju povjerenja u mene.

Znači, moja mater je pila puno alkohol i moje dvi sestre, treća se još nije rodila, bile su doma non stop sa mojom materon. One su sve radile, većinom starija. Odrađivale su kućanske poslove, mater je previše pila, a otac se ne može o nas dvoje, a sad troje brinit'...pa smo završili u udomiteljskoj obitelji. Super su se mater i otac slagali, ali ponekad, kad je mater pijana, onda počme banzat' gluposti. Otac je uvik pokušava sve smirit'.

Najraširenija asocijalna pojava u obiteljima delikventne djece i maloljetnika jest prekomjerno konzumiranje alkohola od strane odraslih članova obitelji. Ta pojava povlači za sobom druge asocijalne oblike ponašanja odraslih i maloljetnih članova, te ima višestruko negativno značenje za proces socijalizacije djeteta. Alkoholizam se češće javlja u obiteljima nižeg ekonomskog, obrazovnog i općedruštvenog statusa, često kao izraz pomanjkanja alternativa za rješavanje teškoća. Nerijetko djeca alkoholičara budu nasljedno opterećena nepovoljnim osobnim svojstvima roditelja alkoholičara, da im je frustracijska tolerancija niža te da su „slabijih živaca“ (Singer i Mikšaj-Todorović, 1989: 194).

TAKI smatra da bi sve bilo bolje i normalnije da majka nije pila. Ponekad bi ih zanemarivala i tjerala od sebe. Stariju sestru slala je u trgovinu po alkohol. U takvim trenucima, TAKI bi bježao kod tate na posao. Za oca je vrlo vezan, smatra ga uzorom i od njega puno uči. Misli da je sposoban za odgoj i brigu i ne razumije zbog čega ne prolazi psihološki test koji obavlja u Centru za socijalnu skrb.

Nije da san ima mogućnost, čaća je doša tamo „di ga vodite, koji van je đava?“. Otac non stop ide kod njih, rješava je neki psiho test, ka jel' me sposoban držat' vikend. Oni pitaju šoferu koji svakodnevno pazi na svoj posal jel' on sposoban, šta kuva, pere sve u kući sam, pitaju jel' se može on brinit' o meni. To mi kažu da se on ne može brinit' o meni, a on može.

Razvoj devijantnog ponašanja i odlazak u odgojni dom

Životno razdoblje u kojem se pojavljuju prvi znakovi devijantnog ponašanja slično je kod svih sugovornika. Ulaskom u pubertet, maloljetni korisnici počinju pokazivati sklonost nekim oblicima poremećaja u ponašanju. U obzir treba uzeti da je pubertet svojstven po hormonalnim promjenama i odražava se na labilnost živčanog sustava, što je prirodna, ali i prolazna pojava u razvoju čovjeka.

Braća FIĆO i PERKA u 5. razredu osnovne škole, poslani su mjesec dana na opservaciju u svrhu utvrđivanja stanja i stupnja potrebne podrške. FIĆO je poslan u Rijeku zbog nepoštivanja domskih pravila kućnog reda. U školu je išao redovito, no nakon škole bi ostajao na igralištu s prijateljima. Nakon opservacije, vraćen je u Split. Unatoč tome što se trudio biti dobar, Centar za socijalnu skrb ga šalje u Osijek gdje je proveo tri godine. Tu su mu dani prolazili mirno, nije imao problema ni konflikata s vršnjacima. Nikada nije sudjelovao u tučnjavi i nije bio maltretiran, iako je više puta svjedočio tomu.

U Osijeku san iša u školu, upisa san rukomet, ja san se sam upisa, oni su mi rekli da to ne bi smija, ali onda smo se dogovorili da mogu trenirat', nismo smili izlazit', nismo smili imat' mobitele, jednom tjednom poziv, 100 kn misečnog džeparca, rešetke na prozorima, imali smo, eto, bar jednu dvoranu, vanjsko igralište...A ima sam prijatelje iz škole, al' njih bi viđa samo u školi, a kad bi doša u dom, onda bi svojim poslom. Al' igrali bi skupa nogomet. Zna bi pobić', al' ne svaki dan. Biža bi na Hajduka, na piće, po gradu...

Mene nije nikad maltretiralo, al' su maltretirali ove koji su slabiji psihički i fizički, a isto sve, bilo je vridanja, tuča, trudnih cura, ulaženje kroz prozor, penjanje na 3.kat.

Nakon završene osnovne škole u Osijeku, FIĆO je zatražio povratak u Split kako bi tu pohađao srednju prometnu školu. Dolaskom u Split, „upao“ je u loše društvo, počeo je pušiti duhan i marihuanu. Jednom je probao *speed*. Nije poštivao pravila kućnog reda, bježao je iz ustanove i odlazio s društvom te nije htio ići u školu. Naposljetku, pao je razred i upisao se u večernju školu. FIĆO smatra da je taj period života iza njega, završio je večernju školu i zaposlio se kao konobar te sakuplja novac jer uskoro postaje punoljetan i napušta odgojni dom.

Sa društvom iz Varoša, uglavnom moje godište i stariji. Kad sam upozna druge ljude i svašta, maka san se od toga, vidija da mi to neće donit' kruva, a vidija san da mi ni dilanje neće donit' kruva. Ono, od tog društva san vidija i to.

Dok je FIĆO mirnije i prilagodljivije naravi, PERKA je temperamentniji. U 5. razredu osnovne škole, osim nepoštivanja domskih pravila kućnog reda, PERKA je markirao iz škole. Poslan je u Zagreb na opservaciju mjesec dana, nakog čega je vraćen u Split pod uvjetom da ide u školu i poštuje domska pravila.

I koliko se ja sićan, ja san iša u školu, al' opet su oni mene poslali u Pulu. Tamo san bija do kraja 7. razreda, 2 i po godine, tu su mi obećavali da će me vratit' na Brda, on se vratija već

iz Osijeka. A mislin, šta ti moš napravit u 6.razredu? Neš neko kazneno dijelo, to je više bilo nepoštivanje doma.

PERKA je u Puli trebao biti dva mjeseca, no, nakon ljetnih praznika provedenih u Trogiru, neočekivano je vraćen. Ponovna razdvojenost od brata i obitelji te osjećaj izigranosti od strane Centra za socijalnu skrb, rezultirali su buntovnom reakcijom. Prema Mertonu, kada se institucionalni sustav sagledava kao barijera do udovoljavanja legitimnih ciljeva, nastupa pobuna kao reakcija prilagodbe.⁸ Nakon što je njegov premještaj u Split odbijen dva puta, PERKA je „izgubio volju“ i nije se trudio poboljšati. Sa 14 godina, počeo je krasti i surađivati u krađama sa starijim korisnicima doma koji su davali naredbe mlađima. S korisnicima je počeo pušiti duhan i marihuanu, a nekoliko je puta uzeo *speed*.

A bilo je tu svašta po gradu, neko ti kaže, ti uzmeš i dobiješ drogu ili novce... to su rješavali stariji iz doma i stariji iz grada ljudi... To su van bili stariji momci, njemu recimo, odeš po zvučnik, on ti da cvit, i tako to..ili duvan... većinom su se ženske iz doma upoznavale sa tim nekim, ajmo reć', narkomanima, redikulima.

Tu san ja opet kra, nisan iša u školu, počea san pušit' travu, nisam maria oće li me ko vidit', pušia bi, nije me bilo brige, i onda san ja u domu bija prijavljen da san udria odgajateljicu, a nisan. Prenapuhana je ta priča. Posvadia san se s njom i nizam je ka udria, više sam je po ramenu ka gurnia.

U tom je domu doživio psihičko i fizičko maltretiranje, i od korisnika i od odgajatelja. No, maltretirao je i on. Onaj tko je bio korektan prema starijim korisnicima, bio je pošteđen nasilja, stoga se može pretpostaviti da u domu često vrijedi zakon „tko jači, taj tlači“. Naposljetku, nakon brojnih prijava koje je imao u Puli, PERKA je optužen za krađu novčanika i dobija sudsko kaznenu mjeru 3 godine. U slučaju ponavljanja djela, završava u maloljetničkom zatvoru. Sutkinja koja mu je postavila uvjet, zbog njegove emotivne pogodnosti, predložila je povratak u Split.

Mene su odveli u pritvor i tu san vidija dva momka iz doma, žensku iz doma i odgajateljicu koja nije ni radila. Oni su me izprijavljivali da san ja problem i ništa, šta ću ja tu sa 14 godina, neman pojma ništa, pripa se, došlo državno odvjetništvo, ništa ja to ne kužin. Ta dica šta su me prijavili, mislim da su više bili nagovoreni sa odgajateljske strane da me se prijavi.

⁸ <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10739/3/Vukelic-disertacija.pdf>

Ja san potpisa i sve prizna, sve navedeno. Tu san ispa kriminalac neki, a nisan ništa od navedenog, to je sve prenapuhano bilo.

Ja sam njima uvik govoria da me samo vrate, da ću ja završit' školu.

U institucijama je prisutno nasilje nad i među korisnicima. Nasilje i zanemarivanje čest su razlog izdvajanja djece iz njihovih vlastitih obitelji, no, nažalost, često se pojavljuju i u institucijama, a djeca i dalje doživljavaju nasilje i/ili ga čine nad drugim korisnicima. Ponekad su djeca zlostavljana od strane onih koji bi se za njih trebali brinuti. Prema podacima UNICEF-a o istraživanju provedenom u Rumunjskoj (Browne, 2002) na uzorku od 3164 djece, što je 7,8% ukupne populacije institucionalizirane djece, u dobi 7-18 godina života, njih 37,5% izjasnilo se da su bili fizički kažnjavani i to u 77% slučajeva od strane osoblja institucije. Istraživanja u Hrvatskoj (Sekol i Farrington, 2009) također govore o tome da je nasilje među djecom prisutno u institucijama. 66,8% doživljava nasilje, dok nasilna ponašanja čini 45,9% korisnika institucija (Sovar, 2015: 320-321).

Treći sugovornik, MIKI, u višim razredima osnovne škole pokazuje sklonost agresivnom ponašanju. Na zadirkivanja vršnjaka nerijetko je odgovarao fizičkim napadom. Najosjetljiviji je bio na psovanje roditelja i zadirkivanje njegova mlađeg brata, no, odgajatelji iz udruge u Kaštelima pomogli su mu u kontroliranju agresije. U 14. godini doživljava veliku promjenu. Udruga u kojoj je živio, premjestila se iz Kaštela u Zagreb, gdje je upisan u srednju školu koja ga nije zanimala. Na promjenu okoline su najosjetljivija djeca te adolescenti koji već imaju formirano društvo. Ako se promatra uzrast od 12 do 18 godina, odnosno period puberteta, moguće je uočiti da je prilagodba na novu okolinu veliki izazov. Reakcija na preseljenje može se manifestirati kroz razdražljivost i češće promjene raspoloženja, revoltirano ponašanje i češće ispade ljutnje, odsutnost i potišteno raspoloženje, probleme u školi i s učenjem, moguće povlačenje i teškoće u sklapanju novih prijateljstava. Stoga je važno djecu pripremiti na promjene tijekom preseljenja te im pružiti podršku.⁹ Institucije često nemaju adekvatan odgovor na psihološke potrebe djece, posebno kada se radi o mijenjanju okoline korisnika. Većina sugovornika, kao i MIKI, iskusila je iznenadan premještaj te promjenu okoline doživjela kao traumatično iskustvo.

Ima san doli sve, bilo je baš teško. I onda san krenija gore u srednju, upa u loše društvo. Pa evo, naš bi dan bija ovakav. Kad bi išli u školu, išli bi tamo di je pruga i radili gluposti, tu bi

⁹ <https://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/stresni-dogadaji/podrska-djetetu-kod-selidbe-ili-promjene-skole/>

vlak prolazija, pa smo se tu glupirali. Gađali vlakove, pljuvali ljude. Mislim ja nisam pljunija na nikoga. I onda bi išli na kraj mosta popit' pivo. Nisan ja nešto posebno pija. Proba san pušit', svi su bili tu...al' nikad nisan zna pušit', ni cigare ni travu.

Ne znam, niko to nije moga virovat za mene. Doživija san veliku promjenu. Uvik san bija u sportu, radija svoje stvari...navuklo me, ne znam. Tija san i ja probat...al' bija san sritan šta se vraćam ode, ode znam masu ljudi.

MIKI je u tom periodu popustio u školi, imao loše ocjene, nije poštivao pravila kućnog reda. Odgajatelji više nisu imali utjecaj na njega te je zbog devijatnog ponašanja premješten u odgojni dom u Splitu. Veselio se povratku u Split i dobro se prilagodio. Upisao je frizersku školu i na praksi je najbolji. Pozitivna psihosocijalna klima salona u kojem MIKI radi (dobra atmosfera, okruženje i poticanje), pridonijela je njegovu „vraćanju na pravi put“. Shvatio je koliko su obrazovanje i posao važni, ponovno je počeo trenirati i sebi organizirati dan.

Životni tijek četvrtog sugovornika, ŽUTOG, bilo je teško slijediti. Ranije smo spomenuli njegovo odrastanje u kaotičnoj obitelji u kojoj je bilo nasilja, zanemarivanja, ovisnosti. Zbog svoje majke postao je konzument marihuane i težih droga u 14. godini života. Pretpostavlja se da je u dječji dom vraćen nakon fizičkog napada na majku.

Prituka san mater jer me išla napast, puka mi je više film, slomia san joj 4 rebra, teška tjelesna ozljeda, al' opet ja vidim nešto dobro u njoj, ne treba je shvatit ozbiljno. Ona je odbacila optužbu.

U dječjem domu proveo je nekoliko ugodnih mjeseci. S djecom se družio, no, navodi kako je on bio najstariji i uvijek je „upadao“ u probleme. Nekada se pronalazio u ulozi sluge i odrađivao zadatke drugih korisnika. Često je bio provociran, a na provokacije reagira agresijom i nasiljem. U petnaestoj godini premješten je u sudsku grupu odgojnog doma u Splitu. Kao razlog, navodi optužbu za krađu crkvene imovine te fizički napad na jednog od korisnika nakon kojeg završava na rehabilitaciji u dječjoj psihijatrijskoj bolnici. U odgojnom domu je više od dvije godine, imao je nekoliko fizičkih sukoba koje, kako kaže, nije izazvao prvi. U školu ne ide redovito te predmete polaže na razrednim ispitima. Domska pravila kućnog reda poštuje i odrađuje sve svoje zadatke, no, većinu slobodnog vremena provodi sam.

Ona bi rekla: „očisti grupu“, i ja bi' očistia. Ja san se osjeća ka sluga, volia san igrat' tu ulogu, al' to san odbacia od sebe, to nije dobro. To je, zapravo, posljedica psihičkog

poremećaja kojeg mi je mater napravila. To san tek nedavno skonta. Onda san ima neku curu koju san upozna na psihijatriji u Zagrebu. Ima san neke probleme...a tija san ubit' jednog korisnika s kojim san se potuka, ono, ne želin se vraćat'...3 puta san bija, sad se ne mogu sinit' kad... Ne znan jesu me oni tamo tili ličit' ili...nema mobitela, nema ničega, zaključan, šta ću ja tamo radit'. Davali mi tablete.

Otac je ima PTSP, onda san ja dobija PTSP od njega. I zato ja nisan moga vratit' onome liku kad me trisnija. I onda više nisan to tija imat' u sebi, pa san onoga maloga natuka u grupi.

TAKI u desetoj godini života odlazi u udomiteljsku obitelj. Unatoč tomu što su mu se udomitelji sviđali, teško je prihvatio odvajanje od obitelji. U školi se počinje svađati i tući s vršnjacima zbog čega ga iz udomiteljske obitelji šalju u udrugu „Nova Budućnost“. Tu je bio blizu obitelji i viđao se s njima. Nakon selidbe udruge u Zagreb, TAKI ostaje u dječjem domu u K.Lukšiću gdje je proveo dvije godine života. U tom periodu, kada je imao 12 godina, izgubio je majku. Nakon majčine smrti, pokazuje sklonost devijantnom ponašanju. Ne poštuje autoritete, zadirkuje profesore, ometa nastavu. Počinje i konzumirati duhan s nekoliko vršnjaka. U školu je išao redovno, no, ocjene su bile loše. Zbog takvog ponašanja, poslan je na opservaciju u Split, gdje je trebao provesti mjesec dana. Njegov boravak u odgojnom domu produžen je do njegove punoljetnosti nakon vrijeđanja i napada na službenike doma. TAKI se nada da će izaći prije i živjeti s ocem jer svoj ostanak u odgojnom domu smatra nepravednim. U školu želi ići redovno, nastaviti svirati gitaru i harmoniku i družiti se s vršnjacima.

Samo sam ja posta malo veći delikvent, nizam se moga nosit' s time pa sam radia malo veće gluposti. Pa eto, kad mi je mater umrla nizam zna šta ću pa smo tamo iz botaničkog uzeli neko indijsko voće i ubacivali u školu, penja se na krov s ovom dvojicom. Jedan put smo se popeli na stol, skinili majice i navijali „Torcida, Torcida“, nas četvorica. Onda bi nas odvelo u ravnateljice, njih bi, mene ne bi, jer znaju da mi najveći stručnjak ne bi pomoga da više to ne radim. Tek kad mi je tribalo dat' ocjenu, onda sam se tu smirija. Većinom sad znam šta je dobro, a šta nije. Ne bi to više ponovija.

Mišljenje o korisnicima i instituciji

Većina sugovornika ima negativno mišljenje o ostalim korisnicima doma, pokazuje nepovjerenje i sumnju u rad institucija te iskazuje nezadovoljstvo tretmanom u odgojnom domu. Korisnici vrijeme većinom provode s prijateljima iz škole, grada ili kvarta. U domu se druže tek s nekolicinom drugih korisnika „jer, eto, šta ću...“ (MIKI), a većina se „ponekad,

voli izolirati od drugih. U korisnike doma nemaju povjerenja, smatraju da je tu „svatko za sebe“ i da je svaki korisnik „spreman na sve“ kako bi bio povlašten ili dobio nešto zauzvrat. Najmlađi sugovornik, TAKI, jedini je u dobrim odnosima sa svim korisnicima, dok ostali o njima navode:

- *Pa ja sam bia sam, mislim, ima sam ja cimera, al' ono, nebi ja s njim priča. Ne bi s nikin. Prijatelj mi je samo brat. (FIĆO)*
- *A on je dobar sa odgajateljima, sve im govori šta se događa u domu i on bude pošteđen, a napravi s***e gore nego mi. (FIĆO)*
- *Ja u domu s nikim ne komuniciram, a oni to ne mogu podnit pa prilaze sami i provociraju, onda dođe do ogovaranja, maltretiranja onih koji se ne mogu branit', te mentalno poremećene i onda opet naj**e taj mentalno poremećeni, a ne taj koji je kriv jer cili odjel maltretira tog jednog i onda taj jedan ispadne kriv jer se iša obranit'. (PERKA)*
- *Ako nečeš da se družiš sa nekima, odma si ti meta. To su više bile tužibabe. Tamo imaš osobe koje su nepodnošljive i onda se cili dom pretvore u retaje. (PERKA)*
- *Sve je doslovno savršeno osim korisnika, nikad veća g***a od ljudi u životu nisam vidia. E to, uvik će tražiti neki razlog da se potuku, da se posvađaju, odvratni su. Ne paze do sebe, higijena užas, morate tu bit', provest' jedan dan, onda ćete vidit' šta je to. To su životinje, doslovno. Volim ih šta manje viđat'. Mene je toliko sram bit' pored njih... (MIKI)*
- *Ma on je debilčina teža. Bija je s nama ok, al' je izdajica teža. Juda. Još je takvi...pritija odgajatelju. J*****e budale. (ŽUTI)*
- *Svako isijava neku energiju, a ima previše energija tamo. Nije baš jednostavno. Nemate tu prijatelja ni neprijatelja. Kad oću, družim se s ekipom, kad oću bit' sam, budem sam. Ne može svako sa svakin. (ŽUTI)*

Riječ kultura uglavnom ima pozitivne konotacije, no, kada se govori o kulturi institucije, Europska komisija (2009) raspravlja o negativnim obilježjima institucija i njihovih službenika. Govori se o depersonalizaciji koja podrazumijeva uzimanje osobnih predmeta i obilježja, o strogoj strukturi s točno predviđenim vremenom za pojedine aktivnosti (buđenje, jedenje, učenje, igranje) bez uvažavanja individualnih potreba i želja, o grupnoj terapiji bez privatnosti i mogućnosti individualizacije te o socijalnoj distanci i izoliranosti djece koja vodi stigmatizaciji. Prepoznaje se ovisnost djece o instituciji, nemogućnost odlučivanja, izostanak

osobne odgovornosti, svojevrsna pasivnost i prepuštanje sudbini. Institucije često ne pružaju adekvatnu stimulaciju i svrsishodne aktivnosti djeci te daju malo mogućnosti druženju djeci – korisnicima s djecom koja nisu u instituciji (Sovar, 2015: 319-320). Sugovornici institucije i rad službenika opisuju riječima:

- *A ima onih koji rade posal samo da ga završe...njima je najbitnije da je šta manje dice u domu. Ja bi zaposlia nekog ko bi to radia sa dušom i srcem. (FIĆO)*
- *Bila je ta jedna pripravnica koja je bila super, vodila nas je na piće na more, izlete i na kraju nije dobila posal jer je bila predobra, a onaj koji testira strogoću na tebi, taj dobije posal. (FIĆO)*
- *Tebi dođe prijatelj isprid doma i odma je neki diler. Ne smi ti neko ni doć', odma ga tiraju, bože sačuvaj. (FIĆO)*
- *Cili dom je bia u neredu, sad. Tu san se više upropastia nego šta san se poboljša... E, tako to ide, kad napuniš 18, izlaziš, jedino ako si bija dobar, sluša njih, zadrže te u stambenoj ustanovi, a ako nisi, izbace te na taj datum. (PERKA)*
- *Problem je šta oni moraju sve znat', šta god radiš. I na wc kad ideš moraš in reć' i pitat' ih wc papir. Sve je pod kontrolom, nemoš ništa.. Teška diskriminacija, ja sam im na piku jer se ja protivim tom nekom sistemu, a on se ne protivi. (PERKA)*
- *A gledajte, tu se ništa ne može prominit'. Stvari koje mi se ne sviđaju su...imamo premalo slobode, stalno vrtimo istu hranu. Šta se tiče para, ja neman nikoga ko će mi dat' para, onda moran žicat' za duvan. (ŽUTI)*
- *Kad te treba negdi strpat', učine to za tren, a kad triba pomoć', onda ko da ne znaju. To van je socijalna skrb, šta ću van reć'. Oni žele da ja budem delikvent, eto šta oni žele. (TAKI)*

Unatoč brojnim zamjerkama (manjak slobode, kontrola, loša hrana, malen džeparac, loš odnos s korisnicima i službenicima), sugovornici ipak navode kako ima i pozitivnih strana života u domu. Ima i dobrih odgajatelja koji su im pomogli tijekom njihova boravka u ustanovama socijalne skrbi. Sugovornici MIKI i ŽUTI smatraju institucionalizaciju boljom opcijom od povratka svojim obiteljima te tvrde kako su sigurniji pod zaštitom socijalne skrbi. Također, stariji sugovornici ističu kako su zahvalni na iskustvima u domu jer su zbog njih zreliji, zahvalniji na onome što imaju te zadovoljniji sobom jer su se izgradili u bolje osobe. O dobrim stranama institucionalizacije navode:

- *Ja kad sam doša tu s 10 godina, drugi svijet mi je bija. Sve mi je bilo nestvarno. Nisan zna šta je stvarno dok nisan tu doša. Bilo mi je lipše, sigurnije. (MIKI)*
- *Bilo je dobrih odgajatelja bilo je loših, tipa ja sam ima najboljeg odgajatelja, čovik bi mi uvik sve sredija, sve da pokuša pomoć'. (PERKA)*
- *Pa iman di spavat, eto. (ŽUTI)*
- *Meni je drago da se meni ovo sve dogodilo, jer ja kad dođen u školu i vidin ove momke i cure koji imaju mater i čaču i sve, a ponašaju se ka debili, nezahvalni i razmaženi... (PERKA)*
- *Ovo je sve lekcija, sve se s razlogom događa. A ako je moralo meni, dobro. (MIKI)*

Slika o sebi

Stigma je socijalni konstrukt koji uključuje prepoznavanje različitosti na temelju neke oznake/etikete te posljedično obezvređivanje osobe koja je njezin nositelj. Etiketiranje označava pridodavanje etikete koja može biti pozitivna i negativna. Stigmatizacija, kao posljedica negativnog etiketiranja, može biti formalna ili neformalna. Formalna stigmatizacija (od strane društvenih institucija) događa se ako je počinjeno kazneno djelo otkriveno i izrečena je odgojna mjera (tada se dobija službena etiketa). Za razliku od formalnog, neformalno etiketiranje je etiketiranje od strane roditelja, vršnjaka, susjeda, drugih važnih osoba iz okoline koje može biti jačeg intenziteta, posebno za maloljetnike, koji bliskim ljudima prirodaju veću važnost (Majdak i Kamenov, 2009: 42).

Prema nekim ranijim istraživanjima (Pager, 2003; Petit i Western, 2003), negativno etiketiranje/stigmatizacija povezana je sa slikom o sebi. Slika o sebi obuhvaća sveukupnost doživljaja i pojma o sebi i svojem identitetu koji nazivamo samopoimanje, te doživljaj vlastite vrijednosti (prihvaćanje i cijenjenje sebe), koji nazivamo samopoštovanje. Kaplan i Johnson (1991), Bodwitch (1993), Adams i sur. (2003), Siegel i Senna (2000) zaključuju da maloljetnici koji su izloženi društvenim sankcijama imaju lošiju sliku o sebi nego njihovi vršnjaci koji nisu bili izloženi utjecaju negativnih društvenih sankcija. Također, nalazi Beckera (1963) i Lemerta (1967) potvrđuju da etiketiranje vodi daljnjem delinkventnom ponašanju, a delinkventno ponašanje vodi etiketiranju odnosno sekundarnoj devijaciji (Majdak i Kamenov, 2009: 43).

U istraživanju Majdak i Kamenov (2009) o stigmatizaciji i samopoimanju sebe, sudjelovalo je 272 korisnika odgojnih domova u Hrvatskoj. Ispitivanjem njihovih doživljaja ustanovljeno je da maloljetnici koji su smješteni u ustanovi (veća formalna stigmatizacija)

statistički značajno više nego ostali doživljavaju neformalnu stigmatizaciju od strane osoba iz okoline, imaju niže samopoštovanje i samopozdanje. Mjera izdvajanja iz obitelji i smještanja u ustanovu predstavlja negativnu društvenu reakciju, a učestalo doživljavanje negativnih reakcija od strane drugih može dovesti do nesigurnosti u sebe. Osjećaj da smo cijenjeni i vrijedni slabi ako dobivamo sve više negativnih povratnih informacija od drugih. Nisko samopoštovanje povezano je s gubitkom vjere u budućnost, u svoju vrijednost i ono što je dobro, ali i s problemima u stvaranju odnosa s drugima, izolacijom, depresijom, problemima u školovanju (Majdak i Kamenov, 2009: 49).

Kod sugovornika ovog istraživanja, primijećeno je da nemaju lošu sliku o sebi i da se ne smatraju devijantnima, kao što smatraju ostale korisnike odgojnog doma. Zanimljivo je da sebi ne pridodaju negativnu etiketu, dok negativno vrednuju korisnike. Ne misle da su manje vrijedni od drugih niti da su oni jedini krivci zbog toga što su izdvojeni iz svojih obitelji. Krivcima proglašavaju vlastite roditelje te institucije (*„Zbog grešaka roditelja smo završili u domu“*, FIĆO; *„Krivim samo Centar, riješili bi mi to doma nekako , 100%“*, TAKI). Svoja devijantna ponašanja većinom opravdavaju i tumače ih kao reakciju na provokacije, zadirkivanje ili kao nezadovoljstvo odlukama institucija. Tvrde da su takva ponašanja za njih prošlost. Zbog svojih životnih iskustava, sebe smatraju zrelijima od svojih vršnjaka. Njihove su priče različite i kod svakog sugovornika se može primijetiti neka posljedica institucionalizacije (problem u stvaranju odnosa s drugima, potreba za izolacijom, problemi u školovanju, svjesnost ograničenja mogućnosti i slobode). Ono što je primijećeno kod svakog sugovornika jest pridodavanje važnosti religiji i sportskim aktivnostima. O doživljaju sebe i o tome kako ih drugi doživljavaju navode:

- *Pa ne znam, meni je sve super. Al' mislim da san malo manje komunikativan. Kad san u društvu, ne pričam puno, al' volim slušat', učit'. A mogu birat' oču ić' dobrim ili lošim putem. Vridan san, potencijalan....A ono neki, općenito ljudi, koji žive di je dom, reagiraju ka koji delikventi, debili a neki su stvarno suosjećajni. Shvaćaju da su neki dobri, neki loši. (FIĆO)*
- *Recimo, ja sam u Puli sa 12 godina radia sr**a šta oni rade sad sa 15, 16. Al' eto, prema meni su svi ugodni, jedino sam od pedagogice primjetia neki stav i šta ću ja sad. Oni svi to gledaju po papirima. (PERKA)*
- *Normalno se doživljavam, ko svako sam sebe. Neman ja sad te neke, da je mene nešto sram šta sam iz doma, meni to ništa ne predstavlja, ko me zna, zna da sam iz doma.*

Mislin, ja znan da ću ja posli s policijom imat' probleme jer su nama i mater i čača bili po zatvorima. Obilježeni smo, al' nije me briga. (PERKA)

- *Ne volim se s ljudima previše povezivat'. Ne vjerujem baš dosta njih. Izdali su me, povrijedili, prijatelji, cura. (MIKI)*
- *Bija san na nekoj većoj razini od svojih vršnjaka. Danas kad pogledam svoje iz osnovne, sad su oni nekako više ja prije. Ja sam sad smiren, a oni puše travu, klošare se . Da, svi govore da san preozbiljan za svoje godine. Pa mogu ja nekad bit' i lud. (MIKI)*
- *Meni je Bog reka da pričekan i da se ne brinen. Neman se šta brinit'. Ja sebe ne doživljam. Imam neko poimanje sebe da ja nisan ovo kako izgledam. To je samo moj izgled. Kad umrem , neću ja umrit' nego moje tijelo. Ja sam duša, dijelić Boga. (ŽUTI)*
- *Ja ne znam zašto bi nekome smetalo šta smo iz popravnog doma, ako taj neko nije kriminalac. Ja ne znam zašto ljudi misle ako je neko iz popravnog doma, da je odma neki krimos. Već ja jesam vatrogasac, ja sam vam član doli, svugdi iden di oni. Kad su neka natjecanja, ja sam vam uvijek redar. Stojin na kapiji, niko nema uć'. Ima mene, kažu mi iman sala, al' ja iman sve predispozicije ka i drugi, mogu trčat', skakat'. (TAKI)*

Sliku o sebi promatrali smo i kroz njihovu percepciju sebe u budućnosti. Svi sugovornici naglašavaju važnost škole i obrazovanja, kao i nužnost zaposlenja. Očekivanja od budućnosti su povezana s ciljevima koje žele postići promjenom životne situacije nakon izlaska iz institucije. Iako su svjesni nedostataka odrastanja u instituciji, na budućnost gledaju s optimizmom. Osim posla i vlastitog doma, u budućnosti većina sugovornika želi svoju obitelj.

- *Ma mi (on i Perka) ćemo otvorit' neki restoran, kafić. Ja kuvar, on konobar. Samo triba imat, volje i truda. Mi kad smo bili u dječjem, mogli smo nešto iskoristit', al' smo bili dica i glupasti. Ja san moga trenirat' nogomet i slijedit' taj put, al' sam prominija 5 domova. (FIĆO)*
- *Neman pojma, triba radit', plaćat' stan, hranu. (PERKA)*
- *Na kraju je bitan samo posal, al' ja virujen da ću ostat' u ovom salonu. Škola je najbitnija, imam dobre mentore. Meni obitelj nije nešto najbitnije, ne želim to. Ja želim imat' samo pasa, sebe i radit' šta i sad i to je to... ja sretan. (MIKI)*

- *Želim imat' obitelj i želim imat' djecu. Nikad ne bi tija da se moje dijete osjeća loše u mom prisustvu. Nikad. I ne želim im pružit' život kakvi su moji roditelji meni pružili.
(ŽUTI)*

10.ZAKLJUČAK

Devijantno ponašanje malodobnih osoba područje je koje posljednjih godina privlači interes stručne i šire društvene javnosti, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Mnogi se stručnjaci slažu da je obiteljsko okruženje jedino prirodno za rast i razvoj djece, no, ponekad postoji opasnost za adekvatno podizanje djeteta unutar vlastite obitelji. Institucionalizacijom, kao posljednjom mjerom za zaštitu i dobrobit djeteta, krši se njegovo osnovno pravo na život u obitelji te je narušena kvaliteta njegova načina života. U uvjetima institucija djeca i mladi uglavnom ne uspiju prebroditi teškoće zbog kojih su izdvojeni iz obitelji te smješteni u odgojne domove. Utvrđeno je kako rani smještaj djece u institucije doprinosi slabijem fizičkom, kognitivnom i socio-emocionalnom razvoju u usporedbi s djecom koja su djetinjstvo provela u okruženju obiteljskog tipa (Sovar, 2015: 313).

Cilj ovog istraživanja bio je čuti i predstaviti životne priče malodobnih korisnika odgojnog doma, „siročića pravde“, koji su proveli većinu svog života u institucijama socijalne skrbi. Odabranom *life story* metodom, koja omogućava dubinsko dokumentiranje individualnih životnih priča, prikazali smo živote pet sugovornika odgojnog doma u Splitu. Svrha životne priče nije stvaranje generalizacija o iskustvima pojedinaca u određenom društvenom kontekstu, već povezivanje istih s očekivanjima, mišljenjima, stavovima i ponašanjima danas i u budućnosti (Bubić, 2016: 42).

Životnu priču svakog sugovornika potrebno je promatrati zasebno kako bi se o njoj mogli donijeti zaključci. Svaka priča je jedinstvena, životne situacije i iskustva pojedinaca su različiti, kao što su različita njihova razmišljanja, stavovi, ponašanja i posljedice. Ono što je slično kod sugovornika jesu njihovi obiteljski konteksti. Svi sugovornici porijeklom su iz manjih gradskih sredina i njihove su obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa. Jedan ili oba roditelja ovisnici su o alkoholu ili drogama, djecu su zanemarivali te ih nisu bili sposobni uzdržavati i odgajati. Sugovornici su već u dječjoj dobi postali štićenici institucija socijalne skrbi (dječji dom, udruga, udomiteljska obitelj). Također, slično je i razdoblje u kojem korisnici počinju pokazivati sklonost devijantnom ponašanju (dvanaesta i trinaesta godina života). Ta sklonost devijantnosti očituje se u popuštanju u školi, markiranju, nepoštivanju domskih pravila i autoriteta, uporabi cigareta i droga, agresivnom ponašanju i sudjelovanju u tučnjavama. Dva su sugovornika imali krivična djela (krađa, teško tjelesno ozljeđivanje) za koja se smatraju nedužnim. Krivcima za takva ponašanja proglašavaju vlastite roditelje i institucije u čiji se rad ne pouzdaju. Na pitanje kako unaprijediti i poboljšati kvalitetu života u domovima, sugovornici ističu potrebu za praktičnim poboljšanjem (noviji smještaj, televizori,

pristup internetu, raznovrsnija prehrana, nova odjeća i obuća, veći džeparac). Iskazuju želju za sportskim aktivnostima, razvijanje hobija i odlascima na izlete. Voljeli bi imati empatične i dobre odgajatelje s kojima bi mogli popričati i zatražiti savjet. U odnosu na društveni život, htjeli bi imati više mogućnosti za izlaske van doma i druženje s vršnjacima koji nisu korisnici ustanove. Ponajviše, žele više slobode i mogućnost izbora.

Unatoč njihovim teškim životnim situacijama i prošlosti, naši se sugovornici nisu obeshrabrili. Iako su oni samo djeca koja nisu birala svoje obitelji i način odrastanja u okvirima institucija socijalne skrbi, prihvatili su sebe jednakovrijednim kao i svi drugi. Institucije i njihove službenike ne smatraju zaslužnima za to, već iskustva tijekom života u domu. Život u ustanovi i život na ulici, susret s drogom, druženja s devijantnim i delikventnim osobama, za njih su bili samo uzrok problemima („*Al' makli smo se mi od tog društva*“, FIĆO). Sugovornici naglašavaju kako je sve to loše „iza njih“ i kako vjeruju u bolju budućnost nakon izlaska iz doma za odgoj.

Ranija istraživanja (Majdak i Kamenov, 2009) o stigmatizaciji i samopoimanju sebe u kojem su sudjelovali korisnici odgojnih domova, ustanovljeno je da maloljetnici koji su smješteni u ustanovi znatno više od ostalih doživljavaju stigmatiziranost okoline što vodi njihovoj lošoj slici o sebi, manjku samopoštovanja i samopouzdanja. Sugovornici ovog istraživanja o sebi nemaju lošu sliku, imaju prijatelje van doma koji ih prihvaćaju i s kojima se druže. Više govore o stigmatiziranosti unutar institucija od strane službenika (profesori u školi, odgajatelji, socijalni radnici) koji nemaju jednaka pravila za sve korisnike. U ovom slučaju, odrasli bi trebali učiti od mlađih kako se prosocijalno ponašati, kako sagledati neke situacije očima marginaliziranih i kako doživjeti emocije koje osjeća druga osoba. Takav bi svijet bio bolji, i u takav svijet vjeruju i naši sugovornici, malodobni korisnici doma za odgoj.

„Za svaki problem šta se događa u svitu, sve neke loše stvari, uvijek može bolje, samo se treba okrenit' tome. Preživia sam dosta toga, al' briga me, idemo dalje. Neću se sad držat' u sjeni ka da me nema. Idemo dalje, šta ću. Moralo se dogodit', dogodilo se. Bez obzira, sve prolazi, ništa nije vječno, neće to utjecat' na mene jer znan da iden dalje, sve će se okrenit'. Ima puno drugih stvari izvan ovoga doma, još ih triban upoznat'“ (MIKI).

11.LITERATURA

1. Ajduković, M. (1998) Suradnja centra za socijalnu skrb i doma za djecu u zaštiti zanemarivane i zlostavljane djece. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 5(1): 41-57.
2. Ajduković, M. (2008) Rane intervencije i ostale intervencije u zajednici kao podrška roditeljima pod rizicima. U: Ajduković, M., Radočaj T., *Pravo djeteta na život u obitelji*, Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 57-75.
3. Alinčić, M., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać-Graovac, A. (2007). *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
4. Atkinson, R. (1998.) *The Life Story Interview*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
5. Bašić, J., Kranželić Tavra, V. (2005). Školski neuspjeh i napuštanje škole. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 7(1): 15-28.
6. Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Cajner Mraović, I., Došen, A. (2002) Obiteljske prilike i agresivni poremećaji u ponašanju maloljetnih nasilnih delinkvenata u zagrebu. *Ljetopis socijalnog rada*, 9(2): 233-248.
8. Carić, A. (2002). *Mlađe osobe u kaznenom pravu (počinitelji i žrtve)*. Zagreb: Pravni fakultet.
9. Clinard, M.B., Meier, R.F. (2011) *Sociology of Deviant Behavior*. USA: Wadsworth Cengage Learning.
10. Daly, M. (2008) *Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivan pristup*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
11. Denzin, N.K. (1989) *Interpretive biography*. London: SAGE Publications.
12. Dobrenić, T., Poldrugač, V., Singer, M. (1975) *Porodične prilike maloljetnih delinkvenata*. *Defektologija*, 11(1): 3-30.
13. Dugdale, R. (1877) *The Jukes*. New York: G.P. Putnam's sons
14. Elliott, D. S., Ageton, S. S. (1980) Reconciling race and class differences in self-reported and official estimates of delinquency. *American Sociological Review*, 45(1): 95-110.
15. Ferić, I., Milas, G., Rihtar, S. (2010) Razlozi i odrednice ispadanja učenika iz školovanja. *Društvena istraživanja*, 19(4-5): 621-642.
16. Giddens, A. (2007) *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
17. Janković, J. (2004) *Pristupanje obitelji*. Zagreb: Alinea.

18. Klarin, M. (2006) Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta. Jastebarsko: Naklada Slap.
19. Kranželić Tavra, V. (2002) Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 36(1): 1-12.
20. Labaree, R.V. (2006) Encounters with the Library: Understanding Experience Using the Life History Method. *Library Trends*. 55(1): 121-139.
21. Lalić, D., Pilić, D. (2001) Na mladima svijet zastaje : grupni intervju s mladim splitskim delinkventima. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
22. Majdak, M., Kamenov, Ž. (2009) Stigmatiziranost i slika o sebi maloljetnih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(1): 41-53.
23. Maleš, D. (2001) Konvencija o pravima djeteta. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži..
24. Martinjak, D., Odeljan, R. (2016) Etiološki i fenomenološki čimbenici maloljetničke delinkvencije. (Skripta) Zagreb : Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske
25. Matić, R. (2003) Društvena promocija bezakonja : uvod u sociologiju devijantnosti. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada.
26. Mikšaj-Todorović, Lj., Ricijaš, N., Singer, M. (2006) Razlike u obiteljskim prilikama maloljetnih delinkvenata. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2): 1035-1050.
27. Miller, R.L. (2000) Researching life stories and family histories. London: SAGE Publications.
28. Milić, A. (2007) Sociologija porodice: kritika i izazovi. Beograd : Čigoja štampa.
29. Olweus, D. (1998) Nasilje među djecom u školi – što znamo i što možemo učiti. Zagreb: Školska knjiga.
30. Paušek, K. i dr. (2017) Sociološki osvrt na devijantno ponašanje maloljetnika u Blatu na otoku Korčuli. *Sestrinski glasnik*, 22(3): 254-261.
31. Puharić, Z., Baričević, M. (2014) Vršnjačko nasilje u osnovnim školama Bjelovarsko-bilogorske županije. *Sestrinski glasnik* , (19)2: 116-121.
32. Ricijaš, N. (2009) Pripisivanje uzročnosti vlastitog delikventnog ponašanja mladih. Doktorska disertacija. Zagreb : Pravni fakultet u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
33. Singer , M. i Mikšaj-Todorović, Lj. (1989) Delikvencija mladih. Zagreb: Globus.
34. Sovar, I. (2015) Institucionalizacija i deinstitutionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 22(2): 311-332.

35. Šuperina, M., Gluščić, S. (2003) Učestalost prijava nestanka osobe u Republici Hrvatskoj i postupanje policijskih službenika u traganju za nestalom osobom: Aktualizacija problema. *Pravni vjesnik*, 19(3-4): 151-187.
36. Tierney, William G. i Randall F. Clemens (2012) The Uses of Life History. U: Sara Delamont, *Handbook of Qualitative Research in Education*. Cardiff UK: Edward Elgar Publishing, 265-281.
37. Tolan, P.H. i Loeber, R. (1993) Antisocial Behavior. U: Tolan, P.H., Cohler, B.J., Wiley, A., *Handbook of Clinical Research and Practice with Adolescents*. New York: Interscience Publications, 307-325.
38. UNICEF (1989) Konvencija o pravima djeteta. <www.unicef.org/crc/> Pristupljeno 15.travnja 2019.
39. UNICEF (2008) Pravo djeteta na život u obitelji. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
40. Zrilić, S. (2011) Povezanost bježanja s nastave i maloljetničke delinkvencije. *Magistra Iadertina*, 6(1): 71-81.
41. Žuvela, I. i dr. (2016) Devijantno ponašanje maloljetnika i uloga obitelji. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 12(47): 18-24.

Internetske stranice

https://www.hrstud.unizg.hr/images/50017826/ETICKI_KODEKS_ISTRAZIVANJA_S_DJE_COM.pdf (03.travnja 2020.)

<https://nestali.gov.hr/istaknute-teme/rijec-strucnjaka-84/samovoljno-udaljenje-djece-od-kuce-ili-iz-ustanove-275/275> (11. veljače 2020.)

<https://nestali.gov.hr/istaknute-teme/rijec-strucnjaka-84/bjezanje-djece-iz-odgojnih-ustanova-273/273> (11. veljače 2020.)

<http://www.czss-makarska.hr/index.php/djeca-i-mladi-s-poremecajima-u-ponasanju> (25.rujna 2019.)

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Pseudonim> (10. travnja 2020.)

<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10739/3/Vukelic-disertacija.pdf> (16. kolovoza 2020.)

<https://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/stresni-dogadaji/podrska-djetetu-kod-selidbe-ili-promjene-skole/> (18.kolovoza 2020.)

<https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Statisticki%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202018.%20godini.pdf> (16. rujna 2020.)

https://www.researchgate.net/publication/245584554_The_Life_History_Approach_Fieldwork_Experience (16. rujna 2020.)

12.PRILOZI

Istraživački protokol

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za sociologiju

Tema: Devijantno ponašanje – životne priče malodobnih korisnika odgojnog doma

Ime i prezime: _____

Voditelj/ica intervjua: _____

Dne: _____

Bilješke: _____

Trajanje intervjua: _____

Mjesto: _____

Sadržaj intervjua

Spol:

Dob:

Stupanj obrazovanja:

Porijeklo:

Stupanj obrazovanja roditelja:

Radni status roditelja:

Obiteljski kontekst:

Život prije odlaska u dom za odgoj:

Razlog odlaska u dom za odgoj:

Opis života u domu za odgoj:

Iskustva u domu:

Posljedice života u domu (percepcija i doživljaj sebe):

Zamolba za istraživanje i obrazac suglasnosti

Centar za pružanje usluga u zajednici Split
prof.def.soc.ped. Marija Tešija, ravnateljica

Poštovana,

Ja sam prof.dr.sc. Sanja Stanić, redovita profesorica na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Splitu.

Obraćam Vam se sa zamolbom, kao profesorica i mentorica studentice na diplomskom radu. Naime, molim Vas da Eli Šiško, studentica Diplomskog studija sociologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, omogućite provođenje sociološkog istraživanja sa štićenicima Vaše ustanove, za potrebe njenog diplomskog rada pod naslovom *Devijantno ponašanje-životne priče malodobnih korisnika doma*.

Podaci koje kolegica Šiško prikupi istraživanjem koristit će se isključivo za potrebe izrade njenog diplomskog rada. Prilikom istraživanja neće se tražiti ime ili drugi identifikacijski podaci sudionika. Anonimnost sudionika u istraživanju je zajamčena, a svi prikupljeni podaci će biti iznimno povjerljivi. Ukoliko žele, u tijeku istraživanja sudionici mogu odustati bez objašnjenja svoje namjere.

Ako imate dodatnih pitanja molim Vas da mi se obratite elektronskom poštom: e-mail sstanic@ffst.hr.

Unaprijed zahvaljujem i srdačno Vas pozdravljam,

Split, 11.svibnja 2020.

prof. dr. sc. Sanja Stanić

PRISTANAK NA ISTRAŽIVANJE

Naslov projekta: Devijantno ponašanje – životne priče malodobnih korisnika odgojnog doma

Glavni istraživač: Ela Šiško

Draga učenice, dragi učenice, poštovani roditelju,

Pozivamo vas da sudjelujete u kvalitativnom istraživanju. Nadalje vam predočujemo informacije o istraživanju.

- Istraživanje se provodi s općenitim ciljem dobivanja saznanja o životima korisnika u odgojnim ustanovama, njihovim mišljenjima, iskustvima i životnim pričama
- Ukoliko pristanete sudjelovati u istraživanju, zamolit ćemo vas da budete naš sudionik u intervjuu i ispričate vaš životni put (djetinjstvo, odnos s roditeljima/skrbnicima, odnos s vršnjacima, razlozi odlaska u odgojni dom, život u odgojnom domu)

- Jamčimo vam anonimnost sudjelovanja i privatnost vaših podataka, što ćemo poštivati tijekom cijelog procesa istraživanja i publiciranja. Svi podaci će biti kodirani i pohranjeni bez ikakve identifikacije sudionika. Pristup podacima imat će samo istraživači.

Ukoliko imate neka pitanja ili nedoumice, slobodno se obratite studentici Eli Šiško (0915270689).

Vaše sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i možete odustati u bilo koje vrijeme.

Prilikom istraživanja ne morate odgovoriti na pitanja na koja ne želite.

Ukoliko NE ODGOVORITE na ovu zamolbu, smatramo da pristajete sudjelovati u istraživanju. Ukoliko ipak NE ŽELITE sudjelovati u istraživanju, molimo vas da se niže potpišete.

Ne želim sudjelovati u istraživanju:

Ime i prezime učenika (tiskana slova) *Potpis* *Datum*

Ukoliko imate manje od osamnaest (18) godina, potrebna je suglasnost vašeg roditelja ili staratelja.

Roditelju ili staratelju: Ukoliko NE DOZVOLJAVATE Vašem djetetu da sudjeluje u istraživanju, molimo Vas da se niže potpišete. Ako se NE POTPIŠETE i ne odgovorite na ovu zamolbu, smatrat ćemo kako ste svom djetetu dozvolili sudjelovanje u istraživanju.

Ne dozvoljavam da moje dijete sudjeluje u istraživanju:

Ime i prezime roditelja ili staratelja *Potpis* *Datum*
(tiskana slova)

Transkripti razgovora

Mjesto provedbe: Split, dvorište Centra na Brdima

Datum: 09.srpnja 2020.

Trajanje intervjua: 01:49:11

Istraživačica: Ela Šiško

Sugovornici: Fićo i Perka (braća)

Istraživačica: Dobar dan, dečki, hvala vam na suradnji. Recite mi prvo koliko imate godina i u koju školu idete?

Perka: Imam 16 godina, iden u turističku školu za konobare.

Fićo: Ja 17, kuvar, večernja škola.

Istraživačica: Odakle ste?

Perka: Iz Trogira.

Istraživačica: Dobro, za početak mi recite nešto o svojoj obitelji? O vašim roditeljima, kako bi opisali svoju obitelj?

Fićo: Pa, razdvojeni su..prije su bili zaljubljeni i onda je tu puklo,onda je mater završila u zatvoru, drogirala se heroinom.

Istraživačica: Pa jel' imala neko kazneno djelo?

Fićo: Pa vjerojatno je pala s heroinom. Čaća je kra, pa je isto nešto završio u zatvoru.

Istraživačica: Koliki ste vi tada bili?

Perka: Dica, s 2 godine smo završili u dom.

Fićo: Ja 3, on 2. U Maestrala.

Istraživačica: Dobro i onda. Šta je bilo s materom i ocem?

Fićo: Mater je bila u zatvoru neko vrime, čaća je isto nešto kratko bio u zatvoru. Kad je doša iz zatvora, doša je u bake u Trogir, on ima svoj kat koji je napravio dok je radio na brodu i sad tu živi. Daj, Perka, pomoz mi malo!

Istraživačica: Koju je školu otac završio?

Perka: Završio je pomorsku školu, radio je 10 godina na brodu, šta ja znan, biće su ga novci sj****i. Ima je puno novaca, pa se počeo drogirat, biće on i mater zajedno.

Istraživačica: A šta je mater završila, koju školu?

Fićo: Veterinarsku.

Istraživačica: jel' radila šta?

Perka: Mislim da nije.

Fićo: Sa 20 godina je probala heroin i evo sad je već 30 godina na tome.

Istraživačica: I nikako da se izlijeći?

Fićo: Nikako.

Istraživačica: Kakva vam je ostala rodbina? S kim se vezani?

Perka: Sa očeve strane, a nije to neki odnos...

Fićo: Ma, najbolja baba na svitu!

Perka: A baba se brine o ocu.

Istraživačica: A o vama?

Fićo: Brinila se o nama kad smo bili u domu, dolazila bi iz Trogira u Split busen svaki vikend.

Perka: Dođemo i mi u nje, pomognemo joj i tako, druženje, ručak..a dida je umra. Imamo i strica, on je mentalno bolestan, otkad se rodia.

Istraživačica: Onda baba brine za oba sina?

Perka: Ee.

Fićo: Ee.

Istraživačica: A baba sa materine strane?

Fićo: Ima 3 čeri, našu mater i od matere dvi sestre. Najmlađa sestra živi sa babom u Varošu u stanu od 25 kvadrata i onda se jednostavno nisu mogli brinit' o nama. Nema uvjeta za život'.

Istraživačica: A u kakvom ste odnosu s njima?

Fićo: Super.

Istraživačica: A kakve su tete, šta rade, čime se bave?

Perka: Jedna je na porođiljnom, ja mislim, a druga ne radi ništa, čuva svoju malu. Živi s njom i mužen.

Istraživačica: Pa jel' iko još u obitelji sklon nekim ovisnostima?

Perka: Samo mater i čača.

Istraživačica: A kako je otac, jel on mentalno dobro?

Perka: Pa i nije, ja mislin.

Fićo: Pa otkad je završia u zatvoru, tu se već počelo njemu nešto u glavi... upa je u depresiju.

Perka: Tu više nije ni bia s našom materon, biće kad je razgleda život, sve, mi u domu, on narkoman i samo zalega. Sad je u depresiji,leži...

Fićo: Atrofirali mu mišići.

Istraživačica: Pa jel' može komunicirati s vama?

Perka: Pa ono, mi dođemo u njega, da mu očistimo, prisvučemo.

Fićo: Ima onu ko u bolnici vrićicu za kakit' i piškit'. Živi s tim cimerom, on mu skuva, donese ručak.

Perka: To, zapravo, baba skuva, nego on donese jer je na drugom katu.

Istraživačica: Pa, ajde, imate barem 2 kata kuće, svakom po jedan...

Fićo: Imamo i 2 polubrata, jedan je isto bia u domu i onda je došla neka obitelj, pa ga posvojila i otada ga nismo vidili.

Istraživačica: Ne čujete se više?

Fićo: Ne znamo ništa, znamo samo da se zove Mario.

Perka: Luka!

Fićo: Ee, Luka!

Istraživačica: To je onda materin sin?

Perka: Je, a očev je drugi i on je najstariji iz očevog prvog braka, ima 28-29 godina.

Fićo: Radi ko turistički vodič, ima dite, ženu, isto turistički vodič.

Istraživačica: Je li se vama javlja?

Fićo: A čujemo se, odemo na kavu, ručamo skupa, ribu pečemo.

Perka: To sve baba, kad je ručak budemo svi, on, žena, dica.

Fićo: Imamo jednu polusestru, ona je udomljena, to je isto sa materine strane. Ne znamo baš ni nju.

Istraživačica: Ahaa, a kakav odnos tijekom života ste imali s materon?

Perka: Pa imamo mi i sad, ono.. kad ona nije u zatvoru.

Fićo: A nije to odnos, ono ko odnos, s materon i sinon..to je više odnos manje prijateljski, više situacija, događaj..čujemo se, al' se ne vidimo.

Istraživačica: Kad ste je zadnji put vidili?

Perka: Ima po godine.

Istraživačica: Kakva je ona?

Perka: A ona je malo otišla, ajmo reć, ka slaba sa živcima.. prema nama je dobra, a mislin, trudi se koliko može.

Istraživačica: Kako izgleda vaš razgovor kad se vidite, čujete?

Fićo: A ono, kako smo, kako škola, onda mi njoj govorimo da se mora prominit', da ne može to više tako..

Istraživačica: Jeste ljuti na nju?

Perka: Ja nisam.

Fićo: Jesam malo.

Istraživačica: Zašto?

Fićo: Pa ono, šta kad izađe iz zatvora, opet na ulici, šta će joj se dogodit', umrit' će na ulici.

Istraživačica: I šta ona kad joj vi to kažete?

Fićo: A ništa, nemoj tako, Fićo..

Perka: A sad u zadnje vrime, koliko mi znamo se nije drogirala, to je ona sama odlučila, al' je na kraju opet završila u zatvor,

Istraživačica: A zašto je završila u zatvor?

Perka: A biće krađe, ko zna.

Fićo: A možda staro neko djelo.

Istraživačica: Dobro, a sad mi vi ispričajte, od početka do, evo, sad. Od Maestrala do Centra, vaš put.

Perka: Evo ja ću prvi, do 5. osnovne sam bila u Maestrala u Osnovnoj školi Gripe.

Fićo: A ja do 6.

Perka: I tu sam ka počea picavat', bižat' iz doma, ono bezveze, tu su me poslali u Zagreb.

Istraživačica: Pa jesi biža sam ili?

Perka: Pa s njim, sam, šta ja znam.. s njima iz škole ka družit' se.. igrali bi nogomet, ono, dičje fore..

Istraživačica: Zato ste picavali?

Fićo: Ma ne školu, završila bi škola, a mi bi ostali igrat' nogomet.

Perka: A zna san ja picat' i školu, to bi mene opralo.. malo san radija probleme i onda me poslalo u Zagreb na opservaciju, to van je ka misec dana gledanja kakav san. I onda san dobija preporuku za Cres, to je isto ka dom, tamo je do 14 godina, ja san tad ima 11. I vratia san se u Split, ka ako se popravin, da ću ostat'. I koliko se ja sićan, ja san iša u školu, al opet su oni mene poslali u Pulu. Tamo san bija do kraja 7.razreda, 2 ipo godine, tu su mi obećavali da će me vratit' na Brda, on se vratija već iz Osijeka.

Istraživačica: Onda si ti, Fićo, iša u Osijek?

Fićo: U 5. sam završia na opservaciji u Rijeci, misec dana, isto tako san se vratia u Maestral, rekli su ako napravim bilo kakvu glupost da me šalju u Osijek i onda su samo jedan dan došli da iden u Osijek.

Istraživačica: Pa jesi napravia koju glupost?

Fićo: Nisam.

Perka: A mislin, šta ti moš napravit u 6.razredu? Neš neko kazneno dijelo, to je više bilo nepoštivanje doma.

Istraživačica: Znači onda si ti završia u Osijeku, a ti u Puli?

Fićo: E, onda smo bili razdvojeni 3 godine, viđali bi se samo za Božić, Novu godinu i Uskrs i liti bi išli u Trogir u bake.

Istraživačica: To van je najteže palo?

Perka: Aha.

Fićo: A e.

Istraživačica: Kako su van ti dani prolazili?

Fićo: U Osijeku san iša u školu, upisa san rukomet, ja san se sam upisa, oni su mi rekli da to ne bi smija, ali onda smo se dogovorili da mogu trenirat', nismo smili izlazit', nismo smili imat' mobitele, jednom tjednom poziv, 100kn misečnog džeparca, rešetke na prozorima, imali smo, eto, bar jednu dvoranu, vanjsko igralište...

Istraživačica: S kim si se tad družia, jeste bili ekipa?

Fićo: Pa ja sam bia sam, mislim, ima sam ja cimera, al' ono, nebi ja s njim priča. Ne bi s nikin.

Istraživačica: Onda si 3 godine šutia?

Fićo: A e. A ima sam prijatelje iz škole, al' njih bi viđa samo u školi, a kad bi doša u dom, onda bi svojim poslom. Al' igrali bi skupa nogomet. Bia je zapravo jedan šta san priča s njim, al' ne svakodnevno.

Istraživačica: Pa jesi ti bia dobar?

Fićo: Većinom jesam. Zna bi pobić', al' ne svaki dan.

Istraživačica: Di bi biža?

Fićo: Biža bi na Hajduka, na piće, po gradu...

Istraživačica: Znači, bižali bi da bi bili s prijateljima, popili piće, bacili na balun, to van je onda uskraćeno?

Perka: Ae. Zapravo to mi ne bi smili i onda nas oni moraju prijavit da bi zaštitili sebe.

Fićo: To je ka nepoštivanje domskih pravila i kućnog reda.

Perka: Mislim, mi smimo izlazit', al' određenim danima i u određene sate.

Fićo: Rrecimo ja san u Osijeku ima izlazak petak subotu i nedilju od 4 do 7 popodne.

Perko: A di ćeš ti u tu uru?

Istraživačica: Perka, kako je tebi bilo u Puli? Koliko si ima godina?

Perka: 12. Kad san doša, tamo su sve bili stariji momci, ja san doša u 5.miseć škole, tu san završia 5.razred i onda san iša na praznike ljetne . Onda san se vratia nakon lita, a tu van se u domu svako malo minja generacija, dolaze novi stari odlaze. Ja san bia jedini stari kad san se

vratia i ništa taj dom je bia Bože sačuvaj, stalno tuče , krađe, policije, maltretiranja, droga. A bilo je svega, sve je bilo neorganizirano.

Fićo: Bilo je i pleski od odgajatelja.

Istraživačica: Jesi ti doživia nasilje, Perka?

Perka: Jesan, doživia san ja nasilje i od korisnika i odgajatelja. Mislim, svi su, bilo je tu i više od pleski, za taj dom se zna, bilo je na Provjerenom. Ja tad nisan bia, al' i ti momci šta su onoga maltretirali su isto bili maltretirani od nekih drugih, to tako ide.

Istraživačica: Iz doma misliš ili?

Perka: Iz doma.

Istraživačica: Znači vridi ona *ko jači, taj tlači*?

Perka: Ee, ma, mislim, maltretiralo je i mene, al' nisan nikad doživija da me pribilo.

Fićo: Njega je maltretiralo više ka psihički.

Istraživačica: Dajte mi neki primjer, ispričajte nešto šta ste doživili.

Fićo: A ono, imaš li cigaru, neman, j***n ti mater škrtu, oca, svašta nešto...pa te pljuju. pa te izvriđaju.

Perka: Tu je bilo više bitno s kim se ti družiš, ako nećeš da se družiš sa nekima, odma si ti meta. Mene nisu nikad dirali, ja san bija korektan.

Fićo: Nije da na sebe.

Perka: Nisan ja moga ništa, al' normalno da ne bi dopustia da me neko dira.

Istraživačica: A jesi ti ikad maltretira?

Perka: Haa, bilo je tu svega.. nisan ja nikoga ka .. to je više bilo psihičko maltretiranje, dosada, cili dom je bia u neredu, sad, bilo je dobrih odgajatelja bilo je loših, tipa ja sam ima najboljeg odgajatelja, čovik bi mi uvijek sve sredija, sve da pokuša pomoć'.

Istraživačica: Kako na koji način?

Perka: On mi je sređiva Split, ja se nisan ni triba u Pulu vratit', nije virova kad san se ja vratija, u Split san doša u 8.razredu, ja san tražia premještaj, onda su me uvjetovali da ne smin krast', moran ić' u školu, sve san ja to napravia, al' opet me nisu vratili, prvo me ovi nisu primili, to ka ne mora te primit'.

Istraživačica: A zašto te nisu primili?

Fićo: Nije bilo mista i ja san bia tu, onda je bila samo sudska grupa, a ne socijalna di san bija ja, ako napraviš neko sr**e.

Perka: Onda san drugi put tražia premještaj za Split, oni u Puli nisu ni pokušali jer su znali da me neće primit' i tu san ja izgubija neku volju i počea san opet krast'.

Istraživačica: Šta si kra?

Perka: A ono, parfeme tako po gradu, šta god bi mi palo napamet...

Istraživačica: Di bi to prodava?

Perka: Po domu.

Istraživačica: Pa ko bi ti kupija parfem po domu?

Perka: To su van bili stariji momci, njemu recimo, odeš po zvučnik, on ti da cvit, i tako to..ili duvan...

Istraživačica: Pa jeste prodavali ljudima van doma?

Perka: A bilo je tu svašta po gradu, neko ti kaže, ti uzmeš i dobiješ drogu ili novce.. to su rješavali stariji iz doma i stariji iz grada ljudi...

Istraživačica: Kako bi vi došli u kontakt s njima?

Perka: A kroz krađe, nered, većinom su se ženske iz doma upoznavale sa tim nekim, ajmo reć', narkomanima, redikulima.

Istraživačica: Onda su ženske poveznica?

Perka: A e, onda bi se upoznavali momci i bili bi biznisi.. nekad su tu bile i tuče izmišljene samo da se nekome loše napravi.

Istraživačica: Jel' ti imaš koji prekršaj?

Perka: Imam, ja sam tad kad me nisu doveli ode, tu san ja opet kra, nisan iša u školu, počea san pušit' travu, nizam maria oće li me ko vidit', puša bi, nije me bilo brige, i onda san ja u domu bija prijavljen da san udria odgajateljicu, a nisan. Prenapuhana je ta priča. Posvadia san se s njom i nizam je ka udria, više sam je po ramenu ka gurnia, i ona mi je rekla „ah, prijava“ i otišla i tu je došla policija, jedan momak šta je bia tu s menon stariji, ima je biće 16, 17 godina i reka policajcu „uuu, jesi opasan“ i onda nas je odvelo obojicu. Mene su odveli u pritvor i tu san vidija dva momka iz doma, žensku iz doma i odgajateljicu koja nije ni radila. Oni su me izprijavljivali da san ja problem i ništa, šta ću ja tu sa 14 godina, neman pojma ništa, pripa se, došlo državno odvjjetništvo, ništa ja to ne kužin. Ta dica šta su me prijavili, mislim da su više bili nagovoreni sa odgajateljske strane da me se prijavi.

Istraživačica: Misliš da su oni imali neku korist od toga?

Perka: Pa ne znam, to su više bile tužibabe.

Fićo: To ti je, recimo, ti nešto rečeš odgajateljima i oni te puste vanka. Samo da mu kažeš nešto šta se događa u domu.

Perka: Ja nizam nikad druka šta su drugi radili, jesan se ja zna potuč', ali nije to bilo da sam ja sad maltretira nekoga, mi bi se međusobno potukli.

Istraživačica: Koliko je to često bilo?

Perka: Pa nije to sad bilo nešto, to je više bilo iz dosade, živciranja, nemaš duvana, novaca, ništa, u drugom si gradu, ne čuješ se s obitelji, normalno da neš bit normalan.

Istraživačica: Onda je taj tvoj bunt bia zbog toga šta te odvelo u Pulu?

Perka: Ne. Nego šta me nije vratilo i onda san se ja tu izgubija, posta san ko i oni.

Fićo: Kad su ga poslali u Pulu, tu je već krenija krivi put.

Perka: Tu san se više upropastia nego šta san se poboljša.

Fićo: Oni su mislili da će bit' njemu tamo bolje, popraviti će se, samo se pogoršala situacija bija je sve gori..

Perka: Kad san doša na sud, bija je tu ovi jedan migrat, a taj mali je reka da san ja natira migranta da ukrade novčanik i da ga meni, a to se uopće nije desilo, niti je momku nesta novčanik, i ja san zva tog migranta 10 minuti prije suda, on nije zna o čemu ja pričam, koji novčanik, ko je šta ukra ,ništa nije kužia. Ja san doša na sud i iša to reć', na kraju me izbacilo iz sudnice i mora san sve priznat'. Ja san potpisa i sve prizna, sve navedeno. Tu san ispa kriminalac neki, a nisan ništa od navedenog, to je sve prenapuhano bilo.

Istraživačica: Kakva je bila kazna?

Perka: Moja sutkinja je rekla da san ja emotivno pogođen i dobija san Split, dobija san sudsko kaznenu mjeru, sad san tu s tom mjerom, 6 miseci do 3 godine, i sad da ponavljam djela, završia bi u maloljetnički zatvor u Turopolje, to mi je ka iduće.

Istraživačica: Pa jesi dobar sad?

Perka: Jesam, ja sam njima uvik govorio da me samo vrata, da ću ja završit' školu.

Istraživačica: koji si sad razred?

Perka: Sad san završia 1., a jednu san godinu kasnia u 1.osnovne, nisam stiga na upise.

Istraživačica: Kako ti je u školi, s koliko prolaziš?

Perka: Bilo je dobro dok nije došla korona, onda san proša s 3,25.Moga san ja to izvuć', al' eto. nije mi se dalo.

Fićo: Moga je on s 5 proc', al' eto...

Perka: A sad ne smiš ovo, ne smiš ono, ne smiš izać', a iman i ja obitelj , moran i ja pomoć', to njima nije bitno.

Fićo: Došla korona, i zaključalo nam samo vrata.

Perka: I sad iman 80 prijava za bižanje jer san iša doma, ne iden krast' i drogirat' se nego iden u babe i tetke.

Istraživačica: Da, da. A šta je s tobom, Fićo? Nastavi...

Fićo: Ee, ja sam s 13 završia u Osijeku, tamo san iša u 6.razred. Završia san tu 7.i 8. Mene nije nikad maltretiralo, al' su maltretirali ove koji su slabiji psihički i fizički, a isto sve, bilo je vriđanja, tuča, trudnih cura, ulaženje kroz prozor, penjanje na 3.kat.

Istraživačica: A šta kad cure zatrudne, koji je onda proces?

Fićo: A ništa, puste ih doma.

Istraživačica: A šta ako nemaju di otić'?

Fićo: A onda rode u domu. Imaju odjel za migrante, kad san ja bija bilo ih je 15ak. Svugdi ih ima, ima ih i ode u Splitu, ma, mi smo se prilagodili nego ono znaju smrdit', onda ih stave s nama u sobu pod izjavom da su pregledani, a nisu uopće pregledani, bilo je situacija da smo dobili svrab od njih.

Istraživačica: A imate li vi sistematske preglede?

Fićo: A imamo školske.

Perka: A kad smo bolesni, idemo sve normalno u doktora ili sami ili u pratnji odgajatelja, ovisi koji radi, neki imaju povjerenja u tebe, neki nemaju.

Istraživačica: Šta sad, zaboravila sam pitati, kad vam pišu prijave za bižanje?

Perka: A mogu mi napraviti 'problem, al' ne mogu me poslat' u Turopolje, moran imat' neko kazneno djelo. Dobiva san ja opomene ka da moran nešto dodatno odraditi', al' nisan ništa odradija.

Istraživačica: A to kad pobigneš, kad se vratiš?

Perka: A ono 23h, kako kad..22h..budem malo s babama, malo s tetkon, oden se okupat', popit' kavu.

Istraživačica: Jel' imaš prijatelje?

Perka: A ne znan, meni van je to danas više poznanici, a ne prijatelji. Neman mobitel, ne želin ga imat', taj instagram, to su sve psihe, bolje meni ovako normalno.. ja sam više obitelj, dom, praksa.

Fićo: A jeste vi imali u Puli ono svaka 3 miseca kupit' robu?

Perka: A nismo baš svaka 3. Meni su ovi šta su prije bili u domu, a više nisu, dosta toga dali. Ma meni je ovaj dom 100 puta normalniji nego u Puli, ne samo po domskim pravilima nego po korisnicima. Tamo imaš osobe koje su nepodnošljive i onda se cili dom pretvore u retaje.

Fićo: A ja san doša sa 2 para patika, a sad ih iman 10. Sve san dobija od prijatelja, babe, tete.

Istraživačica: A kako se drugi korisnici snalaze?

Perka: Ah, ko se snađe.. moja grupa nije u kontaktu s njegovom, jer mi ne smimo imat' prijave, vama sad neko iz njegove grupe dođe i udre ga šakom u glavu, ako mu vratiš, ti si na***a.

Fićo: Ja san na 1.katu, to su vam socijalno obiteljski slučajevi, a on je na 2.katu, tu je sudska grupa.

Perka: A ovi iz moje grupe opet komuniciraju s njegovima, ne shvaćaju da su tu za sebe, ja s pola odgajatelja ne komuniciram jer kad god san komuniciran, dobija bi neku prijavu, onda mi je najbolje sam sa sobom.

Istraživačica: Kakvi su van ode odgajatelji?

Perka: A kako koji...

Fićo: A ima onih koji rade posal samo da ga završe...

Perka: A zamjene sve rade u strahu, boje se pogriješiti'. Ti ih pitaš za poziv, šta god da pitaš, on mora provjeriti'..ja se sa svojim odgajateljem mogu dogovoriti za u babe, al' ja sam im rekla da moran pobić'.

Fićo: Ja sam lani sa 1 6godina tija radit', al' te oni liti tiraju kod svojih ako imaš di i... liti je meni baka na otoku i ja san onda tija ostat' u domu i radit', al' onda san mora ić' doma s bakom na otoku, njima je najbitnije da je šta manje dice u domu.

Istraživačica: A imate li društva općenito?

Perka: A iman, al' ja neman mobitel, pa mi se to neda..

Fićo: A recimo, ja san počea radit' ovo lito, pošto za 2,3 miseca izlazin iz doma i dolazi meni voditelj kojeg znam još iz dječjeg doma, da ja moran ić' doma u Trogir, ja sam mu objasnio situaciju da ja izlazin i da moran radit' da bi izaša s nekom lovom da ne završin na ulici, a on mi je rekla da ne mogu ja bit' ode.

Perka: E tako to ide, kad napuniš 18, izlaziš, jedino ako si bija dobar, sluša njih, zadrže te u stambenoj ustanovi, a ako nisi, izbace te na taj datum.

Fićo: A ja san biža na kave, sad u koroni na trening, prvi tjedan dana san biža i radit' i govore oni meni da me neće ostavit u stambenoj jer ja bižin jer san ja ovakvi,onakvi...

Perka: On biži radit', ne biži on drogirat 'se i krast'..al' oni ti ne daju radit'.. Problem je šta oni moraju sve znat', šta god radiš. I na wc kad ideš moraš in reć' i pitat' ih wc papir. Sve je pod kontrolom, nemoš ništa..

Istraživačica: Šta mislite, zašto je to njima u interesu?

Perka: Pa više to postane osobno, ko da imaju pik na tebe, recimo, ja sam tija dok je bila korona ić' na praksu i nisu mi dali, a momak iz druge grupe svaki dan ide na praksu. Teška diskriminacija, ja sam im na piku i šta ja znam jer se ja protivim tom nekom sistemu, a on se ne protivi.

Istraživačica: A ti ne popuštaš?

Perka: Ae. I onda moja odgajateljica nije ni znala da taj momak radi, i kad se to pitanje postavilo, odma san moga. Al' opet sam mora ja dobit' opomenu i prijavu prije prakse.

Istraživačica: A ko van riješava praksu?

Perka: Moga san i ja, riješio mi je jedana profesor.

Istraživačica: Kako van je u školi, kako drugi reagiraju na vas?

Fićo: A ono neki, općenito ljudi, koji žive di je dom, reagiraju ka koji delikventi, debili a neki su stvarno suosjećajni. Shvaćaju da su neki dobri, neki loši.

Perka: A mene nije brige ko šta misli.

Fićo: Evo nekidan san ja radija do ponoć i kad san doša u dom, vrata su mi bila zaključana, niko me nije pušta i onda san mora uskakat kroz prozor. Sutra su me napali i pritili Turopoljen. A nekidan je bila tuča, ovi jedan je odma završio u sudsku gurpu, a ovome je sve oprošteno iako mu je to već 5. tuča, a meni se priti Turopoljen jer san mora uć' kroz prozor, a njemu šta se potuka 6 puta, ništa.

Istraživačica: Zašto je to tako?

Perka: Pa zato šta se taj momak ne protivi tom sistemu. Ja bi više reka da je on retardiran šta je tu zatvoren non stop, a ne mi šta izađemo pa ispadamo delikventni.

Fićo: A on je dobar sa odgajateljima, sve im govori šta se događa u domu i on bude pošteđen, a napravi sr**e gore nego mi.

Perka: Ja u domu s nikim ne komuniciram, a oni to ne mogu podnit pa prilaze sami i provociraju, onda dođe do ogovaranja, maltretiranja onih koji se ne mogu branit', te mentalno poremećene i onda opet naj**e taj mentalno poremećeni, a ne taj koji je kriv jer cili odjel maltretira tog jednog i onda taj jedan ispadne kriv jer se iša obranit'. A oni samo znaju udarat' te neke zabrane i opomene.

Istraživačica: A šta vi mislite kako bi to trebalo biti? Šta bi vi prominili da bude bolje?

Perka: Ne može se to prominit'.

Istraživačica: A da može?

Fićo: Pa ja bi zaposlia nekog ko bi to radia sa dušom i srcem. Bila je ta jedna pripravnica koja je bila super, vodila nas je na piće na more, izlete i na kraju nije dobila posal jer je bila predobra, a onaj koji testira strogoću na tebi, taj dobije posal.

Istraživačica: A ne valja biti ni samo prepušten emocijama, al' evo primjećujem da su sada malo drugačiji korisnici, mirniji, pa nema toliko problema ko prije kad su masovno krali. A šta bi sad da dođe neki i da povede druge?

Fićo: Ee neka alfa, a opet bi bilo isto.

Perka: Ma ne može on mene povest, šta će on mene. Ima san ja ponude, al' šta će meni problemi.

Istraživačica: Od koga ponude?

Perka: A i od korisnika i od drugih van doma, al' meni ti problemi ne tribaju. Ja sam tu zbog sebe, a ne zbog parfema. To su povodljivi momci, bezveze.

Istraživačica: Da da. Fićo, vratimo se na Osijek. Tu si bija do koje ono godine?

Fićo: od 13 ipo do 15. Onda san doša ode u prvi srednje, upisa prometnu. Ja sam tražia da dođem vamo, nisam tija u Osijeku završavat' srednju školu, a tad san se lako moga primistit' jer Perka nije bia ode, a da je, teško bi mene vratilo.

Perka: Da san ja šutija, dan danas bi bija u Puli. Svaki put kad ja nešto želin, moran prijavu dobit' da bi doša do toga.

Fićo: A u Osijeku mi je bilo najbolje, iša san u školu, trenira san. U domu bi igra nogomet, spava...

Istraživačica: Jesi šta drugo proba osim duvana i trave ?

Fićo: Nisam.

Perka: Ja sam proba speed, u Puli.

Fićo: E i ja sam, prije dvi godine kad sam doša ode i nikad više.

Istraživačica: A di si proba?

Fićo: A u Varošu.

Istraživačica: S kim?

Fićo: Sa društvom iz Varoša, uglavnom moje godište i stariji. Kad sam upozna druge ljude i svašta, maka san se od toga, vidiya da mi to neće donit' kruva, a vidiya san da mi ni dilanje neće donit' kruva. Ono, od tog društva i to.

Perka: A mene se uvijek gleda ko da san gori, jer mi to sve piše na papiru. Ne gledaju oni kakvi si ti nego gledaju sve po papiru i odma je prema meni drugačiji stav.

Istraživačica: A jel' posli uvide da ti nisi ono šta piše na papiru?

Perka: Neki da, neki ne, al većini je bitno da ne naprave pogrešku. A da je ne naprave, moraju tebi sve zabranit'.

Istraživačica: Onda ste svi pod nekim pritiskom, a šta bi vi prominili da se vas pita?

Fićo: Pa recimo hrana, nije da loše skuvaju nego loša nabava.

Perka: Doručak je otkad san ja doša isti, kad svaki dan vidin isti ko će to jest svaki dan. Meni su marende i ručkovi najbolji, večera zna bit skuvana ujutro za navečer. Manistra stoji od 2 skuvana, još liti može se i pokvarit', i onda ako nekad po tome se**š, ti nevaljaš, razmažen si. A migrantima kuvaju piletinu, a mi šta je volimo ništa, nama se ne kuva. Recimo, ja ne volin hrenovke, pa san mora mazat' majonezu na kruv.

Fićo: Imaš taj domski kućni red, dizanje u 7, imaš doručak, svoja zaduženja, očistit' sobu ,boravak, onda učenje, pa si slobodan, pa ručak, onda opet učenje.

Istraživačica: Pa je'l vi to poštujete?

Fićo: A moraš, al' ako nemaš šta učit', dosađuješ se.

Perka: A sad je ovi litnji režim, stavili večeru u 19h i ti onda od 19h ujutro do 9h nemaš šta jest, to je znači 14 sati nisi ništa stavija u usta. I sad neko ko je doša od doma, ko to nije navika, normalno da mora ić' krast' i ispada da on krade, a nije da krade, nego je gladan. Ti kad dođeš njima da si gladan, oni ti kažu da si napušen pa si gladan, pa ne moš bit' non stop napušen.

Fićo: Neki koji su jaki psihički, izdrže ta ponašanja u domu. Prije bi na večeri uzimali jogurte pa bi posli gađali auta, autobuse i onda kad bi dobili kaznu, napali bi odgajatelje, bacali stolove, svašta je tu bilo.

Perka: A meni je drago da se meni ovo sve dogodilo, jer ja kad dođen u školu i vidin ove momke i cure koji imaju mater i čaču i sve, a ponašaju se ka debili, nezahvalni i razmaženi.

Fićo: Pogotovo u 21.stoljeću, svi su razmaženi i iskompleksirani.

Perka: Recimo, ja sam u Puli sa 12 godina radia sr**a šta oni rade sad sa 15, 16, a ja san još stariji od njih i oni znaju da san proša puno toga pa imaju razumijevanja. Meni sad i kad

profesori počmu nešto, ja samo odem, al' eto, prema meni su ugodni, jedino sam od pedagogice primjetia neki stav i šta ću ja sad.

Istraživačica: Misliš predrasude?

Perka: A e, oni svi to gledaju po papirima.

Istraživačica: Kakvi su ti u razredu?

Perka: A ono, normalni, dica. Ma neda se meni te priče, ova voli onoga, ona voli onoga.

Fićo: A ono, nismo imali ni priliku ni vremena sprijateljiti se s nekim. Ja sam sa 13 godina ima prvu curu, prvu ljubav, bili smo zajedno 6 mjeseci i poslalo mene u Osijek. I mi smo onda prva dva, tri mjeseca za kompjuterom pričali, bilo je sve normalno i ona je samo jedan dan došla da ne može više na daljinu i onda je tu puklo, tu se rasplaka i sve.

Istraživačica: Jel' ona bila iz doma?

Fićo: Nije, sad ima momka već 3 godine, drago mi je, al' ono, bilo mi je žaj.

Istraživačica: Pa kakve su cure sad prema tebi?

Fićo: Pa ono, ok, super, prijateljski, nema predrasuda.

Istraživačica: Je li možeš reći da imaš nekog najboljeg prijatelja?

Fićo: Pa to mi je brat. Brata i familiju, neman sad baš nekog prijatelja. Iman jednog prijatelja šta san ga upozna u dječjem domu u kafiću i on mi uvijek pomogne ako mi treba za duvan, robu. Reka mi je čak i ako oću na faks da će mi platiti'.

Istraživačica: Želiš li ići na faks?

Fićo: Pa razmišlja san o tome, zanima me kineziologija, sport i to.

Istraživačica: Je li van može pomoć dom ako imate ambicije za faks?

Fićo: Mogu ti pomoć' s učenjem.

Perka: To ti opet ovisi od odgajatelja.

Istraživačica: A ti Perka? Imaš li ti kakvih ambicija?

Perka: Ja sam tija upisat' pomorsku, al' me bilo straj, mogu upast' u problem ako padnem razred, mogu završiti' u zatvor jer ako padnem, to je nepoštivanje mjere. Nisan zna šta me čeka, prometnu nisan tija, eto i on je upisa i šta, pa razred, to društvo, sve bezveze, i šta da san ja upisa tu prometnu, opet uđen u to glupo društvo, probleme i sam sebe sj***n.

Fićo: Al' makli smo se mi od tog društva.

Perka: A ima san ja priliku i za stipendiju, al' nisam tija jer i tu ako pican, oduzmu mi stipendiju, a to oni opet gledaju ka kršenje mjere i ja opet u problemu, ovakav, onakav. A to je normalno picavat' sate. Samo zato šta san ja iz doma, meni to može bit' problem ako je izgubim.

Istraživačica: Al ne možeš opet od svega bižat', možda bi ti ta stipendija nešto pozitivno donila, trudija bi se više da opravdaš tu stipendiju.

Perka: A je ,al' opet..

Istraživačica: Naučen iskustvom si odbija?

Perka: A e.

Istraživačica: Bi li tija na fakultet?

Perka: A neman pojma, snać' ću se nekako.

Istraživačica: Kako zamišljaš budućnost?

Perka: Pa kad izađem radit', s njim..

Fićo: Ma mi ćemo otvorit' neki restoran, kafić. Ja kuvar, on konobar. Samo triba imat, volje i truda. Mi kad smo bili u dječjem, mogli smo nešto iskoristit', al' smo bili dica i glupasti. Ja san moga trenirat' nogomet i slijedit' taj put, al' sam prominija 5 domova.

Istraživačica: Al misliš da si ti kriv?

Fićo: Pa i ja i oni.

Istraživačica: Pa ne možeš ti sa 10 godina razmišljati o tome.

Fićo: A eto, ima san potencijala.

Perka: Ja san shvatija da ja ne mogu podnit' pritisak. Meni sad ta sudska mjera završava u 11. misec i onda iden drugu grupu. Al' mislim da će mi tu bit' još gore, njima pogotovo ne daju ništa, a ja ne mogu bit zatvoren.

Istraživačica: A kako zamišljaš život van doma?

Perka: Neman pojma, triba radit', plaćat' stan, hranu.

Fićo: A ja bi volia bit' s babon, pomagat' njoj, radit' i učit' od nje i kuvat' i radit'.

Perka: Mislin, ja znan da ću ja posli s policijom imat' probleme jer su nama i mater i čača bili po zatvorima, da oni mene sad u nekom prekršaju zaustave, vide prezime, odma će sve znat', to tako ide u ovoj državi. Obilježeni smo, al' nije me briga.

Fićo: Zbog grešaka roditelja smo završili u domu.

Istraživačica: Kako vi sebe doživljavate?

Perka: Normalno se doživljavam, ko svako sam sebe. Neman ja sad te neke, da je mene nešto sram šta sam iz doma, meni to ništa ne predstavlja, ko me zna, zna da sam iz doma.

Fićo: Pa ne znam, meni je sve super. Al' mislim da san malo manje komunikativan. Kad san u društvu, ne pričam puno, al' volim slušat', učit'. A mogu birat' oću ić' dobrim ili lošim putem. Vridan san, potencijalan...do mene je, oću li vražjim ili božjim.

Istraživačica: Kakve je posljedice na vas dom ostavija?

Fićo: Pa ono, loše. Loš rad s djecom. Sićam se kad je taj momak u Osijeku umra, to mi je baš trauma. Al' nije se tu moglo ništa, to je bilo do njegovog srca. Al' isto je država tribala sredit' preglede.

Istraživačica: A jel idete u Crkvu?

Fićo: Idemo. Don Darko nan je puno pomoga, i njega će sad krstiti i pričestit.

Perka: Ja iden s njim malo na razgovore, sam, on mi da nešto da pročitan. Sad je to trebalo bit' u 6.mjesec, al' se zbog korone sve odgodilo.

Fićo: Al' super je on, odvede nas nekad na ručak.

Istraživačica: Samo vas dvoje?

Fićo: Ee. I kupija nan je biciklu, al' je ne smimo držat' u domu, pa smo mu je vratili.

Istraživačica: Zašto ne smite?

Perka: A ka zbog sigurnosti, naše.

Istraživačica: A imate li kakve hobije?

Perka: Pa igramo nogomet, treniramo tu u dvorani, iako ja manje. Krenen pa stanen. Opet je tu problem hrana, ne moš se udebljat'. A imamo te turnire domske, tu bi iša uvik.

Istraživačica: Mislite da triba dom imati više aktivnosti za vas?

Fićo: Da. Ili neke izlete.

Perka: A da oćeš sam, opet imaš zabrane. Tipa, ja nisan nikad bija u klubu, jesan jednon, al' to je meni bez veze. Jedan je momak iz doma otiša, potuka se, izbilo mu dva zuba i naj**a i skoro u zatvor završija.

Fićo: Doša krvav cili. Ja san isto bija par puta, al' ne privlači me to.

Perka: Meni je sad samo škola i posal u glavi.

Istraživačica: Mislite li da ste uskraćeni za nešto šta je vašim vršnjacima dostupno ili normalno?

Perka: Ne mislim.

Fićo: Pa jesmo, uskraćeni smo. Za prijatelje, druženje, neki hobi. Tebi dođe prijatelj ispid doma i odma je neki diler. Ne smi ti neko ni doć', odma ga tiraju, bože sačuvaj. Al' eto, sad smo ode nas dvoje.

Perka: A ja san mora napravit' nešto da bi doša. Al' meni je bolje u popravnom nego u dječjem. Tamo je isto bilo maltretiranja i od korisnika i od odgajatelja. Tamo te neko izudara ispod deke i niko ništa ne zna. Ne smiš pijavit' ništa kad te straj. Odgajatelji su manipulirali nama, a ode ne može, kad san stariji.

Fićo: A meni je bilo bolje u dječjem. Nije bilo dice kakvi su sad, nije bilo zloće. Uvik bi se igrali, nešto radili.

Istraživačica: Onda ti nisi bija maltretiran nikad?

Fićo: Ma nešto u Osijeku, al' ja bi se odma maka. Nikad se ne bi potuka.

Istraživačica: Ti si mirniji, a ti temperamentniji.

Perka: A e.

Istraživačica: Dobro, dečki, svašta ste mi ispričali. Mislim da je to to. Hvala vam puno.

Perka: Ništa.

Fićo: Ma nema na čemu.

Mjesto provedbe: Split, dvorište Centra na Brdima

Datum: 17.srpnja 2020.

Trajanje intervjuja: 01:04:55

Istraživačica: Ela Šiško

Sugovornik: Miki

Istraživačica: Za početak, Miki, reci mi koliko imaš godina?

Miki: 17.

Istraživačica: Odakle si?

Miki: Iz Čakovca.

Istraživačica: U koju školu ideš?

Miki: Obrtničku, za frizere.

Istraživačica: Jesi to ode upisa, kad si doša?

Miki: Bija san prije soboslikar u grafičkoj i pribacio sam se na drugom polugodištu. Morao sam položiti njihove razlikovne..i onaj...stao mi je mozak...bio sam u grafičkoj dok nisam položio sve razlikovne, onda sam završio drugu godinu za frizere i sad sam treću.

Istraživačica: Jesi tija tu školu?

Miki: Da.

Istraživačica: Super! Je li ima muških u razredu ili si sa ženama?

Miki: Ima, ima! (smijeh)

Istraživačica: Dobro, Miki. A sad mi reci nešto o svojoj obitelji, svojim roditeljima. Znaš li koju su školu završili?

Miki: Ne znam puno o njima, iskreno. Ne znam, postavite mi vi neko pitanje.

Istraživačica: Dobro. Ajmo onda ovako, otpočeka. Kada si prvi put došao u dom?

Miki: Sa 10.

Istraživačica: Di si bija prije?

Miki: Bija san u Kaštelima. To je bila udruga jedna. To je bija dom za nezbrinutu djecu. Tu smo došli kad sam ima 10godina. Tu smo bili ja, sestra i još dvoje braće. I....

Istraživačica: Koliko oni imaju godina?

Miki: Sestra 18, brat 20 i nešto, ne znam...i ovaj ima 14,15.

Istraživačica: I onda ste svi zajedno došli tu kad si imao 10. A di si bija prije toga?

Miki: Doma, u Čakovcu. S mamom i tatom.

Istraživačica: I šta se dogodilo? Koji je razlog dolaska u Kaštela?

Miki: Pa....

Istraživačica: Kakvi su bili roditelji? Opiši mi.

Miki: Pa nisu se slagali, naravno. Svađali su se, tukli, bla, bla,bla...ono..

Istraživačica: Jesu ikad prema vama bili grubi?

Miki: Pa ono, rijetko. Tata više prema mami. Prema meni rijetko. Tata je baš bija dobar s menon.

Istraživačica: Jesu bili skloni nekim ovisnostima?

Miki: Da, tata je puno pija. Mama je znala dosta pušit'.

Istraživačica: I šta se dogodilo? Jesu se rastavili?

Miki: Mama je bila otišla u drugo selo. Otac bi osta sam, a ja bi osta sa njim. Svi su, inače , bižali sa njom, braća i sestre. Al' uvijek bi se pomirili, 20 puta. Ona bi otišla kod mame. Tu je imala kuću , pa bi tu stala sa svojim bratom i sestrom. Mene bi uvijek pitala, al' ja nisan tija ić.

Istraživačica: A od čega ste živjeli? Jesu tvoji radili?

Miki: Dobijali su socijalnu pomoć. Ne mogu oni baš radit', nije njima do toga.

Istraživačica: Kako?

Miki: Pa ono, ne da im se, ne znam. Al' imaju par braće šta su normalni, ono, rade, bave se svojim obiteljima, rade te svoje rituale. Ovi ostali ništa. Ja ne znan da je otac išta radija.

Istraživačica: A di su sad tvoji?

Miki: Otac mi je mrtav, a mama je....dobro.

Istraživačica: Kad ti je otac umro, koliko si ima godina?

Miki: 13.

Istraživačica: Kako si ti to proživija?

Miki: A na početku mi je bilo grozno, al' puno su mi pomogli odgajatelji u Kaštelima.

Istraživačica: Koji dom?

Miki: A nije to baš dom. Udruga „Nova budućnost“, nije puno ljudi znalo za nas. Bili smo ko neka obitelj.

Istraživačica: Pričaj mi o tome.

Miki: Ovako je to bilo. Najstariji brat je ima tad 15. On je stvarno previše problema radija. Nisu mogli više pazit' na njega pa su ga poslali materi. Onda smo ostali ja, sestra i brat mlađi. I pomoz mi....

Istraživačica: Jeste bili stalno tu ili ste dolazili i doma u Čakovec?

Miki: Pa mogli smo. Oni koji su tili, ja nisam.

Istraživačica: Zašto nisi?

Miki: Ja nisan tija, tamo mi je bilo, ono, grozno...ja kad sam doša tu s 10 godina, drugi svijet mi je bija. Sve mi je bilo nestvarno. Nisan zna šta je stvarno dok nisan tu doša. Bilo mi je lipše, sigurnije.

Istraživačica: Jesi u obitelji bija u strahu?

Miki: Nekad.

Istraživačica: Od čega?

Miki: A ne znam, otac bi doša pijan, vika bi. Odjedanput pleska, mislim, nije toliko nas koliko je mamu.

Istraživačica: A kakvi su ti braća i sestre? Jel se čujete?

Miki: A dobri. Jesmo, jesmo. Imam osmero braće i sestara.

Istraživačica: Jel' ima polubraće?

Miki: Iskreno, ja ne znam. Neki govore da ima, ima više priča. Neki govore da me mama rodila s drugim, da mi ono nije pravi otac, al' ja znam samo njega.

Istraživačica: Dobro, ajmo se vratit na Kaštela.

Miki: Ajmo.

Istraživačica: Kakve je probleme brat radija?

Miki: A tuka se stalno, vika, skaka, ništa mu nije pasalo. Al' danas je skroz normalan.

Istraživačica: Jel' radi?

Miki: Ja mislim da je. U Čakovcu je, al' to je....on je tu, ono, al' tu ima okolo braće, svi u kući...

Istraživačica: Aha.A dokad si bija u Kaštelima?

Miki: Bija san 6 godina. Prvo smo bili baš na moru, unajmivali smo kuću, plaćali svaki mjesec.

Istraživačica: Tko je to plaća? Koliko vas je bilo?

Miki: A mi valjda. Bilo nas je 15. Odgajatelji su bili muž i žena. Bili smo više obitelj, ljudi to nisu zvali dom. Kuća se zvala „Mali raj“. Sve smo imali, bilo je sve super.

Istraživačica: Jesi ima džeparac?

Miki: Da, ma sve stvarno. Sve normalno.

Istraživačica: Kako misliš normalno? Šta ti znači to normalno?

Miki: Pa ono, svako radi svoje. Osjećali smo se da te neko prihvati.

Istraživačica: Ko da si u obitelji!

Miki: Da! Kod tih ljudi si osjetija da ti žele pomoći, čitaju nas. Kad bi ja s njima priča, ko da bi mi ušli u mozak. Naučija san puno od njih, baš su me izgradili. Za život.

Istraživačica: A kako zamišljaš svoj život u budućnosti?

Miki: Pa isto ko i sad. Volim imat svoje svakodnevne rituale. Kad se probudim, pojedem, malo na mobitelu, pa odradim trening, malo se družim, popričam.

Istraživačica: Je li imaš ekipu?

Miki: Ma da, uvijek ja nešto radim, ne volim stat' na jednom mistu. I šta ja znam, popodne obavim veći trening, teži. Odem na balun tu u kvartu.

Istraživačica: S kim se ode družiš?

Miki: Pa imaju ova dvojica. Inače, ne pričam ja baš s ovima iz doma, nemam nikakvih kontakata sa njima.

Istraživačica: Dobro, vratit' ćemo se posli na to. A kako ti je bilo u osnovnoj?

Miki: U Lukšiću, bilo je dobro. Al' bija san malo lud.

Istraživačica: Kako misliš lud?

Miki: A ono, izvodiija san klauna od sebe, nasmijava druge, zeza druge. Tija san negdi nać zabavu. Više pozitivno, al' nekad bi pretjera.

Istraživačica: Daj mi primjer neki.

Miki: Sićan se kad je profesorica stavljala plakate na pano, ja sam doša do nje i provaljiva neke fore. Ona mi je na to rekla: “oš umuknit više?” i pogodila me kredom. Onda san pobiga.

Istraživačica: (smijeh) Ma dobro, nije to ništa strašno. Nisi nikad upada u probleme, tuče?

Miki: Jesam, jesam. Dosta.

Istraživačica: Kad?

Miki: Najviše prije 2 godine, danas je to skroz drugačije.

Istraživačica: A di si najviše radija probleme?

Miki: A di god stignem. Na ulici, u školi...najviše 7.i 8.osnovne. Tad je bilo najgore, al' je onda išlo na bolje. Odgajatelji su mi pomogli.

Istraživačica: S kim bi se tuka?

Miki: Pa s ovima iz škole, sa igrališta, iz razreda.

Istraživačica: A koji su bili razlozi? Ko bi prvi počea?

Miki: A ja bi prvi, oni bi prvi...tako to ide. A razlog, ne znam...opsuje mi mater, šta već...diraju mi brata, pa ja to saznam. A znaju da sam lud.

Istraživačica: Onda si brinija za brata?

Miki: Ae, ono...sestra je brinila o sebi, nije volila da joj iko išta govori, a nije to dobro.

Istraživačica: Ona je sad izašla iz doma?

Miki: Je, al' tribala je drugačije završit'.

Istraživačica: Di je?

Miki: Kod mame. Nju je droga pokvarila, i društvo.

Istraživačica: Di je ona išla nakon Kaštela?

Miki: Ovako... Bili smo u Kaštelima 6 godina, kod te žene šta nan je unajmila kuću. Onda je ona rekla da nas mora izbacit' jer će napraviti hotel, vilu, nemam pojma. Al' našli smo drugu kuću nakon 5 dana, odma poviše. Tu smo bili nešto malo. Onda se udruga odlučila da se moramo priselit' jer je bila na više mista. Tili smo bolje funkcionirat' tako da smo bliže. Te udruge su na sjeveru, Varaždin, Velika Gorica. I u Zagrebu, al' tek kad smo mi došli. Onda smo se preselili i tu smo bili 8 mjeseci i tu sam bija za soboslikara, 1.razred.

Istraživačica: Jel' vam bilo teško otići?

Miki: Ajme, ma, svima. Ima san doli sve, bilo je baš teško. I onda san krenija gore u srednju, upa u loše društvo. I to je razlog zašto san doša u Split.

Istraživačica: Opiši mi to loše društvo.

Miki: Pa evo, naš bi dan bija ovakav. Kad bi išli u školu, išli bi tamo di je pruga i radili gluposti, tu bi vlak prolazija, pa smo se tu glupirali. Gađali vlakove, pljuvali ljude. Mislim ja nisam pljunija na nikoga. I onda bi išli na kraj mosta popit' pivo.

Istraživačica: Pivo? Pa koliko si ima godina, 14?

Miki: Ee. A bili su mi dobri likovi, bilo nan je zabavno. Nisan ja nešto posebno pija. Proba san pušit', svi su bili tu...al' nikad nisan zna pušit', ni cigare ni travu.

Istraživačica: Proba si travu?

Miki: Jesam. Nisam često, dok nisam doša u Split. Mislim, to je bilo na početku, al' šta san ih više upoznava i šta su mi više odgajatelji objašnjavali stvari u vezi ovog doma, onda san presta. I fala Bogu šta jesam. Žaj mi je toga .

Istraživačica: Jesi šta drugo proba?

Miki: Nisam, nisam.

Istraživačica: Dobro, a sad mi se vrati na društvo iz Samobora, Zagreba i do razloga dolaska u Split.

Miki: A ništa, tu sam bija 8 mjeseci, radili gluposti, vraća bi se kasno navečer, odgajatelji se ljutili. I onda su me samo jedan dan zvali i rekli da mi imaju reć' neku vijest. Da u petak idem u Split. Ja sam bija sritan jer znam ovaj dom. Tu sam prije 4 godine bija na opservaciji, to je ono misec dana.

Istraživačica: Znam, znam. A zašto?

Miki: A bija san u toj fazi di sam radija probleme i gluposti.

Istraživačica: Pa jesi ima neku prijavu, kazneno djelo?

Miki: Ne, nikad. Dok nisan doša vamo.

Istraživačica: Onda si, ubiti, doša u Split zbog tih nekih gluposti i kasnih dolazaka . Jesi picava?

Miki: Nisam. Otiša bi ja, al' su ocjene bile ...Bože, sačuvaj.

Istraživačica: Pa šta ti se dogodilo?

Miki: Ne znam, niko to nije moga virovat za mene. Doživija san veliku promjenu. Uvik san bija u sportu, radija svoje stvari...navuklo me, ne znam. Tija san i ja probat...al' bija san sritan šta se vraćam ode, ode znam masu ljudi.

Istraživačica: I onda, nakon opservacije te poslalo vamo?

Miki: Prije 4 godine san bija na opservaciji, nisan zna ni za Zagreb ni ništa. Kako je to bilo ček,ček...Vamo san završija 1. srednje, iša san u 2. al' do pola. Znači, u 2. Razredu, prvo polugodište san tija za frizere.

Istraživačica: Zašto si to odlučia?

Miki: Kad san bija za soboslikara, nije me uopće zanimalo, to nisan tija bit' al' mi je otac uvik tija da budem na nekom gradilištu, neki zidar, nešto. Znan da mi je jedan prijatelj govoriya da je to dobro, da to radin samo da iden u školu, al' meni se to nije svidilo. Iša san na profesionalnu orijentaciju i oni su rekli da je to najbolje za mene. Zna san ja radit', bija san jedan od boljih na praksi. Kasnije san doša ošišat' se u jednom salonu, atmosfera je bila predobra, ljudi su bili predobri . Nakon dan ili dva san otiša popričat' sa njima i pitali su me šta ja želin od ovoga, reka san ka da želin bit' šta više u ovome, nije dugo trajalo, par sekundi razgovor i to je to. Znači bia san prvo na praksi pa onda u školu iša, onda su me tek mogli ispisať kad je bilo gotovo prvo polugodište u 2. razredu. Na praksi sam na Splitu 3. Kažu da sam najbolji naučnik i zapravo jedini dolazim, sad sam ispunia sve sate i reka sam da ću malo manje dolazit' jer se moram više fokusirat na treninge. Rekli su mi oni „dobro, nije ti ovo obaveza, ti si ispunia sve sate, samo ti javi kad ćeš doć' i super“.

Istraživačica: S koliko si proša?

Miki: S 3.

Istraživačica: Pa super! Ajmo se sad vratit' na dom u Splitu. Jesi bia u ijednom drugom domu?

Miki: Ne.

Istraživačica: A kako ti je ode?

Miki: Vamo mi je sve super, osim korisnika. Sve je doslovno savršeno osim korisnika, nikad veća go**a od ljudi u životu nisam vidia. Iman odgajatelje koji su stvarno pre top, a nas je 5 na mom odjelu.

Istraživačica: Kakva je tvoja grupa?

Miki: Niko nije isti, naravno, moram opisat' jednog po jednog. Al' ovako za svaku grupu mogu reć' da je...Bože, sačuvaj.

Istraživačica: Ti se dosada nisi susreta sa korisnicima koji su problematični ili imaju neka kaznena djela?

Miki: Nisam nikad.

Istraživačica: Pa jesi ima kakve svađe s njima?

Miki: E to, uvijek će tražiti neki razlog da se potuku, da se posvađaju, odvratni su. Ne paze do sebe, higijena užas, morate tu bit', provest' jedan dan, onda ćete vidit' šta je to. To su životinje, doslovno.

Istraživačica: Kako ti onda provedeš dan tu?

Miki: Volim sebe organizirat'. Volim imat' svoje ritule, zapravo, volim ih šta manje viđat'. Ima ih tu koji su stvarno neozbiljni, ali odem sa njima jer, eto, šta ću...

Istraživačica: Di odete?

Miki: A odemo tu na baluna u kvartu.

Istraživačica: Jel' se družite sa ovima iz kvarta?

Miki: Ee, a znam neke od prije, samo ja nikad nisam izlazia u svoj kvart, inače, odem u grad. Samo mi nekad dođe ta faza kad mi se neda gledat' ljude.

Istraživačica: I šta onda radiš kad dođe ta faza?

Miki: Stojim u sobi i treniram, ako ću ić', onda neću ić' u velike grupe ljudi.

Istraživačica: Je li imaš nekog prijatelja s kim si baš dobar?

Miki: Ma imam ih 100, samo ne znam...ne volim se s ljudima previše povezivat'.

Istraživačica: Zbog čega?

Miki: Ne vjerujem baš dosta njih.

Istraživačica: Općenito ili govoriš o ljudima iz doma?

Miki: Općenito. Imam neke razloge...

Istraživačica: Al' mi ih ne želiš reć'?

Miki: Ma nije, nije, ne znam...izdali su me, povrijedili, prijatelji, cura. Dobro, to je bilo prije 4 godine, ne bavim se više sa tim.

Istraživačica: Je li ti to bila prva cura?

Miki: Ne, zadnja.

Istraživačica: Ispričaj mi nešto o toj tvojoj vezi.

Miki : A ne volim o ovome, sram me. Bilo ih je više, 4 uživo, 3 priko poruka. Sa dvi san se samo gleda. Nisam ja očekiva ništa ozbiljno, oboje smo svjesni da ćemo prekinut', imamo 14, 15 godina.. ne možemo očekivat' da ćemo se sad mi ženit'. Prekinija sam to jer se nismo puno viđali...

Istraživačica: Zbog doma?

Miki: Ne, nema to nikakve veze...ne znam.

Istraživačica: Jesi ikad doživio ruganje ili prozivanje?

Miki: Jesam, ali ne baš puno.

Istraživačica: Jesi se ikad osjetio žrtvom?

Miki: Ja... bili su to oni stariji... tražili su neku zabavu, to je bilo kod više njih, ne samo kod mene.. ali ovi moje godište ne, al' bija sam prelud za njih, bija san na nekoj većoj razini od svojih vršnjaka.

Istraživačica: Družiš se sa vršnjacima ili sa starijima?

Miki: Sa svima doslovno, stvarno znam dosta ljudi. Danas kad pogledam svoje iz osnovne, sad su oni nekako više ja prije. Ja sam sad smiren, a oni puše travu, klošare se .

Istraživačica: Misliš, ti si to odavno proša?

Miki: Da, svi govore da san preozbiljan za svoje godine.

Istraživačica: Šta misliš zašto je to tako?

Miki: Pa mogu ja nekad bit i lud. Nisan sad baš uvik i ozbiljan.

Istraživačica: Poštuješ li pravila domska?

Miki: Nekad se dogodi da nisam, al' govore da sam ja njima najbolji, da sam ja uzor doma, da se svi tribaju ugledat' na mene. Kažu da imam nekih mana, ne može bit' sve savršeno.

Istraživačica: Onda su odgajatelji u Kaštelima odradili dobar posao, čuješ li se još s njima?

Miki: Nisam, ovi muški odgajatelj, on je umra, ima je rak. Ti svi domovi, to se sve raspalo. Oni su cilo vreme pokušavali da se sve riješi. Da svako otiđe svojim putem. Znači, on je umra, ta je žena radila sama, mene su poslali u dom, jednoga su poslali na faks, on je već odrasta i radi, sestru su dali kod matere, mlađi brat je u Samoboru u domu, isto neki popravni.

Istraživačica: Kakvi je brat?

Miki: Bože sačuvaj, ima 15 godina. Ja kad se čujem sa njim sve mi živo laže, ka da je dobar, da ne puši, da ne pije, ne tuče se, a sve suprotno. Stvarno mi je žaj njega, glup je, ne kuži dosta toga. A šta ću mu ja, neće dobro završit'.

Istraživačica: A ostala braća i sestre, jesu stariji od tebe?

Miki: Ima dvoje mlađih, sve ostalo starije.

Istraživačica: Di su mlađi?

Miki: Mlađi nisu sa mamom, većinu vremena, nego ih stariji čuvaju. A mama je našla drugoga i sad se ne bavi sa nama, ajmo reć...isto tako, ja danas kad nazovem braću, oni vide da mi ide, da san se maka od nekih stvari, da san shvatija neke stvari i vide kako odustajem od njih. Al' ajmo reć' iz dobrog razloga. Možemo bit' u kontaktu nekom, ali sad neki posebni odnos, da bi ja njih stavija na 1. misto, ne baš.

Istraživačica: A koga stavljaš na prvo misto?

Miki: Treninge, Boga.

Istraživačica: Ideš u Crkvu?

Miki: Ne baš, ali volim slušat' o tome.

Istraživačica: Je li imaš sakramente?

Miki: Imam, imam. Na primjer, kad mi treba neka motivacija, Bog me najviše motivira da se dignem.

Istraživačica: Šta planiraš nakon doma?

Miki: Brzo izlazim, za manje od godinu dana. Odgajatelji kažu da ćemo se sad uozbiljit', tražit' stan. Na kraju je bitan samo posal, al' ja virujen da ću ostat' u ovom salonu. Škola je najbitnija, imam dobre mentore. Najbolji su u gradu sada.

Istraživačica: Imaš li možda neka ružna iskustva iz doma, šta bi ti prominia?

Miki: Volia bi da nikad nisam pušia travu vamo sa njima, volia bi da sam prije zna neke stvari dok sam doša vamo, da su ovi ljudi go***a, da samo manipuliraju drugima, da im je sve igra, samo se klošare, ništa im se ne da, baš su odvratni po svakom smislu.. ne znam šta još.. volia bi da sam malo više bolji prema odgajateljima, ako meni nije dan kako san planira, ja gotov, odma poludin, oden u sobu izderat' se, ne dirajte me..onda odgajatelj dođe smirit' me, ali mi većinom da loš savjet. Meni u danu treba biti treninga, moram izać' malo da prodišem.

Istraživačica: Je li ima problema sa izlascima?

Miki: Ima san prije, ali nisam ja baš puno u tome. Evo, kad je bila Nova godina, doša sam ujutro i nisu mi ništa rekli. Bija sam u kafiću sa ovima, neke znan godinama, neke misecima, al' se ta grupa raspala, al' dobro briga me.

Istraživačica: Jesi ikad ima ikakve prijave u domu?

Miki: Nikad prije nisan ima, dok nisan vamo doša. Znamo se potuć' tu međusobno i onda dođu odgajatelji, odma policija, ovo, ono...ja se, inače, nikad u životu nisam vozia sa policijom u autu sve dok vamo nisam doša. Mene toliko sram bit' pored njih, još da mi tu očitaju lekcije, ne mogu drugačije...bija sam čak i nedavno u policiji, ovaj jedan mi je opsova oca, poludia san, potuka se, dobili prijave svi.

Istraživačica: Šta znači ta prijava kad je dobiješ?

Miki: A to ka stoji na papiru, i znam da govore svi da kad se ide tražit' posal, da se to sve vidi na papiru.

Istraživačica: Aha. A šta je sa hranom? Jesi ikad bia gladan?

Miki: Nisam. Pojedem sve, doslovno. Kad mi je trening kasno navečer, ja ih pitam da mi daju, al' dosta njih se žali, meni je sve super.

Istraživačica: Jel' te strah izlaska iz doma?

Miki: Nije, radit' ću sve šta i sad. Mogu radit' šta god ja oću, mogu bit' šta god oću.

Istraživačica: A šta ćeš sa familijom?

Miki: Ništa, tu i tamo ćemo se čut', ali ništa posebno...nije da me baš briga. Čujem se s materom skoro svaki dan, evo u ponedjeljak idem napravit' osobnu. Sritni su šta dolazim.

Istraživačica: A ti?

Miki: A moran ić', baš mi se njih da gledat' tamo. Živcira me jer su mogli bolje svi, fali im obrazovanje definitivno.

Istraživačica: Onda si ljut na njih?

Miki: Aha.

Istraživačica: Jesi ti jedini koji završava školu u familiji?

Miki: Da. Evo sestra mi je pala 1. srednje, sve zbog društva, jer nije dolazila. Sestra mi je bila najbolja sve dok nije, a šta već...

Istraživačica: A želiš li ti u budućnosti obitelj?

Miki: Ne, ne zanima me to stvarno. Meni to nije nešto najbitnije, ne želim to. Ja želim imat' samo pasa, sebe i radit' šta i sad i to je to... ja sretan.

Istraživačica: Dobro, a kako je sve ovo utjecalo na tebe? Kako ti sebe doživljavaš?

Miki: Ovo je sve lekcija, sve se s razlogom događa. A ako je moralo meni, dobro. Mislim, briga me. Za svaki problem šta se događa u svitu, sve neke loše stvari, uvik može bolje, samo se treba okrenit' tome. Preživia sam dosta toga, al' briga me, idemo dalje. Neću se sad držat' u sjeni ka da me nema. Idemo dalje, šta ću. Moralo se dogodit', dogodilo se. S vremenom sam izgubija povjerenje u ljude, sve ono šta sam mislija da je dobro, sad me briga za to. Prije mi je bilo bitno da nađem nekoga baš bliskog, sad ono, briga me. Ja ne ulazim u tuđe informacije kao da nešto ispitujem. Ja ,evo, danas, družim se s nekim 3 miseca, ne znam mu ime, a znam mu nadimak. Neću ulazit' nikad u neke dublje informacije.

Istraživačica: Zašto?

Miki: Nije moja stvar, iman par ljudi s kojima sam godinama dobar, nije da ja njih pitam, sami kažu. Ne volim one drame. Daj, biži ća s tim dičjim glupostima, ne da mi se to slušat'!

Istraživačica: Je li daješ prostora da će se to u budućnosti možda prominit? Možda baš nađeš nekoga s kim se želiš povezat.

Miki: Zašto bi bilo ikoga? Ne mora bit. Možda ima dobrih ljudi, al' treba ih pronać', možda se sve i promini.

Istraživačica: Da, Miki. Misliš li da si obilježen jer si dite iz doma? Misliš li da će te ljudi drugačije gledat' ili da će ti u životu bit teže?

Miki: Ne, ne. Bez obzira, sve prolazi, ništa nije vječno, neće to utjecat' na mene jer znan da iden dalje, sve će se okrenit'. Ima puno drugih stvari izvan ovoga doma, još ih triban upoznat'.

Istraživačica: Tako je, hvala ti, Miki!

Mjesto provedbe: Split, dvorište Centra na Brdima

Datum: 20.srpnja 2020.

Trajanje intervjuja: 01:10:55

Istraživačica: Ela Šiško

Sugovornik: Žuti

Istraživačica: Žuti, da ti odma zahvalim na sudjelovanju! Reka si mi da imaš 17 godina, reci mi odakle si?

Žuti: Rodom iz Splita, mater mi je sa Čiova, a otac Slavonac iz Siska, tako da sam ja polu Dalmatinac – polu Slavonac..

Istraživačica: Malo lin, malo vridan.

Žuti: Ae, evo tražin posal, tj. već san ga naša.. mislin naša san ga, ajmo reć', ali triba izvadiť učeničku iskaznicu. To mi je sad stalno u planu, a posal da peren brodove. Ajmo reć' da odrađujen praksu pomorske škole

Istraživačica: Znači, ideš u pomorsku školu?

Žuti: Ne,ne. Idem u stolare, al to je ,ajmo reć', praksa pomorske škole, pranje brodova.

Istraživačica: A ko ti traži posal?

Žuti: Ma ja sam.

Istraživačica: Jesi li do sada radia?

Žuti: Ne, ali imam veliku želju radit'. Ja nekakao iman viru, recimo, mene nekad počne vatat' nevjerica, ali to treba slomit i nastavit vjerovat, ja san ima, ka, filing da će danas nešto bit' od tog posla , sad mi već počinje padat to, ali želim to izbit. Bez vjere nema ništa.

Istraživačica: Religiozan si?

Žuti: Jako!

Istraživačica: Jel ideš u Crkvu?

Žuti: Jesan, jučer san bija na misi. Bilo je ludilo!

Istraživačica: Jel imaš sve sakramente?

Žuti: Iman, ja mislim da je sve bilo kad san bia u Međugorju. Jeste vi ikad bili, znate onaj krupni Vinko, on je to sve napravio.. to je kad san bia u domu u Lukšiću.

Istraživačica: Dobro, sad ćemo po redu. Ja ću te ispitivati, a ti ćeš mi prepričavati. Za početak mi reci nešto o svojoj majci i ocu?

Žuti: Mater mi je teži narkoman, drogira se preko 30 godina i više, bila je na heroinu. Ne znan ni za jedno ni za drugo, zadnje šta sam čua je da je završila na psihijatriji, ja mislim na Rabu. Ispran joj je mozak dosta, stalno radi neka sr**a.

Istraživačica: Jel imala ikakva kaznena djela ona?

Žuti: A kužite, ne može ona baš imat kazneno djelo jer ona je, kontate, ovisnik. Sve šta radi, ona toga nije svjesna.

Istraživačica: Jel se čuješ s njom?

Žuti: Ne više i ne želim. Nisam je prekrižia, al ono, idem dalje, neću se vraćat na to.

Istraživačica: A otac?

Žuti: Otac je u mirovini vojnoj, ima PTSP. Ima dosta zdravstvenih problema s kostima. Npr., bia je radia neko vrime, dosta je poslova radia, radia je ka poštar pa je dobia probleme s kukom, biće kako mu je puha vitar...mislim, nisam spava cilu noć pa mi teško objašnjavat' stvari.

Istraživačica: Dobro je, polako ćemo. A di on sad živi?

Žuti: Ne znan di je, ima neku curu. On van je Hare Krišna, on van je u tome. A šta se tiče matere, nju uopće ne treba uzet za ozbiljno, njoj je cili život drogiranje. Ja sam, inače, vanbračno dijete, otac je bia u braku, pa se razveo odavno i onda je posli tek doša vamo, ali ne znan zašto je dolazia vamo. Dolazia je u Vrsine.

Istraživačica: Onda su se tako tvoji upoznali, kad ti je otac dolazia?

Žuti: Ae, 100%. On je njoj tija pomoć, onda san ja čua priče, to je mene iznenadilo, da se on isto drogira, znate, društvo, ovo, ono...

Istraživačica: Jel imaš braće i sestara?

Žuti: Ne, zato mi je kriva mater.

Istraživačica: Jesi ikad ima odnos s roditeljima? Kako bi opisa vaš odnos?

Žuti: A ono, nisam bia sa materon, ne znan, ne volim baš pričat' o tome, teško je.

Istraživačica: A jel imaš babe i dide, tete, nekoga?

Žuti: Ne znan nikoga, znan samo da mi je baba umrla od matere, a šta se tiče života s ocen, bia je dosta težak. PTSP, ne može on bit normalan ni da oće, nikad mi nije priča o svojim problemima. Ja bi uvijek ovako napravio neko s***e doma, onda bi on mene tuka i to..

Istraživačica: Znači, živio si s njim? Dokad?

Žuti: Do 14-e godine, onda sam otišao u Lukšić, onda sam se vratio kod oca, pa sam došao vama. Prituka sam mater jer me išla napast, puka mi je više film, slomio sam joj 4 rebra, teška tjelesna ozljeda, ali opet ja vidim nešto dobro u njoj, ne treba je shvatiti ozbiljno. Ona je odbacila optužbu.

Istraživačica: Nije te tužila?

Žuti: Tužila me država.

Istraživačica: Kako je došlo do tog sukoba? Jeste li tada živili zajedno?

Žuti: Ne, ne, ja sam dolazio na Čiovo, ona je prije bila u naselju u Trogiru, pa je prodala neki stan, a stan je bio ludilo dok je bila baba, žao mi je, sad je neka rupetina. Šta je napravila od toga, to je jad i bijeda uč' u to. Mislim ja sad trenutno ne znam da je ona i šta, zadnji put kad sam bio u Trogiru, došla sam na vrata, pokuca sam, nije je bilo.

Istraživačica: A da je otac bio kad se taj sukob dogodio?

Žuti: On je nešto bio u bolnici.

Istraživačica: Koliko si imao godina tada?

Žuti: 15, taman kad sam izašao iz Maestrala.

Istraživačica: A zašto si bio u Maestralu?

Žuti: To je bio dječji dom, jer nisam mogao živjeti s ocem. Moj otac je zapravo napravio pogrešku. On je mene trebao ostaviti u domu. Ja sam iz rođilišta odmah išao u dom u Splitu, u Maestrala. Koliko god ja cijenim njegov trud, on nije mogao biti dobar otac.

Istraživačica: Jel misliš zbog njegove bolesti?

Žuti: Ee.

Istraživačica: Ajmo onda od rođenja...

Žuti: 24.12.2002., na Badnjak, a ćaća na Uskrs, i to nije sve, imao sam Krist u imenu.. vidite koja je to milost Božja. Kaže mi baš jedan volonter kako mu se sviđa šta ja imao to osvještenje. Otac mi je bio religiozan, onda sam i ja, ali nije mi on nikad nabacivao to. Ali ja mislim da je bit vjere ljubav prema Bogu, nema tu sad nikakve filozofije, kad imaš ljubav to ti je dovoljno.

Istraživačica: A šta tebi u životu fali?

Žuti: Ne znam, pa najviše mi fali posao.

Istraživačica: A šta misliš šta bi bilo kad bi imao posao?

Žuti: Ima bi para, imao bi vremena za potrošiti, pa i postao odgovorniji, moralniji i sve.

Istraživačica: A brzo izlaziš iz doma?

Žuti: Produženo mi je, ali ne želim da se to odugovlači, želim šta prije izaći, ne mogu više stati tamo, nije to dobro za mene. Slušajte, 2 ipo godine, nije to lako. U onom domu sam bio niti godinu dana.

Istraživačica: U Lukšiću? Kako ti je tamo bilo?

Žuti: Pa ok, bilo je zapravo lipo, a u isto vreme i dosadno. Al je bilo lipo misto.

Istraživačica: Jesi se tu družia, jesi ima prijatelje?

Žuti: A je, bila je neka ekipa, mala dica, pa smo svaki dan radili gluposti. Onda ja, jer san bia stariji, bia san uvik u problemu.

Istraživačica: Šta si radia, koje probleme?

Žuti: Razbia san neku ogromnu televiziju.

Istraživačica: Jesi bia kažnjen?

Žuti: A jesan.

Istraživačica: Kako?

Žuti: Oduzima mi se džeparac, pola posto.

Istraživačica: Opiši mi taj svoj život u domu, kako ti je prolazilo vreme?

Žuti: To je sad jedan detalj kojeg se ne mogu sitit', vamo nas kad nema škole bude u 9h, sad ne znan jel' nas tamo budilo u 7h ili smo mogli stat' budni, stvarno ne znan.. bila tamo neka plavuša, u koju san se ja zaljubia, došla u dom, pa san baš bia lud za njom. Al' je bila obična sponzoruša, al' san ja bia napaljen na nju. Ona bi rekla: „ očisti grupu“, i ja bi' očistia. Ja san se osjeća ka' sluga, volia san igrat tu ulogu, al' to san odbacia od sebe, to nije dobro.. to je, zapravo, posljedica psihičkog poremećaja kojeg mi je mater napravila. To san tek nedavno skonta. Onda san ima neku curu koju san upozna na psihijatriji u Zagrebu.

Istraživačica: Bia si na psihijatriji?

Žuti: 3 puta san bija, sad se ne mogu sitit kad.. sve je to bilo prošle godine, al' sve šta piše tamo, to nema veze s vezon. Ne znan jesu me oni tamo tili ličit ili...nema mobitela, nema ničega, zaključan, šta ću ja tamo radit'. Davali mi tablete. A to je baš, ono...nisu nas nikad s'vaćali ka osobe. Ne volin to purgersko, nisu prema nikome bili ok.

Istraživačica: Zašto si tamo završija?

Žuti: Ima san neke probleme...a tija san ubit jednog korisnika s kojim san se potuka, ono, ne želin se vraćat. Ee i onda me ta cura ostavila, al' naučia san lekciju, kad previše paziš da ne povrijediš ljude, ljudi povrijede tebe. Ja san odma vidia da to neće bit dobro, jedan detalj mi je promaka baš, bila je dosta intelektualna, iman neki straj da ovo ne dođe do nje.

Istraživačica: Neće, neće.

Žuti: Ona se išla objesit, ka', ubit', to je zapravo veliki grijeh, Bog ti je da' tijelo, a ti ga ideš oduzimati.

Istraživačica: Jesi ti ikad pomislia na to?

Žuti: A došlo mi je 100 puta, al nisan nikad. Promaka mi je jedan detalj kod nje, ja san njoj prvi pružia ruku, a po bon-tonu žene prve pružaju ruku muškarcima.

Istraživačica: Pa ti trebaš bit gentleman i prvi pružiti ruku.

Žuti: Ovaj će bit Rambo, T-rex (pokazuje na dijete u prolazu). E da, to je isto jedan detalj, kad san bia mali, dugo vremena su me zanimali dinosauri i prapovijest, zna san stvarno dosta stvari i znan još uvik, al' se ne bavim time i tako mi je žaj šta se ne mogu vratit na to.

Istraživačica: Kakav si bia u školi?

Žuti: Bia san dobar, vrlo dobar i onda san nešto zas** u 7. Razredu, moga san ga završit' bolje. Nisan i to namjerno nisan završia, bija je neki privatni problem. Malo bizaran, sram me uopće pričat' o tome.

Istraživačica: Jel ima veze s mamom?

Žuti: Zapravo ima, u trenutku kad san triba imat najviše roditeljske pažnje, majčine pažnje, ja je nisan dobia i to je problem veliki.

Istraživačica: Šta si napravia? Zašto si tad popustia u školi?

Žuti: Pa uša san u pubertet, ovo sad nisan reka nikome prije. Uša san u pubertet i počelo mi je ono spolno napaljivanje i palilo me da idem na neke izazove koji su rizični po mene. Ima san uvik šemu kako ja to mogu napravit' da me ni'ko ne skuži. Mislim, skužili su me jedanput i bilo me sramota al san posli nastavia. Uzea bi knjigu i počea bi parat' listove i onda bi masturbira na žensku.

Istraživačica: Jesi to u školi radia?

Žuti: Da, u razredu.

Istraživačica: Je li itko to primjetia?

Žuti: Nisu, nisu primjetili nikad da param knjigu. Ja sam se izložia riziku al to je bila najgluplja stvar.

Istraživačica: A znaš da je i to grijeh?

Žuti: Da, želim se toga ostavit'. Možda je to povezano šta su me prestale zanimat' životinje, šta se tiče ovih izumrlih životinja.

Istraživačica: Onda su te prestale zanima životinje a počele zanimat žene?

Žuti: Ee (smijeh). Mislim, domaće životinje me još zanimaju. Čita san dosta o tome kad san bija mali. Kune i grlice obožavan. Al dobro, ajmo mi nastavit'.

Istraživačica: Triba si onda ić u veterinarsku školu.

Žuti: Da nisan radia ono sa knjigama, moga bi. Onda san 8. razred počea dosta picavat', onda san proša sa 3. Ima san odličnu razrednicu u Lukšiću, ona mi je uz pomoć drugih roditelja kupila mobitel.

Istraživačica: Kakvi su bili prema tebi u razredu?

Žuti: Pazite ovo, znate li ko je Yuri Boyka?

Istraživačica: Ne znam, ko?

Žuti: Onaj istetovirani zatvorski borac, dobro, nema veze. Mislim da je ljudsko tijelo, samo po sebi bi trebalo bit' oružje, ne da bi trebalo, nisan spava pa ne znam više ni šta govorim. Prije

sam volia pištolje, noževe i to. Draže mi je ko sport, više volim to, ne ko oružje. Treba imat' veliku kontrolu u sebi, treba bit' jednostavno čvrst, s jedne strane treba trenirat' i imat' mir u sebi. Već tjedni prolaze, a nikako da se uvatim treninga.

Istraživačica: A kako provodiš dane u domu?

Žuti: Otiša bi u ovu udrugu, u maloj školi.

Istraživačica: Koja je tu udruga?

Žuti: Imamo Lido, imamo Most. Ili je nešto sasvim treće, ne znam.. to je kao upoznavanje svojih talenata i te gluposti.

Istraživačica: Pa jel imaš koji talent?

Žuti: Imam, recimo, nedavno mi je postao talenat za pjevanje, prije sam loše pjeva. Kako bi' reka, pjevam dobro neko vreme, onda baš zas***m. Lakše ću otpivat' Demi Lovato, nego nekog metalca, iako više volim žestoku muziku, al' volim, naravno, i opuštajuću.

Istraživačica: Dobro je, Žuti, ajmo se mi sad malo vratit' na tvoj život.

Žuti: Mi smo sad otišli na Jupiter, moramo se sad vratit na Zemlju.

Istraživačica: Da. Znaš li šta su ti mater i otac završili, koju školu?

Žuti: Mater je završila neku poljoprivrednu, nije završila 100%, a otac, znate, kako je bila Jugoslavija, nije bila toliko bitna škola. Ko je tija radit', moga je. On je rođen 96.e. Ne! 69e, koji san ja glupan.

Istraživačica: Ti si onda iz rodilišta otiša u dom? I onda te otac uzeo do 14e?

Žuti: E, od 5.godine do 14.godine . Do 5.godine san bia u domu u Maestrala. Jedino za šta sam zahvalan, svi sa materine strane, svi su bili za pobačaj. Moja mater je napravila to mojoj braći i sestri, ko je već bia, bilo ih je dvoje, jedno prije mene dijete, jedno poslije mene dijete. Teško mi je to oprostit' njoj, uvik san tia imat' braću i sestre. A ja i s ocem ka da san i bija sam, on nikad nije bia za taj neki odnos, ništa posebno.

Istraživačica: Pa jel te čuva? S kim si provodia dane?

Žuti: Ma bija san sam u sobi, on bi bija u drugoj prostoriji.

Istraživačica: Jel bija sklon nekim ovisnostima? Jel pija?

Žuti: Ne, samo je pušija. Al tija se ostavit'. Jedanput sam ga vidija samo da mrviti travu i to mi je bilo čudno.

Istraživačica: Aha, a kakav je bija prema tebi?

Žuti: A ono, tri puta sam ga vidija da je plaka i to me baš slomilo. Ka mali san često sanja da je umra.

Istraživačica: Toga si se boja?

Žuti: Ae, ja njega još uvik volim, ka i on mene. Al j****a, ne može ni sebi pomoć, a tija je meni. Al' napravija je pogrešku, al' ne treba na to gledati loše.

Istraživačica: Koju pogrešku? Šta te uzeo iz doma?

Žuti: Da, treba me ostavit' tamo. Zato šta nije bija dobar roditelj, nije me odgaja, samo se brinija o meni. Bit roditelja je da se brine o meni i da odgaja. Sićan se da je ima knjigu „Kako odgajati dijete“, al' to je samo stajalo tamo i kupilo prašinu.

Istraživačica: A šta je falilo njegovom odgoju?

Žuti: Recimo, kad bi on priča, ja bi uvijek mora štitit'. To mi se nije sviđalo. A šta se tiče matere, mater mi je često davala drogu.

Istraživačica: Koju drogu?

Žuti: A ono klasično splitsko, trava i speed. Al' speed mi se otpočetka nije sviđa.

Istraživačica: S koliko si godina proba speed?

Žuti: To je bilo, ja mislim, prošle godine. Il' prepošle, ne znam. Ona bi to meni dala kad bi doša kod nje.

Istraživačica: Je li pušiš travu?

Žuti: A dobro, trava nije droga, al' treba i tu imat' kontrolu. Pušija san travu dosta dugo, zaredom. I reka san sebi da ću malo stat', nije dobro svaki dan. Ništa nije dobro pretjerano.

Istraživačica: A je li piješ alkohol?

Žuti: Pa ono, popijem. Al' da sam lud za tim, ne. Jedino kad san bija zadnji put s prijateljima u kafiću. Ja pijen skroz pomalo, meni treba uru da popijem pivu. Ne mogu brzo, bude mi muka.

Istraživačica: A piješ li kakve tablete?

Žuti: Pijem za bubrege, iman ciste od matere. Genetski.

Istraživačica: Aha. A ispričaj mi kako je to bilo kad ti je mater dala drogu prvi put?

Žuti: A jeste vidili kako izgleda proces pripreme?

Istraživačica: Pa i ne baš.

Žuti: Pa eto, kad bi pripremala, uzeo bi. Al' totalno san protiv toga.

Istraživačica: Je l' misliš da je ok od nje šta ti je to dala?

Žuti: A svi meni govore da nije ona kriva. E, izostavija sam jedan detalj. Moja mater me jedanput udrila svom forcom između nogu samo zato šta san otvorija kišobran, to je bilo tako bešćutno od nje. Jedan put me , isto tako, neki lik kad sam bija mali udrija između nogu. Ja san se skvrčija, a ona se nije ni okrenila. To je za ne povirovat', ljudi bi pomislili da pričan gluposti.

Istraživačica: Je li ti žaj šta si je napa?

Žuti: Ne znan...

Istraživačica: Misliš da se puno toga nakupilo u tebi?

Žuti: Je. Stalno je nešto izigravala preda mnom. Zlostavljala me. Ponekad bi me uvatila u klinč, njoj bi to bilo zabavno. Uvik bi završilo da bi ja nju puka nogom u bradu ili nešto.

Istraživačica: Onda je to bila tvoja samoobrana?

Žuti: E, onda bi ona na mene: „Majmune, udrija si me!“

Istraživačica: Je li te otac ikad udrija?

Žuti: Nego šta je. Bacija stolicu na mene. On je sve shvaća ka moj problem. Recimo, ja san uvik ima dojam da bi on bez problema uzeo sikiru i krenija na mene. Al' nije nikad to napraviya. Uvik san ima osjećaj da je puno luđi nego šta san ja vidija.

Istraživačica: Onda si uvik bija u nekom strahu?

Žuti: Da. On je ima PTSP, onda san ja dobija PTSP od njega. I zato ja nisan moga vratit' onome liku kad me trisnija. I onda više nisan to tija imat' u sebi, pa san onoga maloga natuka u grupi.

Istraživačica: Kojega?

Žuti: Mihaela. Ima vamo ožiljak.

Istraživačica: Zašto ste se potukli?

Žuti: Ma on je debilčina teža. Bija je s nama ok, al' je izdajica teža. Juda. Još je takvi...pritija odgajatelj. J****e budale.

Istraživačica: Kakav si s odgajateljima?

Žuti: Super. Znae Bokija, lik je legenda, trenira judo. I Mihael njemu dođe 'oće se tuć'. Budala..

Istraživačica: A jesi se i s kim još tuka?

Žuti: A puka san ovu jednu žensku. Glupo, a šta ću.. digla mi je živce, išla me napast. Triba san je samo gurnit od sebe. Uvik me provocirala.

Istraživačica: Jesi ikad prvi započea?

Žuti: Nikad , nikad nisan prvi provocira. Al' kad bi mene, ima san povoda uzvratit'.

Istraživačica: Fizički?

Žuti: Prvo verbalno, onda fizički. Al' kako sazrijevamo, kontamo da nema smisla. Jer da se sad svaki dan u domu tućemo...

Istraživačica: Nije rješenje tuča.

Žuti: Normalno. Ubiješ čovika i šta. Ako ćemo se već tuć', najbolje otić u ring. A ne da bude nepošteno, da ti dođe neko sa strane, ubode te. A taj Mihael misli da je bolji od mene, živi u iluziji. Al' neću o tome, skrenija san s teme.

Istraživačica: Da. A čekaj, kad si doša u Split zbog napada na mater, kako nisi iša na odjel sudske?

Žuti: Jer je mater odbacila optužbu. Mene su teretili za krađu , a ja nisan ima veze s tim. Balavac od 14 godina , šta je doša na opservaciju, pari milo dite, a pokra je Crkvu. I šta sve nije, njega ko da ispunjava kranje. Kranje?

Istraživačica: Krađa.

Žuti: Nisan spava. Inače često nemirno spavan. I kad se probudin, probudin se umoran.

Istraživačica: Imaš li noćne more?

Žuti: Pa ne znan. Al' iman poluciju.

Istraživačica: Onda želiš curu?

Žuti: Ae.

Istraživačica: Jesi je ikad ima?

Žuti: A uvek bi bilo skoro, pa ništa.

Istraživačica: A kako zamišljaš svoju budućnost? Kad izađeš iz doma?

Žuti: Meni je Bog reka da pričekan i da se ne brinen. Neman se šta brinit.

Istraživačica: Želiš li imat obitelj?

Žuti: Da, svakako. I želim imat' djecu. Nikad ne bi tija da se moje dijete osjeća loše u mom prisustvu. Nikad. I ne želim im pružit' život kakvi su moji roditelji meni pružili.

Istraživačica: Da. A kako ovaj dom utječe na tebe? Je li on pozitivna strana tvog života?

Žuti: A nije baš. Svako isijava neku energiju, a ima previše energija tamo. Nije baš jednostavno. Nemate tu prijatelja ni neprijatelja. Kad oću, družim se s ekipom, kad oću bit' sam, budem sam. Ekipa u sudskoj je bolja, prihvatili su me.

Istraživačica: A u obiteljskoj te nisu prihvatili?

Žuti: Ni oni mene, ni ja njih.

Istraživačica: Zašto?

Žuti: Ne može svako sa svakin.

Istraživačica: Jesi gotov sa školom? Nisam te pitala.

Žuti: Trebam razredni riješit', puno san picava. I još jednu godinu.

Istraživačica: Dobro je , Žuti, više ne znam šta smo sve pričali. A kako ti sebe doživljavaš?

Žuti: Ja sebe ne doživljavam. Imam neko poimanje sebe da ja nisan ovo kako izgledam. To je samo moj izgled. Kad umrem , neću ja umrit' nego moje tijelo. Ja sam duša, dijelić Boga.

Istraživačica: Ko te tome naučija?

Žuti: Ja ne želim pripadat' nekoj religiji. Ja mislin da je jedan bog Otac, i svako ga poima kako kome odgovara. Sitija san se jučer, imamo boga Oca i majku prirodu. Recimo, Indijanci

štiju Majku. Sviđa mi se njihov život. Kad bi išli ubit' bizona, prvo bi se pomolili nad njim. Ljudi ne tribaju ić' protiv prirode.

Istraživačica: Slažem se. A reci mi šta triba promijeniti u domu, da bi bilo prirodnije?

Žuti: A gledajte, tu se ništa ne može prominit'. Stvari koje mi se ne sviđaju su...imamo premalo slobode, stalno vrtimo istu hranu. Šta se tiče para, ja neman nikoga ko će mi dat' para, onda moran žicat za duvan.

Istraživačica: Budeš li ikad gladan?

Žuti: buden. Navečer.

Istraživačica: Poštuješ li domska pravila, kasniš li navečer?

Žuti: Dikod. Al' nekako ih preduhitrim, taman me žele prijavit', ja dođem.

Istraživačica: A šta ti se sviđa u domu?

Žuti: Pa iman di spavat, eto.

Istraživačica: A di ćeš nakon doma? Kod oca?

Žuti: Nema šanse da se vraćan kod roditelja. To je horor svaki dan proživljavat'. To bi me ubilo da opet iden tamo.

Istraživačica: Hoće ti dom šta pomoći?

Žuti: Ma šta će mi pomoć', kad nisu ni dosad...

Istraživačica: A imaš li nekoga van doma, da ti pomogne?

Žuti: A valjda će neko, ne razmišljam o tome. Iman taj problem da se vraćam na prošlost, al' triba gledat' na budućnost. Jer kad se vratin na prošlost, past će meteor.

Istraživačica: Dobro je, Žuti, onda se više nećemo vraćat'. Idemo dalje. Hvala ti na sudjelovanju.

Žuti: Ništa.

Mjesto provedbe: Split, dvorište Centra na Brdima

Datum: 31.srpnja 2020.

Trajanje intervjuja: 00:45:16

Istraživačica: Ela Šiško

Sugovornik: Taki

Istraživačica: Taki, za početak, koliko imaš godina?

Taki: 14, al' brzo ću 15.

Istraživačica: Znači, želiš bit' stariji?

Taki: Želim.

Istraživačica: Odakle si?

Taki: Iz Kaštel Gomilice.

Istraživačica: Jesu tvoji isto otud?

Taki: Mater je iz Rudina, a čača je iz Korušaca, al' inače smo svi u Gomilici

Istraživačica: Reci mi u koju školu ideš?

Taki: Osnovnu školu san sad završia, kad sam bija, iša sam u Kneza Trpimira do 4. razreda u Gomilici, onda kad san doša u udomitelja, iša san na Bol samo pola 5.razreda pa sam nastavia ić' u Osnovnu školu Ostrog u Lukšiću jer sam bia izbačen iz udomiteljske obitelji. Tuka se u školi. Uglavnom, tu su me oni izbacili, tu san završia u OŠ „Ostrog“ i sad san upisa za automehničara, al' pribacit ću se za vozače.

Istraživačica: Oćeš se moć pribacit'?

Taki: Oću oću.

Istraživačica: Reci mi čime ti se roditelji bave, šta rade?

Taki: Mama mi je umrla, bila je slastičar, al' radila je kao čistačica u Marini Kaštela, a otac je profesionalni vatrogasac i vozač u K.Gomilici, radi već tamo dugo.

Istraživačica: Kad ti je mama umrla?

Taki: Prije 2 godine.

Istraživačica: Od čega?

Taki: Radili su joj transplataciju pluća, tako nešto.

Istraživačica: Kako si ti to proživia?

Taki: A dobro, nije loše.. mogu se nosit.

Istraživačica: Jel ti bilo teško?

Taki: Pa je.

Istraživačica: Je li imaš braće i sestara?

Taki: Iman 3 sestre. Jedna mlađa, dvi starije.

Istraživačica: Kakve su one, di su?

Taki: Super su, u udomitelja su. U dva raličita.

Istraživačica: Je li ima koja punoljetna?

Taki: Ima, Iva će sad 18. Ona je sa ovom malo mlađom sestrom, a najmlađa sestra je tu u Splitu.

Istraživačica: je li se čujete? Kakav odnos imate?

Taki: Čujemo se i vidimo se svako 2 tjedna. Čujemo se priko whatsapppa. I na poziv.

Istraživačica: Kakve su one u školi, jel' idu u školu?

Taki: Super su, ova najmlađa još ne ide u školu. Tek sljedeću. Ana je sad 7. razred. Ma, super prolazi školu, Iva isto, ona je u medicinskoj.

Istraživačica: Super, a sad mi počmi od početka. Ispričaj mi sve, kad ste prvi put završili u udomitelja?

Taki: Znači, moja mater je pila puno alkohol i moje dvi sestre, treća se još nije rodila, bile su doma non stop sa mojom materon. One su sve radile, većinom Iva. Odrađivale su kućanske poslove, mater je previše pila, a otac se ne može o nas dvoje, a sad troje brinit..pa smo završili u udomiteljskoj obitelji.

Istraživačica: A reci mi, u tom periodu dok je mater pila, je li bilo u familiji svađa ili nasilja?

Taki: Samo svađa. Super su se mater i otac slagali, ali ponekad, kad je mater pijana, onda počme banzat gluposti. Otac je uvik pokušava sve smirit.

Istraživačica: Sičaš li se perioda kad se razbolila?

Taki: A to ne znan.

Istraživačica: Dobro. Onda koliko si godina ima kad si iša u udomitelja?

Taki: Ja mislim, čak, da je to bilo 2015. Ima san 10 godina.

Istraživačica: Koliko si dugo bia?

Taki: Bia san od 4.miseca do 11.

Istraživačica: Kako to funkcionira, objasni mi?

Taki: A dobro, samo šta san ja bia glup. Radija san gluposti, udomitelji su bili super. Muž i žena, mlađi.

Istraživačica: Kakvi su bili prema tebi?

Taki: Super.

Istraživačica: A šta ti onda nije pasalo?

Taki: Nije da meni ništa nije pasalo, nego san se ja debil iša tuć' po školi, onda dobija ukor, pa ukor pred isključenje i eto.

Istraživačica: Zašto si se tuka?

Taki: Bija san glup.

Istraživačica: Opiši mi te tuče, kako bi došlo do toga?

Taki: A naguravali bi se svi u wc-u, onda bi meni puka film.

Istraživačica: Samo tebi?

Taki: Ee.

Istraživačica: Kako to?

Taki: A ja iman kratak fitilj, al' počea san da bude velik. Skuliran se.

Istraživačica: Šta bi te tad najviše izživciralo? Bi li reka sebi da ne smiš to radit'?

Taki: Ne, tek kad su me izbacili i onda, eh, šta san napravia!

Istraživačica: Opiši kako je bilo to kad su te udomiteljji izbacili?

Taki: Pa ništa, ja uopće nisan ni zna za to. Ja bi u školi sve super, sve naj, čak i s tim likovima s kojima san se potuka bia super, svi se pomirili, ka nećemo više, aj, zezali smo se non stop u školi, profesore malo.. taj dan ja doša doma, ono mene čeka Centar za stolon. Udomiteljica plače, kažu da sidnem, a ja „čekaj, iden izut patike“. Kažu „ništa, Taki, više ne moš bit' ode. Stvari su ti tu“, udomiteljica plače, udomitelj me gleda blido.

Istraživačica: Možda nisu oni to tili.

Taki: Ma nije ništa Centar bia kriv, to su njih dvoje tili 100%.

Istraživačica: Kako si se ti tada osjeća?

Taki: A ja ono, di ću sad j***n ti, da prostite...

Istraživačica: I di si onda?

Taki: Sad kad me tako neko naljuti ispsujem mu sve živo, a taj dan ko da nisan zna za psovke. Inače, ja kad sam ljut psujem, al' sad sam smanjia Isusa na nulu. I Boga i Gospu i sve svete... sad samo grane, ptice, sad to koristim.. Tada ko da nisan zna za psovke, samo sam ovako sidia.

Istraživačica: Onda te to pogodilo?

Taki: A nego šta je, ja nisan zna di ću ić, al' sad sam bliže ocu. Iša san u Lukšić u Novu budućnost. Kad su iz Nove budućnosti otišli u Zagreb, ja nisan tija, ja san osta u Lukšiću u Maestrala.

Istraživačica: Jesi se u tom periodu viđa s ocem? Kako je to bilo?

Taki: A ništa, kad je nama mater umrla, on je doša ispred doma pa mi je to sve reka. A u Maestrala, on bi doša u sjenicu ili bi ja iša kod njega svaku subotu, onda on organizira posal, dobijen i ja pare, dobije i on. Malo radimo doli u vatrogascima. Otoga ima 2 godine. Kad sam ja krenija, doša u Maestral, tad mi je i Centar reka da ću ić' svaku subotu i svaki vikend da ću bit s ocem. Kad te treba negdi strpat', učine to za tren, a kad triba pomoć', onda ko da ne znaju. To van je socijalna skrb, šta ću van reć'. Otac non stop ide kod njih, rješava je neki psiho test, ka jel' me sposoban držat' vikend. Oni pitaju šofera koji svakodnevno pazi na svoj posal jel' on sposoban, šta kuva, pere sve u kući sam, pitaju jel' se može on brinit' o meni.

Istraživačica: Pa zbog čega ti nisi s ocem?

Taki: To vam ne znam, to mi kažu da se on ne može brinit' o meni, a on može. Ja dođen u kuću, ko da je sredia dvi minute prije mene. Mi se ponekad zavalimo, on bude budan, on se digne, ode zapalit, ja se dignen da vidin di je, a kuća ko da je sređiva, al' nije sređiva nego iša

samo zapalit'. Stvarno drži do higijene ili.. on drži kunce, onda ubije jednoga da pojedemo, a to i je za to. Spremimo sa točon i manistron ili još napravi gulaš od junećeg mišića. Tu se natučemo, imamo energije za cili dan. On stvarno zna kuvat', ja nisan zna da on zna kuvat', mater je prije kuvala. Mater je slastičarka, znala je ona sve. Odlično je pravila burek od blitve, napravila bi za sve, a ja bi poiija sve.

Istraživačica: Opiši mi malo taj vaš zajednički život, šta se sičaš iz djetinjstva?

Taki: A svi smo se lipo slagali, znali smo otić' na Brač malo, mater nas je vodila, a čača bi nas do vlaka dovea, znali smo otić' na Gospin otok u Solin, a mene bi otac vodia na bikijade s poslon, ja san uvijek bia s njime di god je iša s kamijon, ja san uvijek bija tu, iman super odnos s njime. A iman i s ovima iz vatrogasaca, imaju povjerenja u mene.

Istraživačica: A kakav si odnos ima s materon?

Taki: Super.

Istraživačica: Pa jel' moš reć da ti je išta falilo u djetinjstvu?

Taki: A ono, šta će falit', jedino da mater nije pila alkohol, sve bi bilo normalnije.

Istraživačica: Bi li nekad vas zapostavila zbog toga?

Taki: Ponekad.

Istraživačica: Kako?

Taki: Pa ono „biži ća, aj, oš mi otić' uzet pivo, aj ovo, aj ono...“

Istraživačica: Pa jesi iša po pive?

Taki: Ja nikad, ne znan jesu li sestre išle. Ja bi uvijek otiša u čače.

Istraživačica: Biža si?

Taki: Nije da san biža, neg ono dop*** ,da prostite.. nije mi se više dalo slušat'.

Istraživačica: Dobro. Onda si ima mogućnost birat' da ostaneš u Maestrala?

Taki: Nije da san ima mogućnost, čača je doša tamo „di ga vodite, koji van je đava?“

Istraživačica: A šta bi da te odvelo gori?

Taki: Ma bija san ja gori na ljetovanjima, iman ja gori prija i prijatelja. Al' svejedno mi je bolje ode, a u Maestrala san bija 2 godine, bilo mi je super.

Istraživačica: A kako si onda doša ode u Split?

Taki: A ništa, radia san gluposti, psova, kad bi bia ljut, razbija bi nešto po domu. Doslovno, ovako san udria u vrata i vrata puknu, ovalika rupa na vratima. Rekli su mi da san udria jače, al' da nisan svjestan svoje snage.

Istraživačica: Kakvi si bia u školi?

Taki: A malo san zeza profesore, ovoj nastavnici Ankici, nju san u zdrav mozak zeza. Ono „di gledate, profesorice, jedno oko vamo, jedno tamo“ , bižale su joj oči, svi smo se šalili.

Istraživačica: A ti bi ispa kriv?

Taki: Ma nije, svi smo bili krivi, nas trojica. Jedan put smo se popeli na stol, skinili majice i navijali „Torcida, Torcida“, nas četvorica. Onda bi nas odvelo u ravnateljice, njih bi, mene ne bi, jer znaju da mi najveći stručnjak ne bi pomoga da više to ne radim. Tek kad mi je trebalo dat' ocjenu, onda sam se tu smirija.. i onda su me poslali ode na opservaciju i ode san bia bolji nego šta sam bia u udomitelja, bia san bolji nego u čače. Nisan radia spačke, samo san pušia duvan, ali rekli su mi oni u domu da mogu ja van doma pušit' i duvan i travu. Al' neću nikad travu. I onda su mene i ovoga mog prijatelja ostavili. Triba san bit' samo misec dana ode, al' me Maestral nasamaria.

Istraživačica: Kako?

Taki: Pa lipo, rekli su „bit ćeš misec dana, budi dobar“, ja zadnja tri dana ko da san zna da će me ostavit'. Počea san im tamo bogarat, sve san in počea radit'. Počea san psovati odgajatelje, one socijalne i psihologici. Skužia sam da će me ostavit', kako su i Matu. Poslali su ga u udomitelja jer su znali da tamo neće bit super, onda su ga vratili u popravni dom. Meni su rekli voditeljji da budem dobar, da ću ostat' ode, da budem bliže ocu, al' ne misle oni više oču li ja bit blizu ocu, oni žele da ja budem delikvent, eto šta oni žele. A onima sam iz Maestrala obeća „doć' ću vam jedan dan, sve ću vam polomit'“. To sam im reka kad san doša po stvari, uzea sam gitaru, reka sam da je neću ni vratit'.. To je moja gitara.

Istraživačica: Al' sviraš gitaru?

Taki: Da, akustičnu. Električnu znam, triba samo malo mota, al' znam, ovako, odlično. Harmoniku ću upisat'. Akustičnu sviram u tom umjetničkom društvu u Sućurcu, a harmoniku ću vamo negdi početi'.

Istraživačica: Odakle ideja za gitaru?

Taki: Tija san svirat, bia san u Međugorju sa Maestralon, ja san tada uzea gitaru u ruke, malo san trljaka, samo mi je palo na pamet „iden se upisat na gitaru“. Profesorica Anita me upisala. Tribali smo imat koncert, za Uskrs smo nešto naučili.

Istraživačica: A jel' ti ko u familiji muzičar?

Taki: Nije.

Istraživačica: Imaš li babe i dide?

Taki: Umrli, al' znam tete, strice, tetka.. mogu doć' kod njih kad oču se javit'.

Istraživačica: Super, a reci mi jel' poštuješ ode pravila doma?

Taki: Jesan, sad su me, al' nemoj to nikome govorit', iako me nebi smili pustit', pustili do Solina s mojim prijama vanka. I vratija san se čak ranije da ne bi bilo da nisam fer. Super su žesneke, ko da mi se upucavaju, upoznali smo se priko Instagrama. I tako san se opet malo ubacija u društveni život.

Istraživačica: Kako opet?

Taki: A nikad se nisam družia sa ženskima i iša vanka, uvik san bija sa muškima, ono banda, nas 5. Sad san počea i sa ženskima.

Istraživačica: A kakva je to banda bila?

Taki: A nismo sad banda, to van se kaže banda. To dok san bia kod čače i u školi Ostrog, bilo nas je, jedan malo nabildani, jedan malo mršaviji i ja ovako mrga. I tako malo smo išli vanka, malo se zezali, ženske fačkali. A sad ja sam mogu ić. Znete ovoga Dejana i Mihaela, odemo na igralište, družimo se sa svima, ono svako se oće družiti s nama, i ženske i muški.

Istraživačica: Onda se ne osjećaš kao izopćen iz društva?

Taki: Ja ne znam zašto bi nekome smetalo šta smo iz popravnog doma, ako taj neko nije kriminalac. Ja ne znam zašto ljudi misle ako je neko iz popravnog doma, da je odma neki krimos. Mi kažemo da smo iz popravnog doma, oni ka „aaa, ozbiljno, jel' to odma vamo?“ i oni svi s igrališta, ma njih boli, znate šta...najviše tu sad ima sedmaša i osmaša. Mi budemo do 10 navečer. Bude puno igralište, bude i pijanaca.

Istraživačica: Jesi ti ikad pija?

Taki: Nisan, samo Radler proba. Čača mi je jedanput da da probam višnjevaču, al' ništa. U Maestralu nam je profesor uz ručak da bevandu, malo skroz, al' reka sam „nemojte više ovo davat', ovo je gorko“.

Istraživačica: Onda samo pušiš?

Taki: Ma ne da meni čača ni to.

Istraživačica: Kad si počea pušit'?

Taki: Ima 6 miseci, pušia san kad san doša u Maestral, ono, cigaru na misec, s Pepijen. Al' brani mi čača i oni u vatrogascima.

Istraživačica: Onda bi želia bit vatrogasac?

Taki: Već ja jesam, ja sam vam član doli, svugdi iden di oni. Kad su neka natjecanja, ja sam vam uvijek redar. Stojin na kapiji, niko nema uć'. Ima mene, kažu mi iman sala, al' ja iman sve predispozicije ka i drugi, mogu trćat', skakat'. Mihael mi kaže da san debel', šta će on meni, neću psovat', Boga pogotovo.

Istraživačica: Jel' ideš u crkvu?

Taki: Oden kad su blagdani, pomolit' se ili kad se triba ispovidit'. Ovako ne iden baš, dosadno mi je ić' svaku nedilju.

Istraživačica: Dobro je, i sad si ode do kad?

Taki: Do 18e. Rekli su mi ako buden dobar, da se mogu vratit' ocu.

Istraživačica: A šta činiš da nisi dobar?

Taki: A buden dobar, kažu mi „Taki, moraš ić' u školu“, a ja kažen „a kad ste vi to u mom dosjeu pročitali da san ja ikad priskoćia jedan dan škole?“ Možda san priskoćia kad me nešto bolilo, al' uvijek san iša kad san mora i kad nisan.

Istraživačica: A sad dolazi srednja škola, počinju picavanja...

Taki: Ja to neću. Otac mi je reka da on nikad nije picava, al' je 100% picava. Nego on to meni želi utuvit' u glavu da je bolji od mene. Kaže i „nemoj skakat sa velikih visina u more“, a ja kažen „a ti ka nisi skaka“. On mi kaže da je, al' sa malih visina. Nisan ni ja lud sa 8 metara na

glavu skočit'. Moj otac želi da mu dica imaju u životu sve šta im triba, sad je tija i sestri platit' vozački, al' su se moja sestra i udomiteljica već dogovorile. On je stvarno dobričina. Sad mi je reka za rođendan uzet' električnu gitaru. Šta mi je bolje, drona ili električnu? Ja se bavim i dronom.

Istraživačica: Kako se baviš dronom?

Taki: A lipo, kupija san ga i sad ga vozam. Ogroman je, 100 kn san ga platija u jednog čovika, al' ima je kvar, al' ja sam naučia vozit' sa tim kvarom. Moran kameru kupit.

Istraživačica: Ajme super! Reci mi još nešto o tvom odnosu sa odgajateljima i korisnicima ode?

Taki: Sa svima sam super. Jednom samo sa Dušanom, bia je malo „smoke weed“, on meni da plesku, a šta ću ga tuć', napušen je. A šta će mali je. A mene masu, mene udreš, ja te mogu slomit' na komadiće.

Istraživačica: Di ti je dosad bilo najbolje?

Taki: Doma.

Istraživačica: A od domove? Di ti je život bija najsličniji onome šta želiš?

Taki: Nigdi, jer nigdi nisam moga ić' u vatrogasce radit', pomoć', jedino u udomitelja. Bija san malo, al' je bilo super, išli smo stalno na more. Sad moju sestru vode stalno na Baće.

Istraživačica: Šta misliš, jel' ovo sve utjecalo na tebe? Jel' kriviš koga?

Taki: Krivim samo Centar, riješili bi mi to doma nekako , 100%.

Istraživačica: U biti se sve prominilo kad ti je mater umrla?

Taki: Ne, ona je još bila živa kad smo mi završili u udomitelja. Samo sam ja posta malo veći delikvent, nisam se moga nosit' s time pa sam radia malo veće gluposti.

Istraživačica: Šta ti smatraš šta je delikvent?

Taki: Koji radi gluposti, ne poštuje nikoga, al' baš one velike gluposti..

Istraživačica: A šta si ti radia?

Taki: Pa eto, kad mi je mater umrla nisam zna šta ću pa smo tamo iz botaničkog uzeli neko indijsko voće i ubacivali u školu, penja se na krov s ovom dvojicom.

Istraživačica: Misliš li da se nisi s njima družia da nebi to sam radia?

Taki: Bi, ja bi to sam radia. Većinom sad znam šta je dobro, a šta nije. Ne bi to više ponovija. Jesmo smo mi gotovi? Možemo do i 15 da ja stignem na ručak?

Istraživačica: Evo sad ćemo, samo mi još reci kako sebe doživljavaš?

Taki: Pa super likom, budućim vatrogascom i gitaristom, harmonikašem...

Istraživačica: I kako se zove osoba koja se bavi dronom?

Taki: A ništa, snimatelj sa dronom. Znam i pecat', znam i po polju kopat', učia me čaća. Imate li još šta pitat'?

Istraživačica: Nemam, ajde ti ručat'. Hvala ti!

Sažetak

Devijantno ponašanje područje je koje posljednjih godina privlači interes stručne i šire društvene javnosti u cijelom svijetu. Devijantno je svako ponašanje koje odstupa od onog normalnog, društveno prihvatljivog. Devijantno ponašanje maloljetnika i maloljetnička delikvencija osjetljivi su i teški općedruštveni problemi te upućuje na činjenicu da je društvo sa svojim institucijama propustilo reagirati na signale koje je mlada osoba slala obitelji, školi, vršnjacima i drugim ključnim osobama iz svog okruženja, tražeći pomoć i potporu. Izdvajanje djeteta iz obitelji i institucionalizacija je posljednja mjera socijalne skrbi kada je dijete sigurnosno ugroženo.

Cilj ovoga rada bio je ispričati životne priče malodobnih korisnika odgojnog doma, te prikazati njihova iskustva tijekom odrastanja i boravljenja u institucijama socijalne skrbi. Kako bi što bolje razumjeli kako korisnici percipiraju vlastita iskustva, živote i interakcije s drugima, odabrana je *life story* metoda koja daje glas onima čiji glasovi se možda ne čuju ili su namjerno ignorirani ili potisnuti .

Ključne riječi: *devijantno ponašanje, life story, institucionalizacija, malodobni korisnici*

Summary

Deviant behavior is an area that in recent years has attracted the interest of professionals and the general public around the world. Any behavior that deviates from the normal, socially acceptable one is deviant. Deviant juvenile behavior and juvenile delinquency are sensitive and severe societal problems and point to the fact that society with its institutions has failed to respond to signals sent by young people to family, school, peers and other key people in their environment, seeking help and support. Separation of the child from the family and institutionalization is the last measure of social care when the child is endangered.

The aim of this paper was to tell the life stories of juvenile users of the social care institution, and to show their experiences during growing up and staying in them. To better understand how users perceive their own experiences, lives, and interactions with others, a life story method was chosen that gives voice to those whose voices may not be heard or are intentionally ignored or suppressed.

Key words: *deviant behavior, life story, institutionalization, juvenile users*

Bilješke o autorici

ELA ŠIŠKO rođena je 27. srpnja 1995. godine u Splitu, gdje je pohađala i Osnovnu školu Brda, a potom i V. gimnaziju Vladimira Nazora u Splitu. 2014. godine upisuje studij jednopredmetne sociologije istraživačkog usmjerenja na Filozofskom fakultetu u Splitu, gdje je trenutno studentica V. godine diplomskog studija.

elasis@ffst.hr

ela.sisko@yahoo.com

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ELA ŠIŠKO, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice SOCIOLOGIJE, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 29.05.2020.

Potpis E.ŠIŠKO

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni
 repozitorij Filozofskog fakulteta u Šplitu

Student/ica: ELA ŠIŠKO

Naslov rada: DEVIJANTNO PONAŠANJE - ŽIVOTNE PRIČE MALODJESNIH KORISNIKA
 ODGOJNOG DOKTA

Znanstveno područje: DRUŠTVENE ZNANOSTI

Znanstveno polje: SOCIOLOGIJA

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada:

SANJA STANIĆ prof. dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva:

GOZANA BANDALOUĆ, izv. prof. dr. sc. , TOMI POPOVIĆ, ASISTENT

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
- b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
- c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
 (zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: 13.09.2020.

Potpis studenta/studentice: E.Šiško